CONFESSIONALE R. F. HIERONYMI SAVONAROLAE

Ordinis Prædicatorum

IVBENTE R. ET ILL. D. D.
HYPPOLITO DE RVBEIS,
Episcopo Papien, ac Comite

ad communem Clericorum vsum, commodumque denuo Impressum: mendisq; quibus passim scatebat expurgatum.

ADDITIS NONNVLLIS EX CONcilio Tridentino, præcipuè excommunicationũ sententijs, ac alijs ad matrimonij negotium pertinentibus, necnon & quibusdam compendiosis Interrogationibus pro his, qui ad Ecclesiasticos ordines promouendi, quique ad audiendas Confessiones & curam animarum sunt admittendi, ex sacris Doct. quæ in alijs non sunt.

Per Reuerendum D. Alexandrum Saulium Theologum, collectis, & reuisis.

TAVRINI. MDLXXVIII.

HYPPOLITVS

RVBEVS DEI ET APOstolicæ Sedis gratia Episcopus Papiensis & Comes &c.

CLERICIS OMNIBVS NOSTRAE Diœcesis præcipuè ijs, qui curam Animarum gerunt, Salutem in Domino.

NON ignoramus quàm arduum opus sit, & onus minimè leue in animabus pascendis, boni pastoris officio fungi, eisdemq; curandis, quod in Confessionibus maximè fit, instar periti Medici, scire inter lepram & lepram discernere, ac vnicuique morbo appositum remedium adhibere, nempe ars artium est (Beatus ait Gregorius) regimen animarum, eoque indies difficilius, quò & librorum, & opinionum inter se se haud consentientium numerus, quotidie magis increbescit, quæ legentis animum & tædio

afficiunt, ac veluti sua mole obruunt & demum ancipitem derelinquunt, vt eos omittam, qui labore, & difficultate deterriti ab huiusmodi studijs prorsus auuertuntur, neque eis tantum operæ quantum necesse erat, insumere, aut volunt, aut possunt. Quamobrem nos omnium rationem habentes. cupientesque hanc omnibus viam rectam, & facilem quantum possumus præmunire, iamdudum (vt nostris) effecimus, vt ab Alexandro Saulio Theologo de conscientiæ (quod vulgo dicitur) casibus lectio haberetur. Qui quidem cum aliquem sibi libellum, qui de ijs compendiose ageret, explanandum censeret, quem veluti certum tramitem facilius Auditores sequerētur, Opusculum quoddam Reueren. F. Hieronymi Sauonarolæ (quod Confesſionale vocant) imprimis delegit, tum propter eius breuitatem tum propter facilitatem sanamque Doctrinam Atqui cùm horum Libellorum maxima esset inopia, factum est, vt denuò imprimerentur, non nullis prætereà additis ex Sacro Tridentino Concilio, quæ magis

gis ad id negotij facere videbantur, necnon & breui quadam seorsum Interrogatio, eorum, qui ad Confessiones audiendas, curã animarum, vel ad ordines Sacros admitti volunt. Nos igitur huiusmodi opusculum commendantes, approbantesque vos hortamur, & monemus vt ipsum habere curetis, & perlegatis diligenter, vereque Enchyridion vobis sit, idest, vt in manibus vestris asiduè versetur, ita enim fiet, vt breui & sine vllo labore omnes ij sitis, quibus animarum cura, & Confessionum audiendarum munus, aut méritò cõmissum, aut ritè committi posse videatur.

Valete.

PROLOGVS REVERENDI PATRIS HIERONYMI SAVONAROLAE ordinis Prædicatorum.

Venerabilium Sacerdotum, in audiendis confeſsionibus, introductorium præſtantiſsimum.

PONITE hęc verba mea in cordibus & in auribus, & ſuſpendite ea pro ſigno in manibus, & inter oculos veſtros collocate, docete filios veſtros, vt illa meditentur, deuteronomij xi. capit. Quoniam ea, quæ à ſummis Põtificibus, ſacriſque doctoribus de regimine animarũ (quod omnium eſt difficilimum) nobis tradita ſunt, & conſcripta: tum librorum, & quæſtionum, ac canonum multitudine, tum opinionum diuerſitate, immenſum adeo excreuerunt, vt rudiores, nouellique confeſſores tanquàm intransfretabile pelagus ingreſſuri, ab eis deterreantur. ſtatui pro aſsidua fratrum meorum inſtantia, ad eorũ vtilitatem, cui maximè inſeruiendum eſt, breni compendio, relicta allegationum, & quæſtionum numeroſitate, iuris naturalis, & diuini claues, ſeu regulas vtiles, ac patrũ ſanctiones, iuriſque poſitiui ſtatuta, quæ communiter in confeſsionibus occurrere ſolent, breui compendio colligere,

re, & instar catenæ, eo ordine connectere, quo à principio vsque ad finem recipiendus est peccator, examinandus, & absoluendus, atq; dimittendus. Hoc enim quasi toto nauigio se committentes, vastum æquor enauigare poterunt. Per hæc enim, si subtiliter fuerint intellecta, & tenaciter memoriæ retenta, tanquàm per claues, quæ ab alijs edita sunt, aperientur, & dubia facilè soluentur. Ponite ergo confessores hæc verba mea in cordibus, & in auribus vestris, qui in hoc genere librorum magnitudinem & numerositatem, obscuritatemque timetis. Et suspendite ea pro signo in manibus, ut quæ legitis, & memoriæ mandatis, opere exerceatis, quia (vt dicit Philosophus) expertus medicus magis proficiet, tantummodo sciente. Et inter oculos vestros collocate, eò quod hæc nisi quotidie reuoluantur, & impleantur, faciliter è corde labuntur. Docete filios vestros qui contriti ad vos tanquã ad spirituales patres currunt, vt illa meditentur die ac nocte in bonis operibus, perseuerando. Vt autem congruo ordine procedamus libellum in tres partes diuidemus. Prima declarabit quid agendum sit antequam pœnitens detegat peccata sua. Secunda quo ordine, & de quibus sit interrogandus. Tertia, quæ & qualis pœnitentia pro satisfactione, & medela, sit ei iniungenda.

INDEX EORVM QVAE IN hoc libro continentur.

De sacra-

De

FINIS.

PRIMA PARS

aget de his: quæ pertinent ad confessorem, antequam peccator ei sua peccata manifestet.

Confessor cùm vocatur ad audiendum pœnitentē, ante omnia statim ad Deum per orationem se conuertere debet, quia ars est artium regimen animarum, & benè regere sicut & benè regi est donum Dei singulare. Conuersus ergo ad Deum dicat humiliter. (Cor mundum crea in me deus); quia cor immundum non potest animas mundare. (Et spiritum rectum innoua in uisceribus meis.) ne cupiditate: vel inani gloria, vel curiositate, vel sensualitate ducar: sed solum hoc faciam pro gloria tua & animarum salute (Ne proijcias me à facie tua). i. à lumine uultus tui, ne per ignorantiam errans, velut cæcus cæco ducatum præstem. (Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me). i. non me permittas cadere in tentationē, audiendo aliena peccata, per quem casum spiritum tuum à me auferes. (redde mihi lętitiam salutaris tui) post confessionem auditam, ne remanentibus in me peccatorū (quæ audiero) phantasmatibus: lætitiam deuotionis Iesu Christi filij tui pœnitus amittam (& spiritu principali confirma me) vt scilicet semper fortior sim, perseuerem sine peccato (Sic enim docebo iniquos vias tuas) quæ sunt mandata tua (& impij ad te conuertentur) & benè viuent, ad honorem, & laudem & gloriam tuā in secula seculorum. Amen.

Deinde

Deinde surgat cum timore ac tremore, non quærens quæ suo sunt, sed sitiens animarum salutem, & accedēs ad peccatorem suscipiens eum, alacri grauitate, ne si se statim rigidū ostendat, terreat, ipsum atq; ꝑturbet. Debet namque confessor esse dulcis, & affabilis. atq; misericors ad animandum peccatorem, vt aperiat ei omnia vulnera sua, sciens quòd opus est in hac parte magna uti prudentia, sed vnctio spiritus sancti docet de omnibus. Suscepto igitur peccatore si non decenter se habet in genuflexione, & alijs exterioribus ad talem actum requisitis: debet primum monere ipsum dulciter ac instruere, qualiter Deo non homini confitetur, & ideò debet reuerenter ac verecundè se habere cum omni humilitate versa facie: non ad confessoris vultum, sed taliter quod ad latus confessoris, genibus ambobus flexis, faciem vertat ad reclinatorium ipsius, & maximè in hoc adhibenda est cautela circa mulieres. Disposito ergo peccatore corporaliter, doceat eum (si nesit) facere sibi signum crucis: quod fieri debet hoc modo. Primò manum dexteram ponat super frōtem & dicat In nomine patris: quia pater est principium totius deitatis (vt dicit Augustinus.) Deinde super vmbilicum, & dicat. Et filij, quia filius æternaliter procedens à patre descendit temporaliter in ventrem virginis. Deinde ponat manum ad scapulam sinistram trahens illam ad dexteram dicendo. Et spiritus sancti: quia Spiritus sanctus procedit vt amor, & est tanquam nexus patris & filij, ab vtroque procedens. Et nos à sinistra idest à tribulationibus huius mundi transire speramus ad dexteram æternæ fœlicitatis.

citatis. Deinde eleuata manu dicat. (Amen) idest fiat. Post hoc autem faciat, quòd peccator confiteatur in generali peccata sua dicendo (Confiteor) prout dicitur in missa. Quod si ignarus est faciat secum dicere confessor vulgari sermone hoc modo. Io mi confesso à Dio omnipotente, & alla Gloriosa Vergine Maria Madre di Dio, & à tutti i Santi & Sante, & à voi padre, che io ho peccato in male pensare, in male parlare, in male operare, & molte omissioni, & di tutti miei peccati dico mia colpa, & prego Dio che mi perdoni, & voi padre che mi ascoltiate, & che me diate la assolutione & la penitentia. Post hæc, si non cognoscit conditionem eius, interroget eum de statu suo, puta si est coniugatus, vel coniugata, cuius sit exercitij, vel artis, si habet filios, vel non &c. ex quibus possit eum conuenienter interrogare. N. n. sunt omnia ab omnibus interroganda, & maximè adhibenda est cautela circa iuuenculas, & circa simplices pueros: ne doceamus eos ea, quæ nesciunt. Item interrogandum est quantum temporis est, ex quo non est confessus, quia vnusquisque tenetur saltem semel in anno, cum ad annos discretionis peruenerit confiteri, & communionem accipere. Quod si non fecit, mortaliter peccauit, & totiens quotiens proposuit non facere, deliberato animo, etiam mortaliter peccauit. Annos autem discretionis, maximè quò ad communionem incipimus secundũ Sanctum THOMAM à decimo, vel vndecimo anno, & plus & minus secundum ꝙ malitia supplet ætatem. Cum enim sciunt discernere inter sacramentum altaris & pa-

nem, quo quotidie vescimur, & ostendunt ad ipsum aliqua signa deuotionis, signum est eos ad annos discretionis huiusmodi perueniße, & in hoc standum erit iudicio eorum, qui habent curam animæ eius. Pueri tamen, vel puellæ, qui post annos discretionis non fuerunt de hoc instructi, non sunt facilè condemnandi de peccato mortali, quamuis sint acriter reprehendendi. Interrogandus est etiam peccator, si in vltima confeßione malitiosè tacuit aliquod peccatum mortale, vel quod credidit eße mortale, quia peccauit mortaliter, violando sacramentum pœnitentiæ, cùm absolutio facta sit propter eius malitiam super indebita materia, & indisposita, & ideo tenetur iterare confeßionem illam, & omnes pręcedentes confeßiones sic imperfecta qa in illis, quas hoc modo fecit nõ fuit verè Sacramentũ pœnitentię. Interrogandus est etiã, si fecit pœnitentiã à sacerdote impositã pro peccatis mortalibus cõfeßis, quia si nõ fecit eã ex dolo, peccauit, & tenetur eã facere, si habet eam in memoria: ꝙ si non habet eam in memoria, tenetur iterare confeßionẽ secundum opinionem magis communem: quia Sacramentum pęnitentiæ sine satisfactione non habet vltimã suã perfectionem, eò ꝙ vna pars deficit ei. Confeßor tamen poßet eã cõmutare, si haberet eã in memoria, dũmodo nõ fuißet data à sibi superiori, ab Episcopo propter peccata & casus, à quibus ipse, vel alius inferior nõ poßet absoluere. Interrogandus est etiam peccator, si est excõmunicatus aliqua excommunicatione maiori, uel minori quia si sit, debet prius absolui ab eis, quã à peccatis, eo ꝙ excommunicatus non est particeps Sacramentorum,

excommunicatio enim est exclusio à sacramentis, communioneq; fidelium. Et hoc tene, licet quidam ignoranter contrariũ dicant, nescientes distinguere inter pœnitentiam, quæ est virtus quam quilibet excõmunicatus potest habere, & pœnitentiam, quæ est Sacramentum, quã nullus excommunicatus potest suscipere. Si autem non potest eum ab excommunicatione absoluere, mittat ad superiorem qui possit ipsum absoluere antequam audiat vel absoluat à peccatis, vel à superiore habet licentiam absoluendi, & eum primò absoluat ab excommunicatione. Excommunicationes autem subiungemus in breuitate, quas tamen debent confessores in fonte videre propter dubia: quæ sæpe mouentur in tali materia. Non autem oportet quemlibet interrogare de omnibus sed iuxta conditionem cuiuslibet, oportet interrogationes formare.

ADDITIO.

QVIA (vt idem auctor inferius dicit.) excõmunicationes sæpe variãtur secundum voluntatẽ Pontificum, non ab re mihi visum est, excommunicationes hic ponere secundum ordinem Magistri Ioannis Polanchi exijmi Theologi societatis IESV qui nostris temporibus ipsas compilauit, post quas addemus eas, quæ nouissimè ex decretis Concilij Tridentini emanarunt, & hoc summatim sicut & in alijs fecimus.

SVMMVLA CASVVM reſeruatorum tum Roman. Ponti. tum locorum ordinarijs ſpeciatim. ac etiam Iure Canonum.

CASVS EXCOMMVNICATIOnis ſpeciatim reſeruati Roman. Pontifi. ex Bulla quæ lata eſt die Cœnæ Domini.

HI Excommunicationis caſus, qui ſequuntur, e[illegible] Bulla ipſa ſummatim, breuiterque ordin[illegible] deſcripti ſunt; Si tamen caſus eiuſmodi inciderit, qui dubius ſit, & ancipitem abſoluendi curam afferat, vt certa ſit, & explorata illius ratio, Bullæ ipſius vt verba, & ſententiã expectari, diligenterque pependi oportebit.

Ex Bulla.

Hæretici, ſciſmatici, eorum fautores, defenſores; qui illos item recipiunt, qui eiſdem credunt.

Qui ab Apoſt. Sedis obedientia, recedunt.

Qui hæreticorum libros ſcienter quouis modo legunt domi ſuæ habent, imprimũt, vel quoquo modo defendũt.

Qui apellant à Papa ad futurum Concilium: quiuè

ac de re consilium auxilium, aut fauorem præstant.

Piratæ, eorum fautores, receptatores, qui item eis auxilium dant, idque scienter.

Qui, naufragiũ facientium, bona rapiunt, accipiuntuè; aut ab alijs rapta, acceptauè, capiunt.

Qui nouas gabellas seu pedagia imponunt, vel probibita exigunt.

Qui litteras, & supplicationes Apostolicas, siue manu Pont. siue eius mandatu, signatas adul.

Qui equos arma, ferrum, resque alias probibitas ad infidelium regiones, prouinciasuè important.

Qui ipsos infideles certiores faciunt de rebus ad statum Christianæ religionis pertinentibus: aut qui eis consilium dant.

Qui inuadunt, & impediunt eos, qui ad vrbem Romam important res ad victum, & vsum Rom. Curiæ necessarias.

Qui perturbant item ne importantur, quiuè defendunt.

Qui, ad sedem Apostolicam accedentes, & recedentes ab eadem, offendunt.

Qui item iurisdictionem ordinariã delegatamuè non habentes, propria temeritate illos lædunt qui in eadem curia, morantur.

Quique mediato, & proposita animi deliberatione ijs ipsis iniuriam inferre audent.

Quiuè talia fieri iubent, aut mandant.

Qui, in S. R. E. Cardinalis, Prælatosuè, ac Nuncios, manus temere inijciunt.

Qui item, sedis Apost. legatos, ac Nuncios, ex vrbibus

...uo ca- ...i exten- ...m est c. ...licis à ...io V. P. ...ax. lata ...trana. ...nst.

oppidis,

oppidis, ditionibusque suis eijciunt.

Qui præterea, hæc ipsa fieri mandant, seu consiliũ dant, aut auxilium præstant.

Qui per se per aliumuè offendunt eos, qui negotiorum suorum causa ad Curiam Roma. confugiunt.

Qui item lædunt illos, qui in eadem Curia suas causas agunt, eorumuè, iudices, aduocatos, procuratores, negociorumuè gestores.

Qui prohibent, quominus litteræ aposto. citationes, mandata, & alia eiusmodi, qui à sede apost. emanant, executioni demandentur, sine eorum consensu.

Qui eorum ipsorum, à Sede Apostolica quouis nomine emanantium executores capiunt, detinet, capiuè, aut detineri mandant.

Qui vetant ne litteris & mandatis Sedis Apostolicæ pareatur, nisi impetrato ante eorum concessu.

Qui prohibent ne notarij de earum literarum, & mandatorum executione instrumenta, actauè cõficiant, aut confecta eis tradant, quorum interest.

Quouis modo prohibent, ne qui ob causas suas agendas, aut ob gratias litterasuè impetrandas ad curiam Romanam confugiant, neue literas ipsas à Sede Apostolica impetrent, impetratisuè vtantur.

Quiuè eas ipsas literas apud se, aut apud alium retinere audent.

Qui homines ecclesiasticos, Ecclesiarum collegia, aut cõuentus in fori sui iudiciũ trahunt, trahiuè iubent, aut quouis modo procurant præter iuris præscriptum.

Qui statuta, constitutionis, aut decreta quæuis alia faciunt,

ciunt. quibus Ecclesiastica libertas, quouis modo tollitur, læditur, imminuiturué, seu sedis Apostolicæ iuri, quoquo modo præiudicatur.

Qui Ecclesiastica bona vsurpant, surripiunt, & absque Sedis Apostolicæ præmissu sequestrant.

Qui decimas, aut vectigalia quęcunque, hominibus Ecclesiasticis imponunt; taliaque ab eis exigunt; exigiuè procurant; aut à sponte dante accipiunt, aut in eisdem assensum, auxiliumuè prętant.

Qui laici in causis capitalibus, criminalibusuè, contrà homines Ecclesiasticos se quouismodo intromittunt.

Officiales laici, & Prælati item, qui spirituales causas, spiritualibusque annexas ab ecclesiasticis iudicibus auocant.

Qui auctoritate laicali litterarum, & mandatorum apostolicorum executionem, causarumuè ecclesiarumuè cursum, & eos item impediunt, qui ipsas causas exequi voluerint.

Qui item illarum causarum cognitionē sibi vsurparint.

Qui statuunt, compelluntuè vt, qui litteras à Sede Apostolica impetrauit, eas reuocent, efficiantq; vt reuocentur; & qui illarum litterarum virtute censuris irretiti sunt, ab eis absoluantur.

Qui peregrinos religionis causa ad vrbem venientes, in ea morantes, ab eadē discedentes offendunt, offendentibusuè auxilium, consilium, aut fauorem præstant.

Qui terras, seu iura Ec. Ro. quouis modo occupant vel inuadunt, aut occupare, inuadereuè audent.

Qui ne occupantibus, vel inuadentibus auxilium fauorem,

rem, & consilium dant.

Qui bona Pallatij Apostolici rapiunt; vel rapta scienter quauis causa tenent.

Qui contra præscriptum Bullæ peccantes absoluere temere ausi fuerint. nisi in articulis mortis, & tunc p̃stita cautione de stando S. R. E. mandato vel satisfaciendo &c. & hactenus de reseruatis in Bulla cœnę Domini, in qua fusius hæc videbuntur, & quia quotãnis ea posset innouari, curandum est, vt singulis annis ab ordinarijs, vel alia via inquiramus an aliquid innouatum fuerit in ea nec ne.

ALII CASVS EXCOMMVNICAtionis, non reseruati in Bulla Cœnæ Domini, sed tamen reseruati Summo Pontifici iure Canonum.

Ex Decreto, & Decretalibus.

Qui suadēte diabolo id sacrilegij admittit, vt manus violentas clerico inferat. cap. si qui suadente. 17. q. 4.

Quiuè huic rei consilium dat, aut assentitur c. Muliere de sent. excom.

Clerici, qui scientes & sponte in diuinis participant cum excommunicatis à Papa. cap. significauit de sentē. excom.

Qui scienter in crimine criminoso communicat cum eo, qui nominatim à Papa excommunicatus est. c. Nuper de sent. excom.

Ex Sexto Decretalium.

Qui nullo Sedis Apostolicę concessu assentiunt nominationi, electioni, Senatoris vrbis Romæ aut eius, qui ipsius vrbis gubernationi præesse debet. cap. Fundamenta de elect. lib. 6.

Ex Clementinis.

Inquisitores, & Sanctæ Inquisitionis ministri odio, gratia, vel quæstu, alioue cōmodo ducti, qui in hæreticis inquirendis negligentes sunt, vel falso heresim imponunt. cap. Multorum Clemen. de hæret.

Religiosi, qui absoluunt excommunicatos à iure vel cōstitutionibus Synodalibus. Clemen. de Priuil. c. Religiosi.

Religiosi, qui, non impetrata à Parochis facultate, sacramenta euchéristiæ, aut extremæ vnctionis ministrant. c. Religiosi. Clem. de Priuil.

Religiosi item, qui non eorumdem concessu, matrimonia solemnizant. c. eodem vt supra.

Religiosi & clerici sæculares, qui alios inducunt ad vouendum, promittendumuè, vt in suis Ecclesiis sepulturas eligant, vel iam electas ne mutent, c. cupientes Clem. de pœn.

Qui prohibent quominus publicè excommunicati, interdictiuè, de Ecclesia exeant, quo tempore Missæ sacrificium fit, si eis à celebrantibus denuntiatum sit vt de Ecclesia abeant. c. grauis clem. de sen. excom.

Ex-

Excommunicati, & interdictiuè publicè si à celebrantibus moniti fuerint, vt Eccle. exeant, idque facere recusarint, neglexerintue, c. eod. vt supra.

Principes & illustres viri, qui interdicti generalis tempore, cogunt aliquem sacerdotem celebrare. c. grauis Clem. de sent. excom.

In Extrauagantibus.

Qui corpus mortuum in frustra incidunt, & in aqua coquunt, vt ossa separent à carnibus. Bonifacius 4. in extra: de sepult. c. i.

Qui interdictum ab Apostolica Sede promulgatum violant. c. Et si Dominici in extra. de pœnit. & remiss.

Qui aliquid ex pacto dat, aut recipit pro ingressu religionis. c. Sane ne in vinea in extraua. de Simo.

Qui dant, recipiuntuè aliquid simoniace, in ordine suscipiendo, aut beneficio consequendo; qui proxenetæ itẽ fuerint, procuratoresuè, & huiusmodi simonia commitatur, Paulus, 2. in extrau. Et si Dominici de pœnit.

Qui simoniacos, Simonianè procuratores, aut proxenetas Summo Pontifici, vel ei non denuntiant, cui id negotij ipse delegarit. Martinus V. in Conc. Constautien.

Religiosi mendicantes, qui transeunt ad ordinẽ non mendicantium, facultate à summo Pontifice non impetrata præterquàm ad ordinem Carthusientium, Paulus 2. in extrau. Cum detestabile de Simonia.

Qui idem eos in suos ordines adscribant, c. eodem vt supra.

Religiosi non mendicantes, qui in ordines suos fratres, mendicantes recipiunt, non impetrata nominatim facultate à Sede Aposto. Martinus 4. in extrau. Viam de regularibus.

Religiosi, qui absoluunt excommunicatos à casibus, & censuris, quæ in extrauaganti Xysti Quarti reseruãtur cuius initium est, Et si Dominici, extrau. ead.

Qui asserere audent, in hæresim, aut peccatum mortale eos incurrere, qui B. Virginem ab originali peccato fuisse præseruatam dicunt, & econtra Xystus IIII. in extrau. Graue nimis.

Qui libros item, in quibus hoc asseritur, pro veris legere, tenere habereuè ausi fuerint in ead. extrau.

Qui dant accipiũtuè, promittũt, paciscunturuè aliquid, vt in curia Romana iustitiam, vel gratiam alicuius rei obtineant, Qui item huius criminis reos non denunciant Bonifacius viij. in extrau. de senten. excom. c. i.

Cardinales, qui Sede vacante, constitutioni de electione Rom. Pont. præter simoniam facienda, contrauenire præsumpserint. Iulius 2. in extrau. c. cũ tam diuinũ.

Qui Monasteria ingrediuntur monialium ordinis Prædicatorum, Franciscanorumuè in casibus non concessis, Bonifacius IX. & Eugenius IIII. in Priuileg. vnius & alterius ordinis.

Qui libellos conficiunt, scriptauè vlla contra fratres ordinis prædicatorum, & Franciscanorum, Alexander

der

der 4. in eorum Priuil.

Qui negant eiusdem ordinis fratribus licere eleemosynas quærere, aut predicare, aut confessiones audire de facultate summi Pontificis sine consensu aliorum Prælatorum inferiorum, Rectorum Ecclesiarū, aut Parochorum, Idem Alexāder & Bonifacius IX. in priuil.

Qui in Monasterijs, Ecclesijsuè suis apostatas detinent eiusdem ordinis, nisi illos eiecerint, vbi ipsis denunciatum erit. Idem in priuil.

Qui fratres eiusdem ordinis à consortio vniuersitatis Parisiensi reiciunt, qui violentiam exercent contra loca ipsorum. In priuil. eiusdem ordinis.

Qui ad sepulchrum Domini accedunt sine licentia Papæ. In lib. pœnitentiarię ut refert Archiepis. Florent. par. 3. tit. 5. c. 30.

Cardinales sanctæ Ro. Eccl. qui aliquid patefaciunt in Concistoro vetitum à Papa, vnde aliquid præiudicij, vel scandali nascitur. Leo. X. Sess. 9. in conc. Later.

Qui in sermonibus, & in prædicationibus miracula falsa, incertauè populo denunciant; qui item prophetias ex sacra scriptura non desumptas prædicare audent; Ecclesiauè prælatis scandalose detrahunt Leo x. in conc. Lateranen. Sess. 11.

Quicunque per vim, metum, fraudem, aliamuè artem, bona, fructus, aut, iura Ecclesiarum, locorumuè piorum occupant, Sess. 22. c. 11. Conc. Trid.

Clerici item, quid nefandæ huius fraudis, & vsurpationis fabricatores, eidemuè consentientes fuerint eod. cap. & Sess.

Casus.

Casus excommunicationis, Episcopis Iure Canonum reseruati.

Ex Decretalibus.

QVI de tertiæ partis Cardinalium nominatione confisus Papæ sibi nomen vsurpat: & qui ipsum recipiunt, & qui à paucioribus, quam à duobus partibus Cardinaliũ electus, gerit se pro Papa, nisi maior concordia intercesserit. c. licet de elect.

Qui audent afirmare ordinationes ab Octauiano & Guidone factas ratas esse. c. i. de scismat.

Mulieres statum Beghinarum sectantes, vel de nouo assumentes; religiosi item qui eos admittunt; vel qui præbent consilium, auxilium, aut fauorem, c. 1. de relig. Dom.

Qui vsurpant Episcopatum in Ciuitate, Diœcesiuè, vbi populi diuersis linguis vtentes, varios ritus sub vna fide, habent. c. Quoniam de off. ordinare.

Clerici, Monachiuè, qui accipiunt officium vice comitis, aut Præpositi secularis, si moniti, non respuerint, c. Clerici. Ne clerici vel Monachi.

Monachi extra claustrum, & alij clerici, quamuis dignitatem, personatum, aut officium obtinentes, & presbyteri, qui leges, vel physicam audiunt, nisi infra duos menses redierint. c. vlti. Ne clerici vel Monachi.

Ma-

Magiſtri, ſcholareſuè, qui Bononiæ aliorum ſcholarium hoſpicia, durante locatione, conducunt ſine eorum cõſenſu, c.1.de locatione.

Ex ſexto Decretalium.

Qui quempiam Chriſtianum per quoddam genus hominum, quos vocant aſſaſinos, interfecerit, interficiuè mandauerit, quamuis mors non ſequatur, qui eos receperint, & defenderint, occultauerintuè, c.pro humani de hom.in 6.

Domini temporales, qui prohibent ne homines ſibi ſubiecti, quippiam vendant, emant, aliauè obſequia præſtent hominibus eccleſiaſticis. cap.Eos de immunit. Eccl.

Qui Eccleſias, & homines eccleſiaſticos compulerint ad pedagia, & guidagia ſoluenda, c. quamquam de cenſibus.

Qui regaliã, cuſtodiam; vel titulum aduocationis, defenſionisuè in locis pijs vocantibus, vſurpare conantes, bona eccleſiaſtica occupant.c.generali de elect.

Clerici, qui locant domos manifeſtis vſurarijs ad fœnus exercendum.c.1.de vſuris.

Qui fictione, fraudeuè vtuntur, vt iudex ipſe vadat ad mulierem pro teſtimonio, c.Mulieres de iudic.in 6.

Vocati ad dirigendas moniales in electionibus faciendis, neque abſtinent ab his, vnde in ipſis electionibus diſcordiæ oriri, nutririuè poſſint, c. indemnitatibus de elect.

Qui

Qui quaslibet personas ecclesiasticas ad quas spectat electio in Monasterij, pijsuè locis, aut eorum item cōsanguineos, quouis modo offenderint, eo quod eligere noluerint, personam, ad cuius electionem, inducebantur. c. Sciant cuncti de elect.

Qui compellunt Prælatos, ecclesiasticosuè homines, vt ecclesias suas, earum prædia, iurauè laicis subijciant c. Consultissime de reb. Eccl. non alie.

Pars, quæ procurat, vt de alijs, quam de manifestis iniurijs, seu violentijs conseruatores se intromittant, vel suam ostendant potestatem ad ea, quæ iudicialē indaginē requirunt c. Hæc constitutionem de off. deleg.

Domini temporales, seu rectores, vel officiales eorum, circa negocium inquisitionis contra hæreticos deficientes, & omnes, qui in hoc dederint consiliū, auxiliū vel fauorem cap. vt Inquisitionis de hæreticis.

Qui in conclaue scriptum, nunciumuè Cardinali cuipiā miserit aut secreto cum eo loquutus sit. c. vbi periculum de elect.

Domini, Rectores, & alij Magistratus vrbis, oppidiuè, ubi Pontificis noui creatio tractatur, si diligēter aut inuiolabiliter ea non obseruarint, quæ sibi, eo in negotio commissa sunt ac si fraudem commiserint. c. eod.

Qui non impetrata à Summo Pontifice facultate, nouū religionis habitum aßumunt, vota nuncupantes, simulq; in communi viuentes c. vnico de relig. domib.

Qui reuocationem excommunicationis, suspensionis, interdictiuè, aut absolutionem extorquent vi vel metu. c. 1. de ijs quæ vi vel metu.

Doctores

Doctores, qui leges aut medicinam docent religiosos, qui deposito suo habitu, non impetrata à superioribus facultate, ad studia publica se contulerunt. c. 2. Ne clericis vel monachi.

Ex Clementinis.

Monachi, qui inter septa Monasterij, sine Abbatum suorum concessu arma tenent. clem. 1. de stat. mon.

Religiosi, qui proferunt aliqua, vt audientes deterreāt absolutione decimarum. c. cupientes de pœn.

Qui prohibent sequestrationē beneficij, à Sede Apostolica decretā: Qui itē fructus, sequestri nomine depositos, occupare quouismodo audēt. clē. 1. de sequestr.

Qui, postquam moniti fuerint, monialium, canonicorumuè secularium visitatores impediunt c. Attendentes. clem. de stat. monial.

Religiosi mendicantes, qui immoderatè habitacula acquirunt, vel dimittunt, vel transferunt in alios vsus, clem. cupientes de pœnis.

Officales communitatum, quiuè potestate præditi, vsuras, quibusdā statutis, fouent, clem. de vsuris c. 1.

Qui gradibus consanguinitatis, affinitatisuè prohibitis, scienter matrimonium contrahunt; vel cum monialibus professis, quiuè in religione, aut sacris ordinibus constituti hoc admittunt. c. 1. clem. de consang. & affinit.

Qui in cimiterijs, interdicti tempore, in casibus à iure non cōcessis, quoscunq;, aut excōmunicatos publicè,

vel

vel nominatim interdictos, aut manifestos vsurarios, scienter sepelire audent. clem. 1. de sepul.

Religiosi, qui administrationem, ecclesiasticauè beneficia non obtinent, si decimas Ecclesiis debitas vsurpare audent; nisi postquam moniti sunt, intra mensem desistant, & satisfecerint Ecclesiis duorum mensium spatio de damnis, quæ ob id passæ sunt, Clem. Religiosi de decim.

Religiosi non seruentes interdictum, positum auctoritate Sedis apostolicæ, aut à loci Ordinario. c. Ex frequētib. de sentent. excom.

Mulieres statum Beghinarum sectantes, aut quæ nouū suscipiunt; religiosi item qui eis consilium, auxilium, fauoremuè dant. Clem. 1. de relig. domib.

In extrauagantibus.

Qui Clementinam ad declarationem Reg. S. Francisci, Glosis interpretant. In extra. Nicolai apud Antoniū par. 3. t. 24. c. 69.

Qui perseuerant, vel assumunt statū, sectamuè fraticellorum. Bizochorum, Beghinarum: & Prelati qui eis concedunt. In extra. Io. 22. c. Sancta Romana.

Qui bona ecclesiastica alienant, & alienata recipiunt absque, Sedis Apostolicæ auctoritate. Paulus 2. in extra. Ambitiose.

Qui impediunt legatos, Nunciosuè Apostolicos ne recipiantur, neque ea faciant quorum causa missi sunt Io. 22. in extra. c. Super gentes.

Qui

Qui librum, aut quamcunque scripturam imprimi, curant, nisi prius in Vrbe per Vicariū, & Sacripallatij Magistrum; in alijs verò diœcesibus ab Episcopo alioue pærito homine, quem is delegerit, & ab Inquisitore liber; scripturauè comprobata sit. Leo X. Sess. x. in Conc. Lateran. & in Indice lib. prob. reg. x.

Ex Conc. Tridentino.

Domini temporales, qui pro duellis committendis concedunt loca in ditionibus suis pugnantes, item patrini, duelli spectatores; qui præterea consilium dant, vel facto, vel iure, Sess. 25. c. 12.

Raptores, qui item auxilium consiliumuè dant, Sess. 24. c. 6.

Qui ingrediuntur septa Monasterij non impetrata scriptis ab Episcopo, superioribusuè facultate. Sess. 25. c. 5.

Magistratus, qui rogati, auxilium non dant brachij sæcularis, vt clausura monialium seruetur. Sess. 25. c. 5.

Qui homines sibi subiectos, aut alios quo suis quoquo modo cogunt, vt minus libere matrimonium contrahant. Sess. 24. c. 9.

Casus

CASVS EXCOMMVNICATIONIS, qui aliquando Summo Pontifici, aliquando Epiſcopis reſeruati ſunt.

INQVISITORES, & Commiſſorij eorum, vel Epiſcoporum, ſiue capituli, ſede vacante, qui pecuniam modis illicitis extorſerint, aut ſcienter Eccleſiæ bona fiſco, etiam Eccleſia ob delictum clerici adiudicare tentarint, Clem. Nolentes de hæretic. Hic caſus, ante ſatisfactionẽ, Papæ abſolutioni reſeruatur; poſt ſatisfactionem, Epiſcoporum abſolutioni.

Qui effringunt, & ſpoliant loca ſacra, incendiarij item. c. Conqueſti, & c. tua nos de ſen. excom.

Quicunque licentiam alicui dederit occidendi, capiendi, eum, qui excommunicationis ſententiam tulerit cõtra Reges, Principes, Nobiles, eorumuè miniſtros, aut eiuſdem bona, ſuoſque offendendi, & illos item, quorum occaſione talis ſententia lata eſt c. quicunq; de ſent. Excom. in 6. Hic ſi duorum menſium ſpatio reſipuerit, eius abſolutio Epiſcopo; ſin minus, Papæ reſeruatur. Sunt & aliæ excommunicationes, quæ non videntur in vſu eſſe, vel non ſunt generales, ſed quæ in hac vel illa diœceſi vigent, & confeßarij preſertim qui facultatem ab eis abſoluendi non habent (debent curare, vt eas nouerint, quæ ligant, ubi ipſi confeſſiones audiũt. Sed dicta, de caſibus excommunicationis

sufficere videntur, vt si qui occurrerint, agnoscantur qui fusiorem tractationem requiret, ad canones, vel alios auctores ei recurrere, vel certè peritiores consulere licebit.

De excommunicatione minori.

Postquam igitur tractauimus de excommunicatione maiori: nunc aliquid dicendum est de minori, à qua potest quilibet sacerdos absoluere. Cuius effectus est excludere à participatione sacramentorum, non autem à participatione diuinorum. Vnde excommunicatus minori, licitè potest audire missam, & ecclesiam officiare, dum tamen nullum sacramentum percipiat nec matrimonium, nec aliud nisi prius sit absolutus aliter peccaret mortaliter, nec tamen incurreret in irregularitatem. Incurritur autē in hāc excommunicationem, primò propter participationem cum excommunicatis maiori, dummodo participet cum eis in aliis, quam in crimine, videlicet, quòd participet in his: quæ continentur in versu infrascripto. Os orare, vale, communio, mensa, negatur. Quia non debet loqui cum eo, nec orare, nec eum salutare, nec in actibus humanę conuersationis, aliquam communionem habere cum eo, nec comedere cum eodem. Non tamen semper peccat mortaliter ille qui sic participat cum talibus excommunicatis, quia hoc esset nimis durum pro parua videlicet re, obligare homines ad peccatum mortale, vt dicit S. Tho. in 4. sent.

dist. 18. quest. 2. art. 4. nisi participet cum illo in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, vel contra prohibitionem præceptoriam superioris. Excipiuntur tamen quidam casus, in quibus participantes cum eis non incurrent, in hanc excommunicationem, qui casus in hoc casus in hoc versu infra scripto comprehenduntur. Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse, primo videlicet. quando quis hoc facit vt procuret vtilitatem animæ ipsius excommunicati, vel etiam vtilitatem propriam, vt putà cùm petit quis ab excommunicato id, quod ei excommunicatus dare tenetur & debet, aliter excommunicatus de sua excommunicatione commodum, & vtilitatem reportaret, vel etiam cùm petit ab eo consilium pro remedio animæ suæ, quando scilicet non potest habere recursum ad aliquem alium: Secundò excusat lex, scilicet matrimonij ex parte mulieris, quæ potest communicare viro excommunicato, cum sit ei subiecta. Vir tamen non excusatur participando cum vxore excommunicata, quia potest eam corrigere cogendo ipsam, nisi in redditione debiti, Tertiò excusat humilitas subiectionis, vel seruitutis, vnde filij, qui sunt in patris potestate, vel etiam emancipati, si sunt commensales patris, & ab eo recipiunt victualia, vel necessaria excusantur, aliàs non. Et serui & rustici, & aliæ subiectæ personæ similiter excusantur, si participant cum suis dominis excommunicatis. Alioquin si tales; personæ nō excusarentur,

seque-

ſequerentur infinita incõtinentia, & damna innocẽti bus. Non tamẽ ſuperiores excuſantur, ſi participãt cũ inferioribus, niſi fortè participẽt in his rebus quæ tenẽtur prouidere; illis maximè: ſi per illos nõ ſtetit, quin eos corrigerẽt, & pro eis quærerẽt abſolutionẽ. Quartò excuſantur ignorantes, non ignorantia iuris craſſa. ſed ignorãtia facti, cũ ſcilicet eis nõ conſtat, illũ eſſe excõmunicatum, cũ quo participant. Quintò excuſat neceſſitas, quia quilibet in neceſſitate conſti tutus, poteſt ab excõmunicatis eleemoſinã recipere, & è conuerſo etiam excommunicatis in neceſſitate conſtitutis, eleemoſinam erogare quilibet poteſt, nec etiã eſt expectanda vltima neceſsitas, & extrema. Vnde ſi excõmunicatus petat hoſpitium, non tenetur quis expectare, ꝙ ab omnibus ſit repulſus. Excõmunicationem minorem, etiam quis incurrit pro ſacrilegio. 17. quæſt. 4. minor Similiter, pro notoria fornica tione, precipuè clerici, extra de cohabi. cle. veſtra. Item cũ quis recipit eccleſiã de manu layci. 16. q. 7. quis deinceps: difficilè tamẽ eſt. hoc elicere ex textu. Notandum eſt tamen ex conſtitutione Martini quinti, in Concilio Conſtantienſi, quòd nullus incurrit ex communicationem minorem, ob participationem cũ excommunicatis, quacunque excommunicatione ma iori, nullusq́ue tenetur vitare eos, etiam in diuinis niſi fuerint publicati, & denunciati ſpecialiter, & nominatim: excepto ſi quis, ita notoriè percuſſiſſet clericum, quòd non poſſet aliqua tergiuerſatione celari, nec aliquo modo excuſari. Quilibet enim te-

netur in hoc casu, huiusmodi percussorem deuitare, etiam si non fuerit publicè denunciatus, atque hæc de excommunicatione dicta sufficiant. Quia verò ali quando non seruantes interdictum, incidunt in excõmunicationem, & sæpe propter contemptum excom municationum fiunt interdicta, & inde sequuntur suspensiones, & irregularitates, de huiusmodi censuris aliquid dicendum est. Quod tamen breuissimè faciemus, ne contrà intentionem nostram, in hoc opere scribere videamur. Sufficere enim putamus mentem confessoris excitare, ne per crassam ignorantiam, vel per inconsiderationem; talia pertranseat, sed vt per quæ scribemus; cum cœperit dubitare, subsistat, & ad doctores, qui huiusmodi diffuse pertractant, se cõferat, & solutiones inueniat. Primum ergo dicemus de interdicto, deinde de suspensione, postremò, de irregularitate.

De Interdicto.

INterdictum, est separatio à certis sacramentis, & omnibus diuinis officijs, & ecclesiastica sepultura. Et quandoque fertur à iure, quandoque ab homine. A iure Interdicitur collegium Cardinalium, vel vniuersitas, quæ cogit ecclesias, vel ecclesiasticas personas, soluere guidagia, vel pedagia, uel gabellas pro rebus proprijs. Item vniuersitas, quæ domos locauerit, vel conductas haberi permiserit, alienigenis, vsurarijs, in terra sua ad exercendum fœnus. Et quæ re-

præsalias

præsalias contra personas ecclesiasticas concedit, & qui non seruauerit ea, ad quæ tenetur per decretalē, vbi periculum, de elect. lib. 6. quoniam in ea electio Romani Pontificis est celebranda. Et quæ consentit occidentibus, vel percutientibus Cardinales Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vel si infra mensem non punit delinquentes, si potest. Et qui Episcopum proprium temerè percusserit, vel ceperit, vel bannierit, vel in his fauorem dederit, vel non defensauerit. Est etiam aliquod interdictum speciale, vt cum interdicitur ecclesia propter iniuriosum sanguinem ibi effusum: & propter effusionem humani seminis studiosè procuratum. Et quando propter discordiam patronorum Episcopus claudit ostia: & præcepit: vt nullus in ea celebret. Et quando symoniacè: vel principaliter pro quæstu: vel sine licentia Episcopi, vel sine reliquijs in loco deserto fuit consecrata. In hoc tamen speciali Ecclesiæ interdicto, celebrantes in ea non efficiuntur irregulares.

De suspensione.

S*Vspensio, est censura ecclesiastica: qua interdicitur aliquod officium: vel exercitium competens personæ ecclesiasticę, aliquando à iure, aliquando à iudice prolata. A iure ergo suspenduntur symoniaci in ordine, vel beneficio, notorij fornicatores. Episcopus, qui ordinat alienum clericum, sine licentia sui superioris, scienter, seu affectata ignorantia. Qui confert*

tonsuram clericalem infanti, vel illiterato, vel coniugato. Episcopi & superiores eis id est. Archiepiscopi, & Patriarchæ locantes aliquam domum vsurarijs alienigenis, vel permittentes homini habitare in terris suis, ad fœnus exercendum. Proferentes sententiam excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, sine debitis circumstantijs, id est, non præmissa admonitione, non adhibitis testibus, & in scriptis, &c. Vltramontani ordinati ab episcopis Italiæ, sine licentia episcopi, vnde sunt oriundi, vel in cuius diœcesi sunt beneficiati: Qui ordinantur à non suo Episcopo, sine licẽtia ipsius, nisi sub sperari habitionis. Archiepiscopus, qui cõfirmat electionem, consecrãs electum, non cognito, vtrum per aliquam prauitatẽ sit ab appellatione recessum, quæ erat interposita ad Papam, Quicunque de collegio vacantibus Ecclesiis collegiatis quibuscunq;, occupant aliquid de bonis illarum. Episcopi, & superiores, & etiam inferiores eis, qui visitantes recipiunt munera, aut visitationis officio non impenso procurationes in pecunia, vel victualibus. Qui recipiunt aliquẽ ex ordinibus sacris ab Episcopo, qui renunciauit loco, & dignitati. Recipientes aliquem ordinem sacrum, extra statuta tempora ordinationum. Promoti per saltum, qui recipiunt eadem die minores ordines cum subdiaconatu vel duos ordines sacros. Contrahentes matrimonium pur verba de præsenti, & ante carnis copulã faciẽtes se ad sacros ordines ordinari, per hoc enim nõ dissoluitur matrimoniũ. Ordinati ad hæretico, vel

schisma-

schismatico vel excõmunicato, vel deposito. Apostatæ religionum, in apostasia suscipientes ordines. Celebrantes, seu participantes in diuinis scienter cũ excõmunicatis publicè, & interdictis. Clerici, qui scienter eligunt indignũ ad Episcopatũ. Eligentes, si infra octo dies, ipsam electionẽ electis distulerint præsentare. Iudices ecclesiastici, qui contra iustitiã & grauamen alterius partis in iudicio quicquam faciunt per gratiã, vel per sortes. Religiosi, qui concedunt alicui ad vitã, vel ad certũ tempus lucra, redditus, possessiones, administrationũ, quibus præsunt. Fratres prædicatores assumpti ad episcopatũ; vel alias prælaturas, si prius recipiũt munus cõsecrationis, quã resignẽt ordini libros, & alia quæ habent. Fratres prædicatores perturbãtes officiũ Inquisitionis exercitatũ per fratres minores, & similiter minores, si perturbãt in hoc prædicatores Fratres prædicatores, & minores, recipiẽtes aliquẽ ad professionẽ ante annũ probationis elapsum. Religiosi, qui decimas non percipiunt, si sciẽter omittant facere conscientiã confitentibus de decimis soluẽdis, si fuerint requisiti. Cõseruatores, si de alijs quã de manifestis iniurijs, & violentijs, se intromiserint. Religiosi grauãtes, vel fraudantes ecclesias circa decimas eis debitas, si requisiti nõ desistunt vel de vsurpatis emendã non fecerint. Doctor vel magister, qui doctorat aliquẽ, nisi prius exigat iuramentũ à doctorando, ꝙ non expendet pro suo doctoratu, vltra summã trium milliũ turonensium argentorũ. Qui pro alienis debitis, ecclesiã suã grauat,

aut literas, seu sigilla concedit, quibus possint ecclesiæ obligari. Prælati non Episcopi, qui ecclesias sibi commissas, seu bona ipsarum subijciunt, aut supponunt laycis, absq; consensu capituli, & Sedis Apostolicæ licentia. Qui prohibiti sunt audire leges, vel Phisicam, & audiunt eas.

De Irregularitate.

IRregularitas, est impedimentum, canonicum, quo quis prohibetur, ad ecclesiasticos ordines promoueri, & in eisdem ministrare. Et contrahitur multis modis. Aliquando, ex indebita celebratione; vel execu tione ordinum, vt cum quis excommunicatus maiori vel suspensus, vel in loco interdicto celebrat, vel cum quis exequitur actum alicuius ordinis sacri, quem non habet, solemniter. Contrahitur etiam propter homicidium, vel mutilationem membri, siue hoc opere, siue mandato, aut consilio, vel defensione, siue iustè, siue iniustè perpetrentur. Bigami quoque omnes irregulares sunt. Dicitur autem bigamus, qui vxorem viduam, vel corruptam duxit & cognouit: vel propriam vxorem cognouit, postquam fuit ab altero cognita, vel duas habuit vxores, & cognouit eas, etiã si alteram earum non poterat habere. Similiter cum quis in sacris constitutus, vel post professionem in regula, contrahit cum corrupta. Prohibetur autem bigamus promoueri, quia diuisit carnem suam, & coniunctio coniugalis facta per ipsum. non potest significare

care coniunctionem Christi, & Ecclesiæ, qui est vnus sponsus immaculatus, cum vna sponsa immaculata. Vnde irregularitas hæc, non tollitur per Baptismum, sicut irregularitas homicidij, quia baptismus non omnino soluit matrimonium. Nam si ambo coniuges conuertantur, & baptizentur, non possunt ab inuicē separari, & alijs matrimonialiter coniugi. Imò si alter ipsorum baptizaretur, altero in infidelitate permanente, sed volente fideli cohabitare, sine iniuria creatoris, & licet posset fidelis ab eo discedere, non tamen potest alteri coniugi, vt infra dicemus. Item, qui duxit vxorem, vilem mulierem, vt putà ancillā, ioculatricem vel aliquam ex illis, quę publicis spectaculis mancipantur, repellitur ab ordine, propter dignitatem clericatus. Illegitimus quoque propter detestationem paterni sceleris, Corpore vitiatus quādo in eo est inhabilitas ad officium exequendum, vel talis deformitas, quæ scandalum, & derisionem generaret, vel cùm sponte, & sine iusta causa, quis est priuatus aliquo membro, etiam paruo, vel occulto, secus si iniustè vel vi fuit priuatus. Hæreticus post pœnitentiam, qui fecit pœnitentiam, solennem. qui distulit baptismum vsque ad ægritudinem, quem tunc suscipit timore mortis. Qui bis suscipit Sacramentū imprimens characterem. Curiales, nisi sint absoluti à curia. Obligatus alteri ad ratiociniæ. Hermaphroditus, propter monstruositatem. Seruus, antequam consecutus fuerit plenam libertatem. Crimen quoque non mediocre, puta adulterium, furtum, fraudulentiam

lentia sacrilegium, periurium, falsum testimonium, & similia, si est manifestum per sententiam, vel propriam confessionem, vel per euidentiam facti, ita quòd inficiationi non sit locus, inducit irregularitatem. Imfames quoq;, tam de facto, quam de iure, repelluntur à promotione dignitatum, & ordinum. Quas autem pœnis incurrunt irregulares, in suis ordinibus ministrantes, breuitati studentes, hic tradere nõ possumus, Confessoris autem officium erit, cùm irregularem huiusmodi inuenerit, quærere in doctoribus, à quibus hæc diffusè tractantur. Interrogandus est etiam peccator, si vltimam confessionem fecit, cum proposito relinquendi peccata, & seruiendi Deo, quia si non fecit eam, cum hoc proposito; fuit fictus, & secundum veriorem, & tutiorem opinionem, tenetur iterare confessionem, quia nullum fuit sacramentum, ex quo non habuit primam, & principalem partem. quæ est contritio. Si tamen habuisset propositum deserendi peccata, & per confessionem satisfaciendi ecclesiæ, non tamen habuisset ita firmum, sicut oporteret, neque habuißet veram contritionem, credens se illam habere, & satis debitam diligentiam in confitendo fecisset, licèt non sufficientem. cum talis non sit expresse fictus, sed sit saltem attritus, non tenetur iterare confessionem, secundũ sanctũ Thomã, alioquin sequerent innumenerabiles scrupuli qa nullus põt ꝑ certo scire, an verã habuerit cõtritionẽ, nisi ex reuelatione sufficit ergo habere de hoc sufficientes cõiecturas. Quærat ẽt ab eo, si cõfessus est sacerdoti,

qui

qui non poterat eũ absoluere, quia sic teneret iterare confessionem. Similiter, si sacerdos, cui confessus est, fuit ita ignarus quòd nesciebat discernere, inter lepram, & lepram tenetur iterare confessionem, nisi forte pœnitentes fuisset doctus ĩ huiusmodi. Si enĩ non potuit ipsum absoluere, nullum fuit sacramentum, nã in naturalibus, forma in debitæ materiæ non vnitur. Si autem tàm sacerdos, quàm confitens fuit ignarus præsumitur, quòd sacramentum non habuit suam perfectionem, cum ad ipsum requiratur denudatio omnium peccatorum distincta, & conueniens satisfactio pro eis. Vltimò interrogandus est peccator, si venit cum proposito mutandi vitam suam, & si dolet de peccatis commissis, firmiter proponens in futurum cauere. Si autem in eo, non appareant signa contritionis, non est statim reijciendus, sed patienter audiendus & hortandus ad veram contritionem, quia sub manu confessoris, (vt dicit Sanctus Thomas) sæpe homo, de attrito, fit contritus. Si tamen in fine confessionis apparerent manifesta signa, quòd non esset contritus, vt putà, quando dolet quidem de præteritis, tamen habet propositum reuertendi ad ea, vel si non habet expressum propositum reuertendi, tamen nõ vult vitare occasionem peccatorum mortalium, cùm possit. Vel quando nullam omnino examinationem fecit de peccatis suis, vel adeo paruam, quòd nulla prorsus reputari possit, tunc non debet absolui. Sed exhortari, vt melius consulat animæ suæ. Si aũt non apparent manifesta signa, ꝙ talis nõ sit cõtritus, eligat cõ-

fessor

fessor in dubio benigniorem partem, inducens tamen eum per aliquam exhortationem, quantum potest, ad veram contritionem. Postremò dicendum est ei, vt ipse per semetipsum dicat peccata sua, saltem aliqua quæ memoriæ occurrunt, quia si nollet confiteri nisi ea, de quibus interrogabitur, proponens animo; etiam tacere aliquod mortale si de eo à confessore non interrogabitur, non esset in bono statu, quia, quantum est in se, vult violare Sacramentum pœnitentiæ. Si verò libentius vellet interrogari, quàm dicere per seipsũ, cum proposito tamen dicendi omnia mortalia peccata quando non interrogaretur, non est damnandus sed adiuuandus. Et dicendum est ei quòd semper dicat peccata cum debitis circunstantijs, & præsertim cũ circunstantia, quotiens, vt scilicet dicat, quotiens peccatum eiusdem speciei iterauit, saltem secundum grossam existimationem, quia in hoc hodie multi errant. Non enim potest aliter medicus infirmum sanare, nisi ei vulnera detegantur. Maius verò vulnus in anima facit peccatum centies repetitũ, quam semel perpetratum, & maiori vulneri, debetur aliquando fortior medicina.

S E-

SECVNDA PARS de ordine, quo examinandus est peccator.

QVONIAM plenitudo legis, est id lectio (vt dicit Apostolus) Et dilectio est duplex, scilicet Dei & proximi, omnia præcepta duas tabulas distinguimus. Quarum prima continet præcepta, quæ pertinent ad charitatē Dei. Secunda autē ea, quæ pertinēt ad charitatem proximi, quicunq; enim vult bene viuere in aliquam communitate, primò debet benè se habere erga principē illius cōmunitatis, deinde erga cū subditos suos. Et hinc poßumus intelligere quādo aliquod peccatū est mortale, & quādo est veniale ex genere suo. Id enim quod est cōtra charitatē Dei, vel proximi, est peccatū mortale, nā charitas, & mortale peccatū sunt contraria directè. Quia charitas Deū respicit tanquam finem vltimū, peccatum verò mortale, ab hoc fine auertit hominē, & facit, vt finem constituat creaturam (verbi gratia) blasphemia, est ex genere suo peccatū mortale, quia contrariatur charitati Dei similiter inuidia, quia contrariatur charitati proximi. Veniale verò peccatū ex genere suo dicitur illud, quod non est cōtra, sed præter charitatē, vt inanis gloria de actu virtutis, quādo in eo nō ponitur finis, est ex genere suo veniale, quia non est directè cōtra Dei, nec contra proximi charitatē, sed præter.

Sicut

Sicut si quispiam Romam proficiscens, diuerteret paulum a via recta, eundo per agrum, & tandem reuerteretur ad viam. Est etiam veniale peccatum id, quod ex suo genere est mortale, quando non habet suam perfectionem, quia videlicet non peruenit vsq; ad consensum. Item quod ex genere suo veniale est, potest effici mortale per aliquam circunstantiam aggrauantem in infinitum. Dicitur ergo circunstantia aggrauare in infinitum, quoniam est directè contra aliquod præceptum, obligans ad peccatum mortale, siue contra charitatem Dei, vel proximi. Et talis circunstantia dicitur trahere actum, ad aliam speciē peccati, & esse de necessitate confessionis, Verbi gratia, comedere aliquid plus, quàm sit corpori necessarium, est peccatum veniale. Si autem hoc fit ad luxuriam nutriendam iam peccatum illud aggrauatur in infinitum, quia meretur pœnam æternam, eò quòd additur circunstantia, quæ est contra præceptū (Non mœchaberis.) & trahit ipsum in aliam speciem, quia iam est peccatum luxuriæ, potius quam gulę. quando ergo peccator confitetur suum peccatum, considera statim, si est ex genere suo mortale, an veniale, per ea, quæ dicta sunt. Si est veniale. cogita, si habet aliquam circunstantiam aggrauantem in infinitum, vel plures, quia omnes sunt de necessitate cōfessionis: Si autē est mortale ex suo genere, considera statim, si habet suam perfectionē, quia sic omninō est mortale. Et tunc etiā cogita, si habet circunstantias trahētes ad aliā speciē, vt putà. si furatus est ali quid

quid ſacri, vt putà Calicem, quia ſic non ſolum peccatum eſſet in ſpecie furti, ſed etiam in ſpecie ſacrilegij. Similiter, ſi actus eſt indifferens, quia ſcilicet, poteſt eſſe bonus & malus, vt putà. ornare ſe decenter poteſt eſſe bonum, & malum. Interrogandum eſt, quo fine hoc fecit, & conſiderandæ erunt circunſtantiæ, quibus poteſt actus trahi ad diuerſa peccata, maxime autem interrogandum eſt in huiuſmodi de fine, quia finis dat ſpeciem actibus mortalibus. Per hæc ergo poteris cognoſcere peccata, quando ſunt mortalia, & quando venialia. Nam hac diſtinctione bene intellecta, & pręceptis Dei & eccleſiæ benè cognitis, & memoratis facilè poteris inuenire quomodo (verbi gratia) curioſitas ſit veniale peccatum, & quomodo mortale. Et hoc idem intelligo de multis alijs, vt de choreis, de iactantia, de contentione, de hypocriſi, & ſimilibus, quæ ex fine & alijs circunſtantijs penſanda ſunt. Quia ergo Deo, ſicut & cuilibet regi, ſeu principi tria debemus, ſcilicet, fidelitatem, honorem, & facultatum, ideo prima tabula principaliter continet tria præcepta, ad quæ poſſunt reduci omnia alia pręcepta; quę ad charitatem Dei pertinent. De peccatis ergo, quę ſunt contra iſtam primam tabulam, interrogandum eſt primò, deinde de his, quæ pertinent ad ſecundam. Cum ergo primum præceptum primę tabulę pertineat ad fidelitatem, dicente domino Exod. 20. (Ego ſum Dominus Deus tuus non habebis coram me deos alienos &c.) Contra hoc pręceptum, tribus modis poteſt homo peccare

care

care. Primò per infidelitatem (id est) per negationē fidei. Secundo per infidelitatem. eò quòd non seruat vota promissa. Tertiò, per infidelitatem eò quòd per superbiam non seruat statutum à Deo sibi determinatum quia initium superbiæ est apostatare à Deo. De istis ergo interrogandum est in primo precepto.

De primo precepto.

Circa primum præceptum, notandum est quòd fides est habitus, seu lumen intellectus supernaturale; quo homo firmiter credit omnia, quæ in sacra scriptura canonica manifestantur, et omnia, quæ Ecclesia sancta catholica Romana determinauit ab omnibus indubitantes esse credenda. Quam fidem, omnes tenentur habere quia sine fide impossibile est placere Deo, (vt dicit apostolus.) Primò ergo qui non credit sacræ scripturę, vel his, quæ sancta Ecclesia determinauit, vel determinabit esse credenda. vel aliquem articulum fidei, & sacrarum scripturarum negat, vel negauerit. vel dubitauerit, dubitationi ipsi assentiendo, quia omnes tenentur ista credere, & firmiter eis inhærere. Item qui disputat de Fide, aut conuersat cum infidelibus, cum expresso animæ suę, & proximi periculo (quod prudentia confessoris iudicabit) peccat mortaliter, quia agit contra charitatem, non curans de sua, & proximi salute. Est & ab Ecclesia probibitum, comedere cum iudęis, & bibere, ac se balneare in eodem balneo cum eis, & curari ab

eorum

eorum medicis, & tunc videtur esse mortale, quando homo monitus non vult ab hoc desistere, quia tunc apparet, quòd firmat animum contra præceptum Ecclesiæ. Et propter eandem rationem peccat mortaliter, quando ignorans præceptum ipsum, contemnit, expresse, vel etiam interpretatiuè, dum scilicet, non curat de eo, sed sequitur propriam voluntatem.

De voto.

CIrca votum autem, si benè intellexeris diffinitionem, erit tibi facile, soluere omnes casus eius, diffinitur autem sic. Votum est promissio facta Deo de meliori bono, vbi nota, quòd ad promissionem, requiritur deliberatio, & propositum, quibus non aduenientibus, non potest dici promissio, neque votum. Deliberatio autem est, quando homo cogitat. si vult, uel expedit ei facere votum, & tãdem si vult facere votum cogitat, ꝙ votum debet facere. Postquam autẽ de vno voto cogitauit, si proponit, se velle illud facere, tunc est in secundo, quod requiritur ad votum: id est in propositum nondum tamen est votum, sed quãdo, facta deliberatione, & proposito, promittit Deo illud, quòd deliberauit, & proposuit, tunc est votũ, siue hoc voce exprimat, siue non. Et ideo nota ꝙ, quæ in angustijs fiunt, vel ex animi leuitate, si subditò, ex aliqua passione intellectum obnubilante, & indeliberatè fiant, nõ tenent, secus si cum deliberatione etiã in breuissimo tempore aduenĩẽte, facta essent,

nam deliberatio, cùm sit actus mentis potest citissimè fieri. dummodo ratio sit libera. Et hic requiritur prudentia confessoris, consideratis diligenter omnibus circunstantijs. Secundò nota quod cùm votum sit promissio & nemo possit promittere, quicquid non est in sua potestate, si quis promisit non suũ, non est obligatus, nisi ille cõsentiat, cuius est id quod promittit, ideo vota religiosorum non tenent. Et hæc est verior opinio, quamuis quidam dicant, quòd possunt facere quædam vota orationum, uel quædam quæ nõ impediunt obedientiam: quia religiosus nec aliquod tempus, nec seipsum, habet in sua potestate, & nemo potest promittere, quod non est suum ita tenet S. Thomas similiter nec vota seruorum, nec noniugum, nec filiorum familias valent, quoniã promittunt ea, quæ non sunt sui iuris, sed eorum in quorum potestate sunt vt cum promittunt facultates patris, vel domini sui secus si promittunt castitatem Deo, post annos pubertatis, oportet enim quantum spectat ad propositum, semper cõsiderare si ille, qui vouit, promisit, id quod est in sua potestate quia tunc uotum tenet, alioquin nihil ualet uotum, nisi consentiat dominus rei. Ideo si coniunx fecit votum castitatis, sine consensu viri, uel uir sine consensu vxoris, nõ tenetur (quia vt dicit Apostolus) uir non habet potestatẽ corporis sui, nec mulier habet potestatem corporis sui, sed uir. Tertiò nota, quòd hæc promissio potest fieri dupliciter, scilicet, cũ conditione, & simpliciter sine conditione. Si ergo fiat cum conditione, si non adueniat conditio,

non

non obligat, quia conditionalis non ponit inesse. Si autem adueniat conditio, obligat ex præcepto. Quartò nota, quòd cùm votum sit actus latriæ propriè ad Deum solum pertinet, cum ergo sanctis fiunt uota, intelliguntur facta Deo, vt sancti orent pro ipsis uouẽtibus, ideo omnis transgressio uoti, est peccatũ mortale. Quia si promissio facta hominibus obligat multò magis promissio facta Deo obligabit. Item nota, quòd cùm dicitur de bono, votum non est, cum fit de malo, & ideo non obligat tale uotum, quinimo peccat uouens, uerum qui facit uotum promittendo facere aliquod peccatum mortale mortaliter peccat. Et similiter credo illum peccare mortaliter, qui facit uotum peccandi uenialiter, quia promittit (id quod malum est,) hoc autem est, magnam irreuerentiam facere Deo. Qui autem facit uotum, non facere aliquod spirituale bonum, ad quod alias non tenetur, non leuiter peccat, sicut, si aliquis faceret uotum non intrandi religionem, aut non acceptandi prælaturam uel nõ precandi. Et ratio est, quia firmat animum, ad non faciendum illud bonum, ad quod fortasse Spiritus Sanctus ipsum inducet, uel etiam obligabit. Nota etiam quod cum dicitur, de meliori bono, per melius bonum intelligitur illud bonum, ad quod alias non obligatur. Qui ergo fecit votum promittẽdo seruare aliqua præcepta ad quæ prius tenebatur, ut sunt præcepta iuris diuini, & naturalis, nullum votum, quia votũ est de meliori bono, ad quod homo alias non tenetur. Vota verò stulta, vt, de non pectinãdo caput feria, vi, vel

ſabbato vel de non comedendo caput piſcis, vel aliquod huiuſmodi, potius ſunt irridenda, quàm ſeruanda, quia bonum, de quo eſt votum; debent cedere in honorem Dei, vel ſaltem animæ propriæ, aut proximiorum, Item nota, quòd cùm votum, ſit promiſſio facta Deo, nullus homo propriè poteſt diſpenſare, aut commutare vota, Poſſunt tamen prælati Eccleſiæ, iudicare, & declarare votum ipſum, quandoq; non tenere aliquo caſu, conſideratis conditionibus perſonæ, & temporis, & aliorum, quæ ad hoc requiruntur. Maximè autem debet conſiderari intentio vouentis, quia forte non intendebat ſe in quocunque caſu obligare, quod etiam ſit intendiſſet, votum fuiſſet indiſcretum. Et ideo in caſu, in quo vouens, ſi eum præuidiſſet, non ſe obligaſſet, poteſt facile declarare Prælatus, ꝙ votum non teneant, & ipſum diſpenſare. Quãdo ergo iudicant Prælati, iſtis conſideratis, votum non obligare, dicuntur tunc diſpenſare. Vnde diſpenſatio facta, ſine legitima cauſa, quæ eſt impeditiua, vel per quam impediretur maius bonum, ex obligatione voti, vel ſequeretur aliquod malum, non eſt diſpenſatio, ſed diſſipatio, ideo ſic diſpenſatus, ſicut prius, ita & poſt, remanet obligatus. Similiter commutatio, debet fieri per æqualia conſiderata tamen, conditione perſonæ, & facultate, & alijs, quæ ad hoc requiruntur, vt puta, ſi quis habet votum peregrinationis, & commutari oportet, debet ille talis erogare pauperibus vel in aliquod pium opus expendere tantum quantum expendiſſet ſecundum conditionem

ſuam,

ſuam, eundo, ſtando, & redeundo & pro labore itineris iniungenda ſunt ei ieiunia, & orationes. Iſtis ergo ſic notatis, facilè poteris ſoluere omnes caſus, quos ponunt iura, & doctores in libris ſuis, quia & ipſi hdiuſmodi fundamentis innituntur.

INCIPIT PRIMA
Interrogatio de peccatis.

De Superbia.

SVperbia eſt inordinatus appetitus excellentiæ. Inordinatus autem dicitur, quia egreditur regulas à Deo præfixas vt putà quia homo non eſt contentus de ſtatu ſuo inferiori, ſed inordinatè quærit aſcendere, vel vult in alto ſtatu ſupra virtutem ſuam permanere, non curans de ordinationibus diuinis, eſt peccatum mortale ex natura ſua, poteſt tamen eſſe veniale ſecundũ primos motus, ſed ſi homo nullo modo curat de ordinationibus diuinis, vel dedignatur ſubijci eis, vel nollet Deũ ipſum poſſe cohercere, vt cõſequi poſſet excellẽtiã quam deſiderat, & mortaliter, & grauiter peccat. Habet autẽ ſuperbia quatnor ſpecies videlicet. Prima ſpecies eſt, cũ homo exiſtimat id, quod habet, nõ habere à Deo, ſed à ſe ipſo & à propria uirtute, &

si hoc expressè existimat, peccat mortaliter, & est hæreticus: Quidam tamen, quamuis dicant, omnia se habere à Deo, tamen, uel nunquã, uel rarò, hoc cogitant, & ita de propria uirtute, & proprijs, operibus inflantur, ac si non hæc omnia, recepissent à Deo. Verum. difficile est uidere, quãdo hæc eorũ superbia sit peccatũ mortale, signũ tamen ꝙ sit peccatũ mortale, est qñ laudes hominum semper retorquent ad seipsos. nunquam uel rarissimè referunt eas ad Deum, uel quando in seipsis, ita gloriantur, ut nunquam reuocent animum ad Deum, secunda species est quando homo ea, quæ habet, credit quidẽ se habere à Deo, sed ex proprijs meritis & in hoc multi subtiliter decipiuntur, seu difficilè est, etiã uidere hoc, quando sit mortale. Tertia species est, quando homo, ita tumet, vt existimet se habere, quod non habet, ut cum existimat se doctum, uel sanctum uel idoneum ad aliqua officia, cùm in omnibus decipiatur, Ex qua specie, nascitur præsumptio, secundum quam, poterit habere signa quando est peccatum mortale transgressio superbiæ huius speciei, ut puta, si quis existimaret se idoneum ad regẽdas animas, vel aliquis ignarus doctor legum, ad defendẽdas causas difficiles, uel medicus inscius ad curãdas infirmitates graues & sic de alijs officijs, ubi imminet periculũ aliquod, maxime autẽ periculũ animarum, quia sic appareret signũ superbiæ, quæ esset peccatũ mortale, maximè quãdo se ingerunt ad hæc officia, & opera, tunc enim expressè uidetur mortale. Quarta specie est, cum quis appetit

singula-

singulariter apparere despectis cæteris, & ex hac nascitur inuidia ex qua poteris videre, quando hæc species est peccatũ mortale. Nam quando videbis, quòd homo, ita appetit singularitatem, ꝙ non vult aliquẽ superiorem, vel æqualem, & tristatur de excellentia aliorum & quærit obfuscare famam eorum, tunc signum est, ꝙ peccat mortaliter secundum hanc quartam speciem. In huiusmodi tamen iudicijs, vbi nõ apparet expressè peccatum mortale, non facilè est præcipitãda sententia: oportet enim confessorem, cõmittere multa Deo qui solus est spiritũ ponderator, & affectiones interiores, ipse solus perfectè cognoscit.

De his, quę contrariantur secundo pręcepto.

Contra secundum præceptum, quod est de honore diuino, potest dupliciter fieri, Vel indirectè, scilicet; per inanem gloriam per quam, sibi homo vsurpat honorem quem deberet ad Deum referre. Vel directè, & hoc dupliciter, scilicet, vel ꝑ facta, & hoc modo contrariatur ei sacrilegium, vel per verba, & hoc quoque dupliciter. vno modo generaliter, per quamlibet Dei vanam nominationem. Alio modo spiritualiter, contra aliqua spiritualia attributa diuina: & hoc tripliciter. Nam contra potentiã, quæ attribuitur patri est adiuratio, contra sapientiam autem, & veritatem, quæ attribuitur filio, est periurium, contra bonitatem verò, quæ attribuitur

Spiritui Sancto est blasphemia. Interrogandus est ergo peccator si assumpsit nomen Dei in vanũ generaliter, vt putà, despiciendo, irridẽdo, vel alio modo, turpiter nominando Deum vel sanctos, vel sacram scripturam, vel diuina officia, & missas, quia sic peccauit mortaliter. Quando autẽ non multum irreuerenter, aliàs nominat Deum, vel sanctos. seu sacrã scripturam & cætera sacramenta ecclesiæ, ea quadam leuitate, est veniale. Vbi ergo non apparet expressus contẽptus, neq; magna irreuerentia, semper iudicia esse veniale peccatũ. Secundò interrogandus est de blasphemia, quæ est derogatio excellentiæ bonitatis Dei, vt cum videlicet, tribuitur Deo, quod ei nõ conuenit, vt cum dicitur, quòd est iniustus, vel negatur ab eo, quòd ei cõuenit. Vt (verbi gratia) cùm negatur, ipsum habere prouidentiam de hominibus, & est peccatum mortale ex genere suo, quia est cõtra charitatẽ Dei. veniale autem esset ex surreptione, vt quãdo homo nescit quid dicat, sed fugit verbum de ore eius. Potest etiam blasphemari Deus in corde tantũ sine voce, & hoc dupliciter, scilicet, vel intellectu tãtum, vt cùm quis credit Deum non esse trinum, vel esse iniustum vel aliquid huiusmodi vnde omnes hæretici blasphemant Deum, vel affectu tantum, vt cũ qui ex ira vel aliqua passione, ita dicit in corde suo, sicut damnati. Vel intellectu, & affectu vt cum quis habet falsas opiniones de bonitate diuina, & ex impetu passionis Deum blasphe. Interrogandus est etiam de blasphemia in spiritũ sanctũ, vt puta si desperauit

uit de misericordia Dei, vel si nimiũ præsumpsit, aut si inuidit, vel doluit de multiplicatione gratiæ diuinæ, & bonorum omniũ, vt licẽtius posset peccare, aut malitiosè contradixit veritati, aut non pœnitere statuit de præteritis peccatis, aut firmat se obstinatè perseuerare velle in futuris: sex enim sunt blasphemiæ spiritũ sanctũ videlicet, disperatio, præsumptio, inuidentia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, impœnitentia, & obstinatio. Quæ omnia, sunt mortalia peccata, ex genere suo, & grauissima, quãdo habent suã plenitudinẽ, seu perfectionẽ, id est, expressum cõsensu: quia sunt expressè contra charitatẽ Dei & proximi. Tertiò interrogandus est pœnitens, de periurio. Vbi nota ꝙ iuramentũ, est inuocatio diuini testimonij ad aliquid confirmãdum, vt tollatur cõtrouersia, & quia Deus, super omnia est excelsus. nõ est vocandds in testimoniũ pro leui causa, qui ergo leuiter iurat, semper peccat, nõ tamen semper mortaliter, & quia Deus est summo veritas nõ est vocãdus in testimoniũ falsitatis: imò qui iurat mendacium, quodcunq; sit illud, siue paruum, siue magnũ, quocũque etiã iuramento, siue dicat, per fidẽ, siue dicat per crucẽ, vel alio modo, quando aduertit, se iurare falsum, peccat mortaliter, secus si ex incõsideratione iuraret. Debet etiã, qui iurat aliquid facturũ, habere intentionẽ faciendi illud, nam aliter iurando se facturum quod nõ intendit facere, peccat mortaliter, & quicunq; iurat, vel sub iuramẽto aliquid promittit, tenetur seruare, iuxta posse suum, quod promisit, pro

pter

pter honorem Dei, qui fuit in testem vocatus, nisi postea appareat, quod vergit in detrimentum salutis æternæ. Similiter, quia Deus est summè bonus, non debet vocari in testimonium alicuius rei illicitæ, et ideo qui iurat facere aliquod illicitum etiam si sit peccatum veniale, peccat mortaliter propter magnam irreuerentiam, quam fecit bonitati Dei. Grauiter etiã peccat, & fortè mortaliter, qui iurat se non facturũ aliquod bonum, quamuis ad illud non teneatur, sicut dictum est supra de voto, & ideo talia iuramenta non sunt seruanda, imò qui iurat se facturum aliquod illicitũ, statim est periurus, & mortaliter peccat, Iuramentum enim debet associari, à iudicio discretionis, et iustitia, & veritate sicut scriptum est. Hier. 4. ca. (& iurabis.) inquit; viuit dominus, in veritate, & in iudicio, & in iusticia, & nota ꝙ non potest dispensari in iuramento, sine legitima causa, vt diximus etiam superius de voto, & dispensatio pertinet ad Episcopum, secundum sanctum Tho. 2. secundæ quæstio. 89. ar. 9. quando est dubium, an sit licitum, vel illicitum, proficuum, vel nociuum. Quando verò est licitum, apparet tamen, esse impedituum alicuius magni boni. Dispensatio pertinet ad Papam, licèt quidam dicant ꝙ etiam Episcopi, in hoc possunt dispensare. Quartò interroga, de adiuratione. Adiurare autem est, aliquem ad aliquid obligare, per reuerentiã nominis Dei, vel alicuius sancti. Si qs ergo, non subditũ suum, adiurando intendit obligare, p reuerentiam nominis Dei ad aliquid, sicut obligatur

quis,

quis, per iuramentum, putà quia ſcit, illum tantam reuerentiam habere ad Deum, vel ad virginem Mariam, quod nullo modo adiuratus per nomina eorum, non faceret, quod poſtulatur, videtur mortaliter peccare, cum vſurpet ſibi poteſtatem, quam non habet, ſecus, ſi non intenderet ipſum obligare, ſed per nomẽ domini, rogare. Quinto, interroga de ſacrilegio q̃ eſt violatio rei ſacræ, vel loci ſacri, perſonæ ſacræ. Vt cum furtum committitur in eccleſia, vel frangitur locus ſacer, vel percutitur perſona ſacra, & eſt mortale communiter. Poſſet autem eſſè veniale, in rebus parui valoris, vel in percuſſione leui, & ſimilibus. Sextò, & vltimò, interroga, de inani gloria, quæ eſt inordinatus appetitus gloriæ humanæ, quæ vana eſt, & eſt peccatum veniale ex genere ſuo, quia non eſt expreſſè contra charitatem, ſed potius pręter eam. Poteſt tamen eſſe etiam mortale, vt ſi quis gloriam de aliquo quæreret, quod eſſet contra honorem Dei, vt puta de aliquo peccato mortali, vel quando, in ea finem vltimum conſtitueret quis, vel cùm præfert Deo, illud de quo gloriatur, vel etiam cùm teſtimonium hominum præfert, teſtimonio Dei &c.

De contrariantibus tertio præcepto.

Tertium pręceptum, eſt partim morale, partim uerò cerimoniale. In quantum eſt morale præcepit, vt exhibeatur debitus cultus Deo: in quantum verò eſt cerimoniale, partim eſt negatiuum, vt cũ præcipit, quòd

quòd in die festo, nõ fiat, opus seruile, partim affirmatiuum, vt cùm præcipitur quod in diebus festiuis audiatur missa, & quòd Deo exhibeatur cultus, secundum, determinationem à Deo factam, vel per semetipsum, in sacramentis, vel per institutionem Apostolorum, vel per statutum ecclesiæ, vel consuetudinẽ eius. Vt ergo ordinatè procedam, incipiendum est ab his, quæ contra hoc præceptum fiunt in quantum est morale, in quantum enim est huiusmodi, præcipit primò interiorem cultum, per deuotionem, orationem, contemplationem, gratiarum actionem, diuinam laudem, de quibus omnibus potest peccator interrogari, sicut expedit. Nota ergo quòd præceptum affirmatiuum, non obligat ad semper, & ideo quamuis cuilibet præcipiantur, quod per prædictos actus, aliquis exhibeat cultum Deo, non tamen alicui præcipitur, quod semper, id est singulis horis, vel momentis, hoc faciat. Vnde non peccat semper homo, qui hoc non facit, id est, non peccat semper homo, cùm non orat, vel non contemplatur, vel non laudat Deum, vel non ei gatias agit difficile est autem cognoscere, quando peccatur in horum omißione, maximè mortaliter, quamuis mortale essent peccatum quando quis firmaret animum, ad non exhibendum talem cultum interiorem Deo, iuxta suam poßibilitatem, vel quando contemneret ipsum. quia firmaret animum contra præceptum Dei. Posset etiam tanta esse negligentia, ꝙ esset quidam contemptus interpretatiuè, & sic esset mortale, sed cognoscere hoc, est valde difficile, cõmu-

niter

niter tamen est veniale. Quia autē prædicti actus, id contemplatio, meditatio, laus Dei, & gratiarum actio, vel præcedunt oratione, vel sequuntur, sufficit seculares, maxime rudes, interrogare solum de oratione, an scilicet faciant aliquam orationem, & eos arguere de negligentia. Clerici verò interrogandi sunt, de horis canonicis, quando sunt in sacris, vel cum habent beneficium, vel dignitatem, & similiter religiosi, & religiosæ professæ, quia dimittendo aliquam horam scienter, peccant mortaliter, nisi infirmitas, vel alia magna, & iusta causa, seu necessitas impediant. Nouitij etiam, secundum opinionem quorundam, videntur obligari ad officium, cùm comedant panem alienum, non tamen ita strictè, sicut professi. De eis tamen non est præcipitanda sententia, sed benè debent hortari, ad dicendum totum officium. Interrgandus est postea peccator, de præcepto, in quā tum est cerimoniale, & primo interrogandus est, de ieiunio, quòd est quodam præparatorium, & quædā dispositio, ad diem festum deuotè cælebrandum, & fit hoc modo, videlicet, comedendo tantum semel in die, hora noua vel propè nec illa die debent comedi carnes, vel lacticinia, nec oua, nisi vbi fuerit talis consuetudo. Potest tamen homo pluries bibere, & propter hoc, introducta est consuetudo, vt vesperi, ne vinua noceat, modicum quid comedi possit, quia illud non sumitur per modum cibi, sed potius per modum medicinæ. Quilibet enim transacto tertio septennio. id est, anno 21. ætatis suæ, tenetur ieiunare, in diebus ab

ecclesia

ecclesia institutis, per præceptũ ipsius, vel per veterem, consuetudinem, & quotiens his diebus, quibus non legittimè impeditus, non ieiunat, vel disponit similiter non ieiunare, totiens peccat mortaliter. Legitimum verò impedimentum est, vt cùm quis est infirmus, vel mulier prægnans, vel lactans filium, si non posset ieiunare, sine magno detrimento prolis. Non enim intendit ecclesia per ieiunium impedire alia bona, vel detrimenta magna corporibus, aut rebus inferre. Ideo, si quis est pauper, & laboret, & non potest simul ieiunare, & laborare, nec potest diminuere laborem, propter paupertatem non tenetur ieiunare. Poßet etiam quis aliqua alia iusta causa, à ieiunio excusari, huiusmodi ergo legitima impedimenta, prudentia, & scientia, boni confessoris iudicabit. Secundò interrogandus est de operibus seruilibus, vt si fecit opus seruile in die festo per præceptum Ecclesiæ, vel veterem consuetudinem eius, vel præceptum Episcopi cum clero, & populo, quia si est quid notabile, peccat mortaliter, nisi forte necessitas cogat facere illud, vt cùm quis propter inundantiam aquarum colligit segetes, vel propter magnam necessitatem. Oporteret eum itinerare, vel propter necessitatem pauperum seu magnam vtilitatem ecclesiæ, vel reipublicæ. ita tamen, quòd non potest diem festum peruenire, nec opus post festũ differre, sine magno dispendio. Non enim est de intẽtione ecclesiæ in talibus casib. quęquã obligare ad non laborandũ, vnde, si ẽt faciat aliquis modicũ quid, non peccat mortaliter.

Euntes

Eunte autem ad nundinas consuetas si emant sibi necessaria imò, & qui vendunt non condemnantur de peccato mortali ex quo prælati hoc sciunt, & tollerant, bonum tamen esset retrahere homines ab huiusmodi. Quidam autem putant opus seruile, quod est peccatum, includi in hoc præcepto; secundum sensum literalem, & ideo dicunt quòd circunstantia festi, est de necessitate confessionis ita quòd homo tenetur confiteri, si fecit tale, vel tale peccatum, in die festo. Sed mihi videtur, quòd quamuis sit bonũ semper confiteri peccata cum hac circunstantia, tamen non est de necessitate confessionis, nec includitur in præcepto, nisi mortaliter. Stultum enim videtur, prohibere peccata in die festo, cùm semper sint probibita. Prohibet ergo hoc præcceptum, solum opera seruilia, non ea quæ sunt semper prohibita sed ea tantũ, quæ aliàs fieri possunt, vnde in libro Exod. vigesimo cap. dicitur. (Memento vt diem sabbati sanctifices sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. 7. autem die sabbatũ Domini Dei tui est, non facies omne opus in eo &c.) Non enim diceret, sex diebus operaberis, & faciens omnia opera tua, si illis operibus includerentur etiam peccata, maximè cũ dicat omnia opera tua, qui enim dicit omnia, nullũ opus excludit. Quando ergo, ab aliquibus doctoribus exponitur hoc præceptum, de operc peccati intelligendum est, illam esse expositionem moralem, non literalem. Tertio interroga si non audiuit missam, vel nõ fuit præsens dũ missa celebrarẽt, in die festo de p̃cepto, q̃a quilibet tenetur

audire,

audire, legitimo impedimento cessante, & qui non audit eam, peccat mortaliter. Grauiter etiam peccat, qui dimissis officijs diuinis, & prædicatione, in die festo, alijs vacat, nō tn̄ iudicat̄ mortale. Tamē nō video qūo possimus excusare à mortali eos, q dimissis officijs, & p̄dicationibus totā diē expendūt, in vanis lusibus, & alijs nugis, vnde se inuoluūt in multis peccatis. Sūt igit̄ isti tales acriter reprǣhēdēdi, & prohibendi, ne talia faciant, maximè in ecclesijs, sicut faciunt mulieres, quæ omnes vanitates defecerunt ad ecclesias. Et viri similiter omnia turpia deferunt ad Ecclesias, & ibi committunt multa peccata mortalia, vnde, si ab huiusmodi nolunt desistere, non sunt absoluendi, quia non sunt verè contriti. Et quia cultus exterior principaliter consistit in administratione, & vsu sacramentorum, ideo de tali cultu, sunt etiam interrogandi peccatores, secundum statum, & conditionem vniuscuiusq;. Et primò, de baptismo qui est primum sacramentum, & ianua aliorum.

De Baptismo.

Batismus enim est ablutio facta sub prescripta forma verborum. Vel secundum Augustinum, est tinctio in aqua, verbo vitæ sanctificata, aqua ergò vera, non rosacea, aut aliter stillata, est materia baptismi. Forma autem, hæc est. Ego baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritui Sancti. Intorroga igitur sacerdotes, si recta intentione, secundum ritum Ecclesiæ

clesia baptizauerunt, maximè quò ad probationem formæ, & secundum modum, & qualitatem erroris iudicabis de mortali, & veniali. Quia si reliquit scienter aliquid, quod est de essentia vt putà aliquod verbum formæ, vel addidit aliquod, quod mutabat sensum vel aliter corruptè verba protulit. quod non seruabant sensum, vel in aqua rosacea, seu stillata baptizauit mortaliter, & qui sic fuit baptizatus ab eo est iterũ ritè rebaptizandus, quia ille non fuit baptismus similiter, si scienter iterauit baptismum etiam quando nutrix, vel alius iam baptizauerat puerum, timens de periculo, peccauit mortaliter, quia fecit iniuriã sacramẽto, & est deponẽdus, secundũ canones. Si noluit baptizare, nisi dato sibi pretio est Symoniacus, & peccat mortaliter. Nec debet aliquis dare aliquod precium pro sacramento baptismi, consuetudo tamen seruanda est circa ea, quæ solent liberè, & gratis offerri. Si non contritus de præteritis moralibus, sed in proposito peccati mortalis, quis baptizaret (maximè solenniter, nisi in casu necessitatis) cõmuniter tenetur, quòd peccat mortaliter, quia sanctum, non sanctè tractauit, & se sanctitatis ministrũ sine sanctitate exhibuit. Et similiter, qui ab excommunicatis suscipit baptismum, vel à schismaticis, & præcisis ab ecclesia. Et quamuis, omnis homo mundi possit baptizare, etiam si sit paganus uel Iudeus dũ modo intendat facere, quod intendit ecclesia, tamen non nisi in necessitate, debet quis baptizare, si nõ est presbyter, qui hoc habeat officium, nec aliquis debet

baptizari,nec facere,alterum baptizare ab alio, quã à tali presbytero. Aliter, qui facit contrarium vide tur peccare mortaliter, vſurpando ſibi poteſtatem, quam non habet, non cogente neceſsitate, vel commu nicando cum eo qui talem ſibi poteſtatem vſurpat, & dando ei occaſionem peccandi. Vnde mulier etiam in neceſsitate, nõ debet baptizare, præſente viro, nec laycus præſente clerico, nec minor clericus, preſente maiori, in ordine. Interroga etiam viros, & mulieres ſi fecerunt: ritè baptizare filios ſuos, vel ſi fecerunt rebaptizare quia ſi ſic, peccãt mortaliter, & ſunt ex cõmunicandi. Et mulieres, ſi ſine neceſſitate baptiza uerunt pueros: & quãdo in neceſſitate baptizauerũt, interroga eas ſi ſeruauerunt formã vt ſcilicet immer gendo in aquã, vel aſpargendo aquã, dixerunt. Ego, te baptizo, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sã cti, vel vulgari ſermone. Io te battezo, in nome del Padre, & del Figliuolo. & del Spirito Santo. Inter- roga etiam ſi leuauit de baptiſmo proprium filium, vel filiam vel filium vxoris ſuæ ſcienter, & non in caſu neceſſitatis, quia ſic, nõ poſſet petere debitum, & ita intellige de vxore, erga virum.

De Sacramento confirmationis.

C*Onfirmatio, & ſi non ſit neceſſaria omnino ad ſalu tẽ, contẽptus tamen eius, eſt damnabilis, & à ſolis Epiſcopis cõfertur ex officio, & qui iterat hoc ſacra mentũ, peccat mortaliter. Interroga ergo, ſi nimis tar*

dauit

dauit: ita ꝙ, adhuc nõ ſit cõfirmatus, quia eſt magna negligẽtia & ſi nollet cõfirmari, nõ debet abſolui. Et ſimiliter tardauit quis facere confirmare filios ſuos. In cõfirmatione autẽ ſi vir tenet vxorẽ, vel uxor virũ vel filiũ uxoris aut vxor filiũ viri, ſeu etiã filios proprios (ut dictũ eſt iam ſuperius de baptiſmo) perdunt ius petẽdi debitũ, debet tamẽ reddere exactus.

De Sacramento pœnitentię.

Sacramentum pœnitẽtiæ habet tres partes prima eſt contritio, ſecunda, confeſſio, tertia ſatisfactio. De contritione interroga, quando recordatus eſt peccatorũ ſuorũ, ſub hac ratione, qua ſunt Dei offenſa, ita ꝙ conſcientia dicat ei, ecce quantum offendiſti, &c. Si non doluit, vel non diſplicuit ei, talia perpetraſſe grauiter peccauit, & potius mortaliter, quã veniali ter quãuis nõ ſit præcipitanda ſententia, ſed diligenter penſandum, cur non diſplicuit ei offenſa Dei, an ex quadam negligentia, an ex malitia, maximè quãdo ſunt peccata, de quibus nunquam fuit contritus nec confeſſus, quia tenetur quærere ſalutem ſuam, & dolere de offenſa Dei, maximè tunc, quando modo prædicto occurrunt peccata. Hæc enim eſt Spiritus Sancti inſpiratio, cui homo non debet repugnare, ſed aſſentiri. Secus eſſet, ſi occurrerent peccata, non ſub ratione offenſæ, ſed propter aliam cauſam, vel ſi iam fuiſſet contritus, & confeſſus, quamuis ſit difficile, imò videtur impoſſibile, quòd ille, qui eſt

semel vere contritus, & confessus, & habeat memoriam suorum peccatum, sub illa ratione, non statim doleat, vel ei offensa dei non statim displiceat, non tamen oportet flere, vel habere dolorem sensitiuum, sed displicentia voluntatis, videtur satisfacere. Quicunque etiam, exhibet se ministrum Ecclesiæ solennem. vt in baptizando, confessiones audiendo diaconatus, vel subdiaconatus officium exercendo prædicando, vel aliquid huiusmodi faciendo si est in peccato mortali, & non conteritur ante, maximè occurrendo sibi tunc, quòd est in peccato mortali. Ego credo (saluo semper meliori iudicio) quòd peccat mortaliter, licèt non teneatur actualiter confiteri. quia temerariè exercet officium sanctitatis, sine sanctitate. Confessio verò, sine contritione, quando homo pœnitus est fictus, puta, quia proponit confiteri, sed non relinquere peccata, non valet, & qui hoc facit, peccat mortaliter. Si autem dolet, sed non habet dolorem sufficientem ad contritionem, valet quantum ad hoc quòd non tenetur iterare confessionem, vt dictum est supra, & non peccat mortaliter. Nec videtur valere, quando confitetur quis, valde grosse, nec à confessore adiuuatur. vt quando quis non examinauit conscientiam suam, vel dicit peccata, sed non dicit quotiens iterauit illa, sicut hodie frequenter fiunt confessiones ab ignorantibus. Accedens etiam ad communionem, vel ad alia sacramenta, habens aliquod mortale peccatum de quo non est contritus, & confessus actualiter, videtur mortaliter peccare secundum

dum

dum Petrum de Palude. Similiter qualibet constitutus, in periculo mortis, vel propter infirmitatem vel accessurus ad bellū uel nauigaturus cū periculo mortis tenetur ante confiteri. Qui dicit mendatium in confessione, de his quæ ad ipsam confessionem pertinent, videtur peccare mortaliter quia irreuerentiam facit sacramento, vt si negat se fecisse, quod fecit malitiosè, vel dicit, non habeo plura peccata & mentitur, & similia, Alia verò mendacia, quæ ad cōfessionē non pertinent dummodo non sint pernitiosa, non puto esse mortalia. licèt sint grauia venialia, in tali loco. Qui dubitat verisimiliter de aliquo peccato, an sit mortale, vel veniale, debet illud cōfiteri, aliter cōmittit se periculo permanēdi in peccato mortali, & sic videtur mortaliter peccare. Sicut etiā peccat mortaliter, qui aliquid cōmittit, quod dubitat esse peccatū mortale nisi fortè sit dubitatio scrupulosorum, quæ scilicet, procedit ex defectu iudicij, & quāuis cōscientia erronea liget, debēt tamen scrupulosi, ad consilium aliorum deponere eam; sicq; sequi iudicium prudentium in hac materia (& si insurgant motus contrarij quibus ad dubitandum insurgant,) & eorum determinationibus acquiescere: Si quis cōfitendo narrat peccatum alterius, & malitiosè, vel imprudenter infamat proximum, de aliquo graui peccato, peccat mortaliter, nisi aliter non posset suum peccatum confiteri in quo casu si posset, deberet mutare confessorē, vel nisi hoc faciat ex charitate, ut cōfessor posit eū reprehēdere, uel saltē pro eo orare pos

 sit

ſit quando, ſcilicet, alias confeſſor, eſt bonus, & prudens vir. Quilibet autem debet confiteri proprio ſacerdoti, vel his qui ſuper hoc habent, priuilegium vt ſunt fere omnes religioſi hodiernis temporibus. Poſſet autem in aliquo caſu quis confiteri alteri, quàm proprio ſacerdoti, vt ſi proprius ſacerdos eſſet omnino indiſcretus, vel hæreticus vel non ſufficienter doctus, vel ad malum ſolicitans, vel fragilis ad peccandum cùm audit aliena peccata, vel probabiliter exiſtimatur, quòd ſit reuellator confeſſionis, vel quando peccatum eſt contra eum commiſſum, aut probabiliter timet, ſibi periculum euenturum, ſi confiteretur, In his caſibus, petat ab eo licentiam confitendi alteri, quam ſi non vult ei dare recurrat ad ſuperiorem. Quòd ſi nō poteſt, confiteatur alteri in tali caſu, quia tunc Eccleſia ipſum diſpenſat, vt patet in cap. placuit de pe. diſt. 6. Et ſi etiam non hoc poteſt, vt ſæpe accidit in religioſis, confiteatur proprio ſacerdoti, ſeu prælato ſuo in communi, & in generali, maximè peccata, de quibus poſſet ſcandalum, oriri, & ſufficit, qa in tali caſu eſt, ac ſi non haberet copiā confeſſoris. In caſu verò mortis poteſt quilibet, cuilibet ſacerdoti confiteri, & à quolibet ſacerdote abſolui. Non debet tamen quis vllo modo, etiam in caſu mortis confiteri excommunicato, vel ſchiſmatico, vel hæretico, quia ſi alium habere non poteſt, ſufficit contritio, quia hoc ſacramentum, nō eſt tātæ neceſſitatis, quātæ eſt baptiſmus, & tales ſunt omnino p̄ciſi à corpore Chriſti hoc ergo tene, licet aliqui cōtrariū opinent̄. Interroga

etiam,

etiam, si reuelauit confessionem, vel illud quod accepit sub sigillo confeßionis, quia mortaliter peccauit, vel si fuit interpres, inter confitentem, & confessorẽ, si reuelauit, quæ audiuit vllo modo, peccauit mortaliter, quia ita tenetur celare, sicut confessor. De confessione ergo ista, cum illis, quę in principio diximus sufficiant. De alia verò parte pœnitentiæ, id est de satisfactione, dicemus in vltima parte lib.

De Sacramento Altaris, vel Eucharistiæ.

DE Sacramẽto Eucharistiæ, interroga si postquam peruenit ad annos discretionis, qui (ut dictum est supra) incipiunt à decimo, vel vndecimo, secundum S. Thomam, non quolibet anno communionem accepit, in paschate. Similiter si cum conscientia peccati mortalis accessit ad eam. Si non ieiunus, ita quòd à media nocte, vel circa, nullam cibũ, nullumq; potũ sumpserit, nec paruũ nec magnũ. Si non confessus de oĩbus mortalibus, etiã si fuisset contritus, peccauit mortaliter, Similiter si nocte præcedenti, quis fuit pollutus pollutione cui dederat causam per peccatum mortale, vt cogitando de liberatè turpia, vel superfluè comedendo, taliter, ꝙ peccauit mortaliter communiter tenetur, quòd peccauit mortaliter si hoc modo accedit ad communionem. Si sine licentia proprij sacerdotis vel superioris eius, ab alio sacerdote eucharistiam sumpsit

sciens hoc esse prohibitum, videtur peccare mortaliter, tam ipse, quàm sacerdos, maximè, si est religiosus quia si est etiam excommunicatus, vt superius dictum est. Si de Corpore Christi fecit experimenta, vel fieri fecit, quia non licet de eo facere, nisi illud quod institutum est à Deo. In omnibus, his casibus, peccauit mortaliter, quia ita delinquit.

De extrema vnctione.

I*Nterroga de extrema vnctione, si eam aliquando suscepit cum conscientia mortalis peccati quia si sic, mortaliter peccauit. Vel si fuit negligens circa infirmos, ita quòd propter suam negligentiam, non habuerunt extremam vnctionem. Maximè medici, qui habent hoc iudicare, & sacerdos cito occurrere, quia potest esse tanta negligentia, quod erit peccatum mortale, cuius rei iudicium, relinquendum est prudentiæ, & discretioni confessoris.*

De sacramento ordinis.

D*E Sacramento ordinis, solūmodo ea dicemus, quæ credimus sufficere simplicibus confessoribus in præsenti opusculo. Interroga ergo clericum si ordinem suscepit in peccato mortali, et nō prius cōfessus. Si sine scientia proprij episcopi, & sine examinatione furtiuè se ordinari fecit. Si simoniacè, vel, à symoniaco, sciēter ordinatus est. Si eodē die, plures ordines sacros.*

cros, vel minores cũ ordine subdiaconatus suscepit, vel aliquẽ ordinem non in tempore ordinationũ, sine dispensatione. Si promotus est per saltum suscipiẽdo ordinem maiorẽ, ante minorem. Si bigamus erat, vel alio modo irregularis, & fecit se ordinare, sine dispensatione, vel ante ætatem legitimam. Nam prima tonsura à septimo anno, & supra cõferri potest, & tres ordines minores similiter, acolitatus autem, post duodecimũ annũ confertur, subdiaconatus ante vigesimũ secundũ: diaconatus ante 23. Præsbyteratus ante 25. non confertur, secundũ Conciliũ Trid. Episcopatus post tricesimũ. In omnibus istis casibus, qui errauit peccauit mortaliter contra præcepta Dei, & Ecclesiæ. Episcopus etiã, conferens ordines indignis, peccauit mortaliter, similiter, si confert ordines alienis clericis. Similiter, si scienter in ordinationibus dimittit aliquã partẽ principalem, & substãtialem, vnde oportet tales male ordinatos, vel iterum ordinare, si pars aliqua, quæ pertinet ad substantiã sacramenti fuit prætermissa, uel si non pertinet ad substantiam, non potest ministrare, donec alio tempore id, quod prætermissum est, suppleatur. Interroga etiam, si existens excommunicatus, vel suspensus, vel interdictus, diuinis se præsumptuosè ingessit, quia sic, peccauit mortaliter. Interroga etiam, si in ministerio suo aliquid dimisit, quod est de substantia, vt manipulũ, vel orariũ, vel in missa, epistolã, vel aliquid huiusmodi, quia si sciẽter hoc fecit, videtur mortaliter peccasse. Interrogãdi sunt ẽt beneficiati, maximè habentes

bentes curam animarum, si redditus, & bona ecclesiarum, expendunt inutiliter; qui debent expendere ea, primũ pro moderato victu, & vestitu suo & clericorum: Reliquum autem debent expendere, in reparationem Ecclesiarum, & si Ecclesiæ non indigeant reparatione, debent erogare pauperibus. Ratio est, quia non sunt domini, sed ministri illarum rerum & bonorũ. Item interroga: qualiter benè ministrant sacramenta qualiter celebrant diuina officia, & si sunt solliciti, pro animabus suorum subditorum si pascũt oues suas oratione, verbo, & exemplo, sicut debent, & secundum qualitatem excessuum ipsorum, in his poteris iudicare, de peccato veniali, vel mortali vel leui aut graui culpa eorum.

Qui à Reuerendiss. Episcopo Papiensi, & in omnibus ferè prouincijs, ædicta sacri Concilij de Matrimonio, de verbo ad verbum sunt publicata, & impressa, ideo ad vtilitatem curatorum, statuimus illa summatim colligere, & inserere hoc in loco, quæ sacrum Concilium mutauit admonentes lectorem, in auctoritate, vbi aliquid erit mutatum.

ADDITIO.

Primo. *Quantum ad substantiam Matrimonij, est irritum, & nullum, si fiat clandestinè, salutem enim, in celèbratione, Parochus, vel alius sacerdos, de ipsius licẽtia, cũ duobus, vel tribus testibus interesse debet.*

2. *Alia solẽnitates præcipit Conciliũ, quæ si nõ seruentur*

tur

tur, peccabit parochus, & cōtrahētes. Primo, ut per tres cōtinuas festiuitates denuncientur in Ecclesia, inter missarū solēnia, personæ, inter quos matrimoniū est contraendū, quibus peractis, si nullum opponatur impedimentū, ad celebrationē matrimonij, in facie ecclesiæ procedatur, ubi parochus; mutuo eorū cōsensu intellecto dicat. Ego uos cōiugo in matrimonio, in nomine Patris &c. uel alijs vtatur uerbis, iuxtà prouinciæ ritum. Si tamen suspitio adsit, has denuntiationes posse impedire, matrimonij celebrationem, de consensu ordinarij, prius fiat matrimonium, & ante consummationem fiant, vt posint detegi impedimenta, si quæ sunt, quòd si ordinarius expedire iudicabit, tales denuntiationes omittantur.

3. Hortatur etiam Sancta Synodus, vt ante benedictionem sacerdotalem, non cohabitent contrahentes, & ante matrimonij celebrationem, confiteantur peccata sua, & Eucharistiam recipiant.

4. Benedictio fiat tantū à parocho, vel sacerdote, ab ipso deputato, quibuscunq; priuilegijs non obstātibus.

5. Teneat parochus librū, in quo coniugum, & testiū nomina; diemq; contracti matrimonij describat, quē apud se seruet. Aliç consuctudines laudabiles, secundum diuersarum prouinciarum ritus, seruentur.

6. In cognitione spirituali, qua impeditur matrimoniū contrahendum, & dirimitur contractum, unus tantum, & vna baptizatum de sacro fonte suscipiant, quorum nomina sacerdos descripta habeat, illisque declaret cognitionē contractā, ne ignorātia excusari

posint,

possint, hæc autem cognatio, inter suscipientem, & baptizatum ipsum, illius patrem, & matrem, nec nō, inter baptizantem, & baptizatum ipsum, baptizatique patrem, & matrem extenditur.

7. *Cognatio spiritualis, quæ oritur ex confirmatione, confirmantem, & confirmatum, illiusq; patre, & matrem, & tenentem, non egreditur.*

8. *Honestatis publicæ impedimentum, vbi sponsalia valida non fuerunt, sancta Synodus prorsus tollit, vbi autem valida fuerit, primum gradum non excedunt.*

9. *Impedimentum propter affinitatem, ex fornicatione contractum, dirimens matrimonium in primo tantum, & secundo gradu coniunctis restringitur in vlterioribus, matrimonium non dirimit.*

10. *Inter raptorem, & raptam, quandiu manet in illius potestate, matrimonium contrahi non potest, quòd si sit separata, & in loco libero constituta, & ipsum adhuc habere consenserit, possit hoc facere, ita tamē, vt teneatur eam, siue ducens, siue non, in vxorem, dotare, secundum arbitrium iudicis.*

11. *Vagantes, & incertas sedes habentes, non passim ad matrimonium contrahendum admittantur. sed prius parochi, diligētem inquisitionem faciant negotij, illudq; ad odinarium deferant, & ab eo licentiam contrahendi obtineant.*

12. *Concubinarij, ter admoniti ab ordinario, concubinas non dimittentes, excommunicatione feriantur, à qua (nisi pareant) nequeant absolui, & si per annū*

per

permanserint obstinati, seuerius contra eos procedatur.

13. *Concubinæ siue coniugatæ, siue solutæ ter admonitæ non parentes, ab ordinarijs locorum, nullo etiam requirente, ex officio, pro malo culpæ, grauiter puniantur, & extra oppidum, vel diœcesim, inuocato, si opus fuerit, auxilio brachij secularis, eijciantur, alijs pœnis contra adulteros, & concubinarios inflictis, in suo robore permanentibus.*

14. *Prohibentur nuptiæ, ab Aduentu, vsque ad octauam Epiphaniæ. A feria quarta cinerum, vsque ad octauam Paschæ. Prohibitum autem est in istis nuptijs, traducere vxores domum, & matrimonium consumare.*

De matrimonio.

Nota quòd non vitiat matrimonium intentio mala, vt putà si quis contrahit propter diuitias, vel libidinem, vel aliquod huiusmodi, dummodo intendat contrahere & consentiat per verba de præsenti, & nota, quòd si puer ante quartum decimum annum & puella ante duodecimum contrahant per verba de præsenti, non est matrimonium, sed intelliguntur esse sponsalia, nisi sint ita propè illud tempus, quòd malitia suppleat ætatem, de quo tamen quia difficilè est iudicare, tenenda est in tali casu tutior pars. Quia matrimonium aliquando contrahitur cum conditione, & Doctores super hoc multas faciunt distinctiones.

Tu

Tu breuiter nota q̄ quia matrimoniũ solo consensu verbis, vel nutibus, vel aliis signis expresse contrahitur, & vbi non est consensus, non potest esse matrimonium. Si quis contrahat cum conditione aliqua, quæcunque illa fuerit, si intendit non aliter consentire, nisi illa conditio adsit, vel adueniat, non est matrimonium, Vt si quis dicat mulieri, Ego te accipio, si tu es virgo, si tu non es virgo non te accipio, si mulier non est virgo, certe non est matrimonium, quia deest consensus enim conditionalis, non est consensus simpliciter, quia (vt dicunt Logici) conditionalis non ponit in esse, & quamuis doctores dicant sepe, quòd talibus conditionibus positis est matrimonium, etiã si conditio non adsit, intelligendum quòd est matrimonium præsumptum quia Ecclesia præsumit illud esse matrimonium, non tamen est verum matrimoniũ. Vnde extra despon. cap. 1. lib. 6. dicitur, quòd ex sponsalibus conditionalibus, ante conditionem extantem, sicuti consensum non habentibus, & incertis, nulla publicè honestatis iustitia contrahitur. Nota autem, quòd votum solemne, quod fit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam, factam in habitu alicuius religionis approbatæ, impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum. Votum autem simplex, quãuis impediat contrahendum, non tamen dirimit contractum, quia adhuc remanet huiusmodi dominus sui corporis, eò quòd, non ex hoc ipso, q̄ aliquis rem promittit aliquam, desinit res illa esse non pote-

state

ſtate ſua, imò poteſt adhuc corpus ſuum alteri dare, in qua datione ſacramentum matrimonij conſiſtit q; indiſſolubile eſt. In voto vero ſolemni, homo non ſolum promittit continentiam, ſed etiam tradit corpus ſuum alteri, & ideo votum ſolemne impedit contrahendum, & dirimit contractum. Nihilominus etiã, qui habens votum ſimplex contrahit matrimonium per verba de præſenti peccat mortaliter: quia fidem Deo frangit, vel frangere intendit, & ideo ante copulam coniugalem conſulendum eſt ei, vt ingrediatur Religionem, cùm adhuc per talem ingreſſum poſsit votum ſeruare. Si autem conſumat matrimonium, peccat etiam mortaliter, & non poteſt exigere debitum, reddere tamen tenetur, exactus. poteſt tamen Epiſcopus diſpenſare in hoc, ideſt, quòd poſſit etiam debitum exigere, ne reddatur alteri parti onerosus, & non debet in hoc Epiſcopus eſſe difficilis maximè iuuentuti, ne in periculum alicuius damnoſæ corruptionis labatur, & quotidie pereat ſpecialiter. Eſt etiam ſciendum, quòd linea conſanguinitatis impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractũ, in linea quidem recta in infinitum, quia inordinatum eſt, quòd filia patri, vel filius matri per matrimonium iungantur in ſocios cauſa generandæ prolis, & educandæ, quos oportet per omnia parentibus eſſe ſubiectos, velut ex ipſis procedentes. In linea verò tranſuerſali, impeditur matrimonium vſque ad 4. gradum incluſiuè. Nam finis matrimonij, ſecundarius eſt concupiſcentiæ repreſsio quæ deperiret, niſi

inter

inter personas, quas oporteat in eadem domo frequenter conuersari propter consanguinitatem, esset carnalis copula interdicta. Gradus autem in linea transuersali sic computantur breuiss. quoto gradu quis distat a stipite, toto, & à quolibet descendentium, & hoc sic intelligitur, propositis duabus personis, vt putà, si proponatur Petrus, & Maria, statim debes quærere parentes eorum, & parentes parentum, vsque quò ad vnum stipitem peruenias, idest, ad vnum patrem, vel ad vnam matrem, à quibus omnes illi successiuè descenderunt. Quo facto si gradus non sunt æquales, in vtraque linea, accipe personam, vel gradum distantem, magis à stipite in linea, vbi plures sunt gradus, & quoto gradu ista persona distat à stipite, toto distat à quolibet descendentium in linea breuiori alterius partis, vel æquali, si est æquali. Verbi gratia. Si pater Petri est Iohannes, & huius pater Franciscus, Francisci autem pater, sit Dominicus, qui etiam Dominicus per aliam lineã sit pater Andreæ. Andreas autem, Pauli, Paulus autem, Nicolai, Nicolaus autem, Maria. Quoto gradu Maria distat à Dominico, toto distat à Petro, Iohanne, & Francisco. Quia ergo Maria est in quarto gradu à Dominico, qui est stipes, sequitur secundum regulam, quòd est etiam in 4. gradu ad quemlibet descendentium per aliam lineam idest, ad Petrum, ad Iohannem, & Franciscum, verum nullus eorum potest Mariam habere. Si autem Maria generasset filiã putà Constantiam, patet, quòd Constantia quinto

gradu

gradu distaret à stipite, & per consequens eodem gradu distaret à quolibet illorum trinum, & sic quilibet illorum posset contrahere matrimoniũ cum ipsa Constantia. Et hæc regula est infallibilis ad inueniendum gradum in linea transuersali. In linea autẽ recta clarum, est, quòd nullus potest in æternum contrahere cum aliqua, quantumcunque distanti per lineam rectam. Vnde si Adam resurgeret, non posset vxorem inuenire, præter Euam. Similiter nec Eua virũ præter Adam. Vt autem melius hoc intelligatur, subiugamus in figura gradus, hoc modo, videlicet.

Dominicus.

1	*Franciscus*	*Stipes*	*Andreas*	1
2	*Iohannes*		*Paulus*	2
3	*Petrus*		*Nicolaus*	3
			Maria	4
			Constantia	5

DE COGNATIONE Spirituali, vide nume. 7.

PEr *Cathechismum autem contrahitur spiritualis cognatio, quæ impedit contrahendum, sed non dirimit contractum. Item nota, quòd prohibetur matrimonium per vinculum adoptionis legalis inter adoptãtem, & filium, seu filiam, nepotem, vel neptem ado-*

ptatos, & sic deinceps similiter inter filium naturalem, & filiam adoptiuam seu inter filium adoptiuũ, & filium naturalem, quandiu sunt in potestate patris, nã morte patris, vel emancipatione filij naturalis, vel adoptiui, non impeditur matrimonium. Similiter inter patrem adoptantem, & vxorem filij adoptati, & è conuerso inter filium adoptatum, & vxorem patris adoptantis, lex enim diuina illas præcipue personas à matrimonio excludit, quas necesse erat cohabitare, ne si ad eas liceret carnalis copula, facilis pateret concupiscentiæ locus, ad quam reprimendam matrimonium est ordinatum.

De affinitate, causa publicæ honestatis, & causa fornicationis, vide num. 8. & 9.

CIrca Affinitatem verò, nota hoc breuiter, ꝙ Sponsus non potest contrahere cum aliqua consanguinea sponsæ, nec ipsa sponsa cum consanguineis sponsi, vsq; ad eundem quartum gradum, inclusiuè. Et hoc intellige, siue fuerit consumatum matrimoniũ, siue nõ fuerit consumatum, siue sponsalia inter eos teneãt de iure, siue nõ teneãt dũmodo fuerint facta, purè, & certè, licèt nulla fuerint ratione cõsanguinitatis, vel affinitatis, vel religionis, aut aliqua alia quacunq; ratione, nisi fortè fuerint nulla ꝑꝑ defectũ cõsensus, vt patet extra de

spon.

ſpon. c. 1. lib. 6. Similiter dicendum eſt per omnia de viro, & muliere, quæ fuit ab eo fornicariè cognita. Et hoc diligenter nota propter ea, quæ ſæpe accidunt hodiernis temporibus, quæ turpe eſt dicere. Nam aliqui quando contractis ſponſalibus, vel antequàm contrahantur, frater ſponſi cognoſcit, vel cognouit ſponſam eius, & ſponſus cognoſcit ſororem ſponſæ vel matrẽ, vel aliam eius conſanguineam, ex quo diſſoluuntur ſponſalia, ità quòd illam ſponſam amplius habere nõ poteſt, & tamen hoc non aduertunt multi, aliqui autem (quod deterius eſt) non curant. Eſt etiam ſciendum, quòd ſi qua mulier machinatur in mortem proprij viri, vt habeat alterum virum, vel aliquis vir mortem mariti eius machinatur, vt illam habeat, ſi ſequatur effectus, nunquam ſe inuicem poſſunt accipere ſine diſpenſatione. Et ſimiliter ſi vir aliquis, & mulier aliqua, dant ſibi inuicem fidem, & promittunt ſe mutuo accipere poſt mortem viri illius mulieris, vel poſt mortem vxoris illius viri promittentis, ſiue ante hoc fuerit ſecuta copula carnalis, ſeu poſtea ſequatur, nunquam poterunt tales matrimonio copulari, niſi cum eis fuerit diſpenſatum. Item nota, quòd matrimonium per errorem perſonæ quandoq; euacuatur cùm enim conſenſus ſit cauſa matrimonij qui euacuat cõſenſum, euacuat matrimoniũ, quia quicunq; impedit cãm, de ſui natura impedit effectũ. Si quis ergo cõſentiret in aliquã, credens eam eſſe filiã regis, ſi ipſa non eſt ea, in quam vult conſentire, nõ eſt matrimoniũ, quia deficit cõſenſus. Similiter ſi Iohannes di-

cat se esse Petrum, & mulier consentiat in ipsum tã quam in Petrum: non est matrimonium, sed si sciens ipsum esse Iohannem consentiat in ipsum, credens eũ esse diuitem, cùm sit pauper, hoc non vitiat matrimonium, quia iam hic non deficit consensus. Item nota, quod in matrimonij contractu, obligatur vnus coniugum alteri ad debitum reddendum, & ideo ille qui sic obligat, si est impotens ad soluendum ignorantia huius impotentiæ, in eo cui fit obligatio, tollit cõtractum. Et ideo, si libera mulier contrahit cum seruo, vel liber cum ancilla ignoranter, non tenet matrimonium, si verò scienter, tenet, quia imputandum est ei qui contraxit. Similiter si seruus contraheret cum ancilla, quam putabat esse liberam tenet matrimonium, quia non habet seruus quod ei obijciat, cùm sit paris conditionis cum ea, & multo minus decipitur, si contrahat cum libera, quam credebat ancillam. Et nota, quòd si seruus de voluntate domini contraxit matrimonium, magis tenetur reddere debitum vxori, quàm seruitium domino, quia per hoc, quod dominus concessit ei matrimonium contrahere, intelligitur ei concessisse omnia, quæ matrimonium requirunt. Si autem contraxit ignorante, vel contradicente domino obedire, quàm vxori debitum reddere quãuis propter periculum castitatis semper sit pensandum, ne propter temporalia, animæ detrimentum patiatur. Vbi ergo immineret periculum alicuius damnabilis corruptelæ, consulendum esset, vt magis redderet debitum vxori, quàm seruitium domino, imò

cogendus

cogendus esset dominus, ne seruum taliter aptaret, seu distaret, vt inde sequeretur periculum castitatis. Item nota, quòd cùm matrimonium sit contractus quidam, quo vnus alteri obligatur ad debitum carnale soluendum, sicut in alijs actibus non est conueniens obligatio, si aliquis se obliget ad hoc, quod non potest dare, vel facere, ita non est conueniens matrimonij contractus, si fiat ab aliquo, qui debitum carnale soluere non possit. Et hoc impedimentum vocatur impotentia coeundi, quæ quidem potest esse, & ex causa naturali, & ex maleficio. Si ergo hæc impotentia sit perpetua, ita vt ei subueniri non possit per remedium medicinæ corporalis, vel spiritualis, soluit matrimonium, ita quòd si quis, vel si quæ cum tali ignoranter contrahat, matrimonium nullum est. Et ad hanc impotentiam probandam, conceditur ab Ecclesia triennij experientia. Verùm si quis scienter cum tali contrahit, stabit contractus, quia ex hoc ostenditur, quòd qui sic contrahit, alium finem quã copulam carnalem ex contractu quærit. Si autem talis impotentiam non esset perpetua, quia videlicet potest ei subueniri beneficio medicinæ, vel alio modo, non impedit matrimonium. Item nota, quòd quia principalius matrimonij bonum est proles, ad cultum Dei educanda, cum autem educatio talis pertineat ad patrem, & matrem si alter ipsorum sit infidelis, intentio vnius, alterius intentioni contraria erit, & ideo si fidelis contrahit cum infideli, nullum est matrimonium. Et si ambo erant infideles, & alter eorum

conuertatur ad fidem, potest dimittere alterum, quã-uis benefaceret commanere ei, si esset spes ipsum conuertendi. Et nota quod si infidelis vult cohabitare fideli, quamuis possit fidelis ab ea discedere, non tamẽ potest aliam accipere. Si autem, vel nolit ei cohabitare, vel non sine contumelia Creatoris, aut si ad infidelitatem pertrahere nitatur, in his tribus casibus vir fidelis potest alteri per matrimonium copulari. Item quòd clerici in minoribus ordinibus, si non sint religiosi, professi, licitè possunt contrahere, si vero sint in Sacris contrahere non possunt. At si coniugatus, consentiente vxore, ordinetur in Sacris, suscipit ordinem, & executionem, & vxor tenetur seruare continentiam. Si vero nesciente, aut non consentiente vxore, recipit quidem characterem ordinis, sed non executionem, & non potest sine dispensatione exigere debitum, licèt reddere teneatur, continentia enim est annexa ordini sacro, ex statuto Ecclesiæ. Item nota, quòd cùm quæritur, an matrimonium per violentiam contractum teneat, absolutè respondendum est, quòd cùm matrimonium consensu contrahatur, si mulier verbis consentiat, vel signis, vel saltem non contradicat in corde tamen nullo modo consentiat, sed magis dissentiat, & quacunque coactione, seu metu hoc fecerit, non est matrimonium. Quando ergo doctores dicunt, quòd si non fuit metus cadens in constantem virum, tenet matrimonium, intelligendum est, non quantum ad veritatem, sed quantum ad iudicium Ecclesię, quę ex exterioribus iudicat.

De tempore prohibito. vide nu. 14

Nota denique, quòd si mulier fornicetur, potest vir separari ab ea, ita tamen quod cùm fornicatio ei constat, licèt non sit publica, per seipsum potest separari à thoro, & non reddere ei debitum, & eadem est ratio de vxore respectu viri. Et nota, quòd siue fornicatio sit publica, siue secreta, dummodo sit certa, viro vel coniugi respectu viri, si non speratur correctio, vel non immineat innocenti periculum fornicationis, seu mortis, ex denegatione debiti, vel nisi ex hoc fornicans efficiatur peior, nullo modo debet non peccans, peccanti reddere debitum, aliter grauiter peccaret, quia videretur peccato eius consentire. Separari autem quo ad cohabitionem potest, sine iudicio Ecclesiæ, nisi fornicatio sit ita notoria, quòd probatione non egeat. De redditione autem debiti, & de peccatis, quæ fiunt in matrimonio, in sequentibus dicemus, quando de peccatis luxuriæ tractabimus, quia enim hoc peccatum est turpe non est frequenter repetendum in confessione, sed semel solum, & quanto breuius fieri potest, debemus discurrere per ea, quæ pertinent ad confessionem essentialiter, & ad alia transire.

De superstitioso cultu.

Interrogandus est etiam peccator, de superstitioso cultu, qui est contra religionem. Vbi nota quòd

religio est virtus, per quam exhibemus debitum cultum Deo, tanquàm vniuersali principi, & gubernatori omnium. Vbi nota, quòd ille est debitus cultus, qui est ordinatus à Spiritu Sancto, vel ab Apostolis vel ab institutione, & consuetudine Ecclesiæ vniuersalis, vel etiam ab antiqua consuetudine alicuius Ecclesiæ particularis. Qui ergo sequuntur cæremonias iudæorum, vel paganorum, seu alium cultum, ab Ecclesia prohibitum, mortaliter peccant. Reprehendendi sunt etiam, qui volunt inuenire nouos modos adorandi, qui non sunt consueti in Ecclesia Dei. Peccant etiam contra hoc grauissimè idolatræ: negromantici & malefici, & mulieres incantatrices, & quicunq; alij, exhibentes cultum diabolo, siue expressum, siue occultum. Habemus enim continuum bellum cum diabolo, & ideo nullo modo debet quis habere pacta cum eo, nec occulta, nec expressa. Et ideo incantatores, & diuinatores, & qui dicunt se inuenire furta, per varias superstitiones, & portantes breuia ad collum cum characteribus, & nominibus ignotis, & suspectis, & qui sequuntur somnia & certa diuinationes superstitiosas, non sunt absoluendi, nisi à talibus desistant. Nota etiam, quòd non debent noua corpora sanctorum, nec reliquiæ eorum, publicè venerari, nisi prius huiusmodi reliquiæ, auctoritate Romanæ Ecclesiæ fuerint approbatæ. Sanctorum verò reliquias approbatas emere, vel vendere symoniacum est, & qui furantur eas, etiam vt honorificentius collocent, sacrilegium committunt.

De

INterrogandum est vltimo de accidia, quæ est tristitia de bono diuino, vt putà, cùm quis tristatur, q Deus vel Ecclesia Dei præceperit, ea quæ præcipit, & si in tali tristatur, quòd ea odio habet, est peccatum mortale. Similiter etiam, si propter hoc desistit à bonis operibus, ad quæ obligatur ex præcepto, aliter, uidetur peccatum veniale. Et hæc dicta de prima tabula sufficiant.

SEQVITVR DE PRAECEPTIS Secundæ tabulæ.

DE secunda autem tabula tractantes, dicimus, eam septem præcepta continere. Etenim secunda tabula est, quæ pertinent ad dilectionem proximi, cui debemus benefacere, non male facere. Quantum ergo ad primum, habemus præceptum de honore parentũ per quem intelligimus quodlibet beneficium exhibendum, non solum parentibus, sed etiam proximis quibuscunque. Quantum, verò ad secundum, idest, ad non male facere, habemus alia præcepta huius secundæ tabulæ. Malum autem proximo, tripliciter fieri potest, scilicet, opere, lingua, & corde. Opere quidẽ, adhuc tripliciter, vel in persona propria, & sic habes præceptum. (Non occides.) vel in persona coniuncta, & sic habes (Non mechaberis.) vel in rebus coniunctis, & sic habes (Non furaberis.) Si autem lingua, habes. (Non falsum testimonium dices.) Si corde,

corde, dupliciter, vel in persona coniuncta, & sic habes. (Non desiderabis vxorem proximi tui.) vel in rebus coniunctis, & sic habes. (Non concupisces rē proximi tui.)

De honore parentum

QVartum ergo præceptum in ordine ad decem, q̄d est primum secundæ tabulæ est, (Honora patrem tuum, & matrem tuam.) Vbi nota, quòd ad cognoscendum, quando est peccatum mortale inhonoratio parentum, debes considerare verba vel facta si sint notabilis contemptus, quia sic est mortale. In dubijs tamen, non est præcipitanda sententia, verùm, acriter arguere debes filios semper, pro omni inhonoratione erga parentes, & iste honor intelligitur etiam circà subuentionem corporis, & animæ. Interrogandum est etiam qualiter se homo habuit ad suos inferiores si inferiores habuerit vt puta princeps ad populum, prelatus ad subditos, pater familias ad coiugem, ad filios, ad seruos, & ad ancillas. Et similiter inferior, qualiter se habuerit ad superiores quoslibet, et secundum inobedientiam, vel irreuerentiam peccatorem cōdemnare, In hoc enim hic nō pōt dari regula generalis, sed oportet cōsiderare iniuriā inferiori factā, & irreuerētiā superiori, secundū regulas p̄cedentes, vel sequētes, vel magis hoc relinquit prudētiæ cōfessoris. Interrogandū est etiam, qualiter se habuerit ad equales,

les, maximè ad benefactores, vt si contempsit beneficia, vel alio modo non fuit gratus, & tunc iudicandũ erit de mortali, vel veniali, secundum contemptum proximi, vel damnum factum. Potes etiam parentes interrogare, de testamentis quæ faciunt, si iniustè, & sine causa rationabili exhæredant, quos exhæredare non debeant quia grauiter peccant. Filij quoque & hæredes tenentur in conscientia seruare, ea quæ in testamento legantur nisi sint pœnitus irrationabilia, & maximè pia legata pro anima testatoris non debent retardare, quia grauiter peccant, & si ex toto nolũt ea adimplere peccant mortaliter, & consueuit contra eos fieri excommunicatio synodalis.

De homicidio.

Q*Vintum præceptũ est. (Non occides.) vbi nota, ꝙ homicidiũ potest tripliciter accipi, scilicet, corporaliter, cordialiter, & spiritualiter. Per homicidium corporale, intellige tu hoc loco, quãlibet offensionem factã in persona proximi. Cordiale autẽ est odiũ, qđ aliquãdo, ex ira, uel inuidia procedit, de quibus tractandũ est in hoc loco. Spirituale autẽ est duplex, primò per cõmissionem, & hoc est scandalũ, secundò per omissionẽ, & hoc est omissio correctionis fraternæ. Interrogãdus est ergo peccator primò de offensione reali facta in persona proximi. Pro qua nota, ꝙ quælibet talis offensio facta à persona priuata, id est, quæ nullum ius habet super personam offensam, si est notabilis*

tabilis, est peccatum mortale, quia est contra charitatem proximi. si autem est leuis, est veniale. Et nota quod torneamenta, in quibus milites ex condictio conueniunt ad ostentationem virium, & audaciæ, prohibita sunt ab Ecclesia, quia in eis mors aliquorum frequenter contingit. Si qui ergo ea faciunt, mortaliter peccant, & si quem ibi occidunt, rei sunt homicidij, & sunt irregulares. Et nota quòd hastiludium, quod vulgariter dicitur la giostra, non est torneamentum, vnde non credo milites peccare, præsertim mortaliter, quando bono fine se exercent in hastiludio, videlicet, vt addiscant bellari, volentes esse milites, & artem militarem iustè exercere, dummodo hoc faciat sine periculo, cum hastis debilibus, & sine ferro periculoso. Nota etiam quod ars balistarum, est prohibita sub pœna excommunicationis exerceri contra christianos, in bello iniusto. Ergo videtur, quòd multo magis exercenda non esset ars sclopetarum, & spingardarum. Interrogandus est ètiam de homicidio cordiali, id est, de odio, vbi nota quòd quotiescunque aliquis deliberatè appetit ex odio, vel per se, vel per alium, inferre proximo notabile damnum, peccat mortaliter. Hoc autē intelligo, quando inter diuersos appetitus interuenit alia cogitatio, quia si etiam per totam diem continuaret actus odij; non esset nisi vnū peccatum, quod tamen tanto grauius esset, quanto diutius durasset. Item nota, quod si quis nollet inimicum suum offendere nec ipsum ab alio offendi, sed tamen delectatur cogitare, deliberata ratione, malum

notabile

notabile de eo puta quod occideretur, ita quòd, quasi intra se dicat: Nollem ipsum habere talia mala, tamen delectat me ista cogitatio, & ita consentit deliberatè in delectationem illius cogitationis peccat mortaliter, quia iste consensus non potest propter hoc, quia homo diutius immoratur in tali cogitatione, sed quia consentit sic in ea immorari. Nam si etiam per totam diem in tali cogitatione immoraretur, & non consentiret, se in ea, videlicet deliberatè immorari, sed ex fragilitate immoratur in ea, non aduertens, negligenter eam expellens, non potest de mortali peccato condemnari, periculosa est tamen magna negligentia circa hoc.

De inuidia.

INterrogandus est etiam de inuidia, & ira, ex quibus frequenter oriuntur homicidia. Inuidia autem est tristitia de bono alterius, eò quòd tale bonum, existimat diminutiuum propriæ gloriæ, vel excellentię. Et hoc peccatum communiter accidit in his, qui volunt in aliquo singulares esse, aut videri, vt in regno, vel in diuitijs, vel scientia, vel artibus, & est peccatum, ex genere suo mortale, quia est expresse contra charitatem. Potest tamen esse veniale, videlicet in rebus paruis, vt est inuidia puerorum vel quando non interueniret consensus.

De Ira.

IRa autem eſt apetitus inordinatus vindictę. Qui ſi eſt de malo notabili contra proximum, eſt mortale, ſecus, ſi in aliquo paruo quis ſe quærit vindicare, vel actus non habet perfectionem conſenſus. Poteſt etiam eſſe mortale, ſi ex nimia ira quis blaſphemat, vel aliquid faciat, quòd ex genere ſuo eſt mortale.

De ſcandalo.

INterrogandus eſt etiam de ſcandalo, & correctione fraterna, quæ ſunt homicidia ſpiritualia. Scandalum autem eſt dictum vel factum, minus rectum, præbens occaſionem ruinæ. Quando ergo quis, ex dicto ſuo vel facto, cuiuſcunque generis ſit, ſi intendit alium trahere ad peccatum mortale, mortaliter peccat. Si autem intendit trahere ad veniale, non peccat mortaliter, niſi illud, quòd dicit, vel facit, ſit peccatum mortale. Quando autem quis non intendit per dictũ ſuum, vel factum trahere proximum ad peccatum, tamen percipit quòd ſi dicit, vel facit illud, ille, qui eſt infirmus ruet in peccatum mortale, ſi illud quòd dicit, vel facit eſt de ſe malum, vel nec bonum, nec malum ex ſe, faciens, vel dicens illud, non curans de proximi periculo, peccat mortaliter. Si autem illud, quod dicit, vel facit eſt bonum, ſed tamen non eſt de neceſſitate ſalutis, ita quòd non tenetur illud dicere,

vel

vel facere, & verisimiliter percipit proximum suũ, propter illud scandalizari ex infirmitate sua, & in peccatum mortale ruere, etiam mortaliter peccat, si facit, vel dicit illud, quia contemnit salutem proximi, & contra charitatem agit. Et ideo debet pro tũc dimittere illud, & assignare rationem proximo, quare id dicit, vel facit. Si autem assignat rationem, & proximus ille adhuc permanet in sua fantasia, scandalizatur, relinquendum est sibi, quia tunc est scandalum phariseorum, de quibus dixit Saluator noster. (Sinite illos, quia cæci sunt, & duces cęcorum.) Si verò illud dictum, vel factum, est de necessitate salutis, vel ita manifestè bonum, vt nullus ex eo, nisi propter suam malitiam possit ruere in peccatum, tunc non peccat qui illud facit, vel dicit, etiam si scãdalizatur proximus, quia hoc est scandalum receptum, non datum. Quando autem quis, nec intendebat proximum trahere ad peccandum, nec percipiebat ipsum, propter suum dictum, vel factum, ruere in peccatum mortale, tamen factum, vel dictum eius tale erat, & in tali loco, & tempore, quòd debuisset hoc percipere si ex hoc proximus scandalizatur, non excusatur, etiam à peccato mortali & præsertim si illud quod dicit, vel facit, est peccatum mortale.

Quando verò nullum prædictorum concurrit, vel est veniale, vel est nullum peccatum. De isto igitur scandalo, & eius circunstantia est interrogandum diligenter, quia verè totus mundus hoc vitio periclitatur, maxime mulieres, quæ sunt causa infinitorum pecca-

peccatorum ex lasciuo eorum ornatu.

De correctione fraterna.

Correctio fraterna est medicina charitatis adhibita morbo proximi, id est, peccato, vel præterito, vel præsenti, vel imminent, ne ruat in damnatione æternam, ad quam quilibet tenetur ex præcepto. Quando ergo quis probabiliter credit, se posse aliquē siue inferiorem, siue superiorem, siue æqualem à mortali peccato præterito, vel præsenti, vel ne in futurum ruat, per verba sua, vel opera, vel correctiones liberare, si timore, vel amore sui non facit, maximè quando videt, quòd nec alius hoc facit, peccat mortaliter, sicut ille, qui eleemosynam non facit existenti in extrema necessitate, & quando peccatum est secretum, & non vergit in periculum fidei, vel totius reipublicæ, debet quilibet primò corrigere inter se, & ipsum solum, vt dicit Dominus in Euangelio, propter hoc: vt fama vnicuiusque seruetur. Si autem hac correctione pluries facta, ille non emendatur, debet adhibere testes bonos, & fideles, & prudentes. Et si non vult corrigi, debet dicere prælato, & publicè accusare, quia melior est anima quàm fama. Si autem peccatum vergeret in detrimentum fidei: vt putà, quia aliquis hæreticus secretè subuertit simplices, vel in periculum reipublicæ: vt putà, quia aliquis vult prodere ciuitatem, tunc si quis quasi pro certo haberet, quòd secreta admonitio sufficeret, deberet

eam

eam facere. Sed si videret periculum esse in mora debe ret statim prodere tale peccatum ei, qui posset tali scandalo prouidere; quia bonum commune præcedit particulare. Interrogandi autem maximè sunt parẽtes, circa correctionem filiorum, & prælati erga subditos, sed hodie ferè, hoc præceptum ab omnibus igno ratur. Imò si quis peccatum secretum commiserit, et alius hoc audiat, vel videat, non ad correctionem fraternam se confert, sed ad publicationem. Et ita dupliciter peccat scilicet, per omissionem correctionis fraternæ, & per detractionem.

De Luxuria in communi.

SExtum præceptum est (Non mechaberis.) & nonũ, (Non concupisces vxorem proximi tui.) In quibus interrogandum est, de peccato luxuriæ. Et quia hoc peccatum est circa delectationem tactus, & gustus est quidam tactus, (vt dicit Philosophus) oportet etiam hic interrogare de delectatione gustus, præsertim cum cibus, & potus, sint materia luxuriæ.

De Gula.

GVla igitur est inordinatus appetitus ciborum, qui si adeo inordinatus est, vt homo propter hoc inhæreat delectationi gulæ, tanquàm fini, erit peccatum mortale. Tunc autem apparet, quòd inhæreat delectationi huic, tanquam fini, quando propter eam

postponit præcepta Dei, & Ecclesiæ, vt quia frangit ieiunia, vel propter delectationem ciborum, non curat de salute animæ, nec de sanitate corporis proprij. Si autem aliquis comedit, vt luxuriari possit, vel ut seipsum interimat, non est propriè peccatum gulæ, nisi materialiter, sed luxuriæ, vel homicidij, & òdij sui ipsius: Erit ergo peccatum mortale, si in delectatione ciborum constituit quis finem suum, vel si finis, propter quem ita comedit; est mortale peccatũ, aliàs non erit mortale.

De Ebrietate.

EBrietas quoque est inordinatus vini appetitus, & est peccatum mortale, illo modo quo dictum est de gula. Hoc tamen addendo, ꝙ etiam peccat mortaliter sciens naturam vini, qui vult potius ebrietatem incurrere, quàm à vino abstinere, & omne malum quod postea ex hoc sequitur ei imputabitur. Similiter uidẽtur peccare mortaliter, qui alios student inebriare.

De Luxuria, & eius speciebus.

LVxuria est inordinatus venereorum appetitus. Circa quam interrogandum est discretè, & breuiter, ita ꝙ intellecta vltima specie peccati, non quærãtur aliæ circunstantiæ, quæ non variant speciem; vt putà cũ dicit. Ego cognoui quandam mulierem semel. Quærendũ erit statim, si erat secularis, an sacrata Deo,

 vel

vel si erat consanguinea, uel affinis, uel nupta, uel uirgo, uel soluta, uel meretrix, & si fuit per vim cognita, an ipsa sponte consensit, & si fuit in vase debito, an indebito, uel etiam extra vtrunq; vas. uel si per contractum illius, sit pollutus. Et sic habita vna istarum specierum, vel pluribus simul concurrentibus, ut putà quia cognouit nuptam consanguineam suam in uase non debito semel, uel pluries, non oportet postea interrogare de actibus, & tactibus & osculis circunstantibus actum illum, sufficit enim, vt in generali dicas ei. Fili scio quia hoc fecisti, cum multa in honestate, ut fieri solet aliter si uolueris omnia interrogare, inijcies tibi laqueum quia hæc materia magis incitat sensum, cum ad particularia descendi tur, quàm cùm statur in uniuersalibus. Maximè autem est adhibenda cautela circa adolescentulas, & etiam pueros ne adiscant quod ignorant. Tales enim à longè debent interrogari, ut putà primò interroga, cùm quibus conuersantur, & de quibus loquuntur, & si unquam audierunt uerba mala, uel non honesta, & si dicunt quod audierunt, tunc subiunge si talia cogitauerunt, uel si eis displicuerunt, & ulterius cùm habes quod te intelligunt, talia loquentem, interroga, si quis eos tentauit de malo & ita paulatim à uerbis, & cognationibus uenies ad opera quæ perpetrarunt. Et si tibi uidetur quòd non, respondeant ad propositum, & quòd talia non intelligunt, poteris ad alia transire. Vt autem expeditius, & magis ordinatè

procedas cum his, qui nouerunt hæc facere Interroga *primò de actu consummato. Circa quod habeto regulam firmè, quòd omnis actus luxuriæ, consumatus extra matrimonium, si est voluntarius, est peccatum mortale, & omnis talis actus est in vna, vel etiam in pluribus harum specierum, quas subiungamus. Grauissima enim luxuria inter omnes est. Peccatum contra naturam cuius species est mollices quæ consistit in sola emissione seminis, vel sine concubitu alicuius vel cum altero non seruato aliquo vase, nec debito modo. Secunda species eius grauior est, scilicet, sodomia. Tertia vero grauissima, scilicet bestialitas idest, coitus cum bestijs. Aliud genus huius luxuriæ, est peccatum non contra naturam, sed contra naturalem reuerentiam, quam debemus coniunctis, & dicitur incestus: Quod quidem peccatum grauius est cũ coniunctis consanguininate, quàm cum coniunctis affinitate. & quantò gradus est propinquior, tanto peccatum grauius. Tertium genus est peccatum contra rationem, vt est fornicatio simplex cum soluta, non virgine, & grauius est stuprũ cum virgine. Adhuc grauius est adulterium cum nupta, præsertim si etiã vir sit uxoratus, quia est duplex adulterium. Adhuc autem grauius est sacrilegium, idest, si sit cum persona sacra. Adhuc omnia ista sunt grauiora, si fiunt cũ violentia, qui tunc, & dicitur raptus, & aggrauatur etiam peccatum, quando concurrunt multæ circunstantiæ simul, vt puta, cùm quis cognoscit consanguineam suam sacramenta Deo, per vim, quamuis*

enim

enim sit vnum peccatum, quia est vnus actus, habet tamen tres circumstantias variantes speciem, quæ sunt de necessitate confessionis, videlicet, quia est incestus, sacrilegiũ, & raptus. Secundò interroga de actu luxurioso non consumato, de quo nota generalẽ regulam, quod omnis talis actus est peccatum mortale, si finis eius est delectatio luxuriosa: finis enim dat speciem actui mortali, hoc autem potest esse dupliciter. Vno modo in tactibus, & osculis, vel in se, vel in secundam personam & de his actibus debes interrogare secundum species supradictas, vt putà, si ea, quã tetigit adhuc finem, fuit consanguinea uel nupta, vel si fuit masculus, & cætera, quæ superius diximus. Alio modo in actibus aliorum sensuum, vt in aspiciẽdo, audiendo, olfaciendo, comedendo propter hoc, vel loquendo turpia verba, vel in vestitu, vel in choreis, vel in alijs huiusmodi. Quia scilicet hoc actus facit propter delectationem luxuriæ, vt scilicet perueniat ad actum peccati mortalis, vt putà, vt placeat alicui mulieri, vel adolescenti quam, vel quem desiderat ad peccatũ tale inducere, peccat mortaliter. Si autem in huiusmodi actibus delectatur non intendendo talem finem, sed solum propter quandam sensualitatem, cõmuniter est veniale. Posset tamen esse tanta delectatio, vel adeò turpes tactus esse possent in huiusmodi, quòd erit mortale peccatum, & tantò magis hoc verum esset, quantò magis se exponere periculo cadendi in aliquam damnabilem corruptionem. Tertiò interrogandum est de cogitationibus dupliciter,

primò de his in quibus fuit expressus consensus in actum peccati mortalis, omnes enim tales sunt peccata mortalia. Et debes interrogare etiam, de speciebus superius assignatis: uerbigratia, si desiderauit cognoscere masculum aut fœminã, & cætera quę diximus. Secundo de his, in quibus non fuit expressum consensus in actum, ubi tamen fuit expressus consensus in delectatione cogitationis, id est, de cogitatione morosa, in quam, & si non sit expressus consensus in actũ quia scilicet homo nõ consentit se uelle facere actum, nec desiderat, nec faceret si posset, tamen consentit deliberatè delectari in tali cogitatione inhonesta, ita ꝙ non solum non expellit eam quinimmò gaudet in aduentu eius, & deliberata ratione immoratur in ea, & elegit sic delectari, & pasci. Hæc ergo morosa cogitatio, est peccatum mortale secundum sanctum Tomam, sicut dictum est supra de odio. Tertio de cogitatione, in qua, nec fuit expressus consensus in actũ, nec in delectatione cogitationis, in qua si homo fuit valde negligẽs ad expellendam eam; ita ꝙ allectus à delectatione, & quasi inuolutus nescit se explicare, propter dubitationẽ consensus, debet confessor interrogare de specie, & quotiens hoc fecit. Si autem aliqua ussis negligentia est, non, tamen multa, est ueniale.

DE HIS QVAE FIVNT in matrimonio.

INterrogandum est etiam de his, quæ fiunt in matrimonio. Si enim matrimonium est consumatum, tenetur vxor petenti viro reddere debitum, & similiter vir vxori, siue expresse petat siue per signa, & si alter ipsorum omnino non vult debitum reddere, peccat mortaliter quia facit contra iustitiã, nisi ex rationabili causa, uidelicet, infirmitatis, uel impotẽtiæ hoc faciat. Et quãuis quilibet ipsorũ teneatur alteri reddere debitũ, potest tamen alter alterũ monere leuiter, ne exigat debitũ, uel propter solennitates, vel dies ieiuniorũ, uel tempore menstruorum, vel quando mulier est prægnans, si tamen alter non vult abstinere, exactus tenetur reddere. Exigere autem debitum in diebus solennibus, & ieiuniorum non est peccatum mortale, sed vel nullum, si fiat ex rationabili causa, vel veniale, si fiat ex infirmitate concupiscentiæ. Quando enim coniunguntur inuicem per copulam carnalem, causa prolis suscipiendæ vel causa debiti reddendi solum nullũ est peccatũ imò est meritum. Quando verò, hoc sit ratione remedij, vel propter voluptatem, peccatum est veniale, si stant in limite matrimonij, id est, quòd hoc non faceret vir cum aliqua alia quàm cum vxore, nec vxor cum alio, quàm cum marito, aliter esset peccatum mortale, cognoscen-

do vxorem tanquàm adulteram. Est etiam peccatum mortale, quando non seruatur debitum vas. Si autem non seruatur debitus modus à natura institutus, quamuis non sit semper peccatum mortale, tamen potest esse mortale in aliquo casu, maximè autem, quando fit tali modo, quòd ex eo actu proles sequi non potest. Hoc tamen cognoscere est difficile, quia etiam dicunt quidam quòd si mulier supergrediatur virum, non impeditur generatio. Scio tamen, quòd eiusmodi actus illiciti, & tales modi coeundi, sunt signum mortalis concupiscentiæ, & sunt omnino prohibendi, & vbi est dubitatio de mortali, non debent absolui, qui nolunt abstinere. Posset tamen ex infirmitate, vel prægnatione non seruari debitus modus, sine peccato. Ex causa rationabili, semotis damnabilibus concupiscentijs. Nota etiam, quòd quando vir, & vxor se inuicem tangunt inhonestè, nolentes ad actum venire matrimonij, sed propter voluptatem, quamuis non sit semper peccatum mortale, tamen est eis hoc prohibendum, maximè quando tanta esset turpitudo, quæ manifestè appareret, dãnabilem esse eorum concupiscentiam, ne matrimonia fiant meretricia, quando autem non est adhuc consumatum matrimonium, sed tamen interuenit consensus de præsenti, non statim tenentur reddere sibi inuicem debitum, sed datur tempus, in quo nondum corpus vnius transit in potestatem alterius; infrà quod tempus in locis vbi est consuetudo, quòd ante consumationem matrimonij sponsi accipiant benedictionem ab ecclesia, si consumant

matrimo-

matrimonium ante benedictionem, mortaliter peccat, secus est vbi non est talis consuetudo. Et ideo tactus inhonesti infrà illud tempus, ad hoc ab eis tentati, vt ad consumationem perueniant, & similiter omnes corruptiones procuratæ per similes tactus, sunt peccata mortalia, quia adhuc corpus vnius non est in potestate alterius. Si autem tangant se inuicem, ex quadam beneuolentia, non est peccatum mortale: nisi fortè sint nimis turpes tactus, & periculosi, de quibus prudentia confessoris iudicabit. Similiter dicendum est de his, qui solùm per verba de futuro sponsalia contraxerunt, nisi quòd isti grauius peccant, quia adhuc illa sponsa non est sua, nec sponsus est suus, sed de hoc est solum futurum, vt. s. sit sua & ipse suus.

De ornatu mulierum

CIrca ornatum mulierum, qui prouocat aliquando viros ad luxuriam, est sciendum, quòd si hac se intentione ornent, vt viros ad luxuriam prouocent, absque dubio peccant mortaliter, & toties quoties hac intentione se ornant, vel ornauerunt. Si autem ex animi leuitate vel ex vanitate, vel inani gloria, duo erunt consideranda. Primum est effectu, qui potest esse tantus, quod erit peccatum mortale. Et signum, quod talis effectus sit peccatum mortale est quando nullo modo dimittere volunt talem ornatum, etiam si sit scandalum proximorum. Secundum signum est scandalum, si enim est ita inhonestus, vt probabi-

liter

liter credatur propter hoc viros nimium ad luxuriã prouocari, videtur esse peccatũ mortale, quia in hoc non videtur curare de proximorum salute, seu damnatione. Aliter autem est veniale peccatum nisi fortè sit monialis, vel persona, cui ornatus talis nullo modo sit conueniens. Si vero ornat se mulier, vt viro placeat, ne ille ad extraneas accedat, non peccat, dũmodo ornatus non sit nimium inhonestus, & in scandalum, & ruinam aliorum. Quamuis verò mulier possit sine peccato occultare turpitudinẽ, ex aliqua causa prouenientẽ, non tamen sine peccato potest se colorare, & alia figmenta corpori suo adhibere. Non tamen semper mortaliter peccat, sed est iudicandũ de mortali, & veniali secundum intentionem, & affectionem & scandalum, sicut iam supra dictum est.

De septimo, & decimo præcepto, & primo de auaritia.

SEptimum præceptum. (Non furtum facies.) Quia autem furtum potest fieri corde, & opere, de duobus præceptis hic peccatorum examinabis, videlicet de septimo, & decimo. Primò igitur interroga de auaritia, Auaritia enim est inordinatus appetitus diuitiarum, qui appetitus si in tantum crescit, vt non vereatur quis facere contra charitatem Dei, & proximi, est peccatum mortale. Vt putà, quando quis per fraudes, seu per uiolentiam aliena rapit, vel retinet ea, vel

quando

quando habet quis superfluum supra statum suũ, & non vult pauperibus erogare propter auaritiam & videt, pauperem in extrema necessitate, & non vult ei subuenire, vel aliquid huiusmodi.

De Symonia.

S*Ecundo interrogandum est de Symonia Circa quam nota, quòd totum pondus huius materiæ, stat in verbis saluatoris dicentis,* (Gratis accepistis, gratis date) Opportet *enim, & sacramenta, & beneficia, & cæteras res spirituales gratis dare, & gratis accipere, quia nullus potest vẽdere, nec emere, cũ sint Dei, nõ nostra, & nullo pretio æstimari possunt, & dominus præcepit ea gratis dati. Vbi ergo interuenit aliquod pretium, vt pecunia, uel obsequium, seu fauor tẽporalis, siue præces, maximè pro indigno, siue quæ cunque alia res, quæ pecunia æstimari potest, est symonia. Vnde diffinitur à theologis. Symonia est studiosa voluntas emendi, vel uendendi aliquod spirituali annexum, & per emancipationem, & venditionẽ intelligitur omnis contractus non grauitus, ut renunciatio, & transactio, quando fiunt pro pretio in spiritualibus, propter permutationem beneficiorum, quã potest facere Episcopus, si uiderit expedire, ita tamen ꝙ licet partibus de hoc, uel super hoc pacisci absq; periculo symoniæ. Spiritualia autem sunt omnia sacramenta, ingressus monasterij, prædicationes correctiones, & punitiones prælatorum, officia mortuorum, orationes, & similia. Annexa verò spiritua-*

ritualibus, ſicut corpus annectitur animæ, ſunt beneficia eccleſiaſtica, quæ nunquam vendi poſſunt tanquam purè corporalia, imò emere, vel vendere beneficia, ſemper ſymoniacum eſt, quia quando vnum non poteſt vendi ſine àltero, vendito vno alterum non poteſt in uenditum reliqui. Annexum verò ſpiritualibus non tanquam corpus ad animam, ſed tanquam colligatum ei, vel coniunctum, ſicut ornamentum coniungitur veſti, eſt ius patronatus. Quod quidem, cùm ſit ſpirituale, nec emi, nec vendi poteſt, tamen poſſeſſio, ſeu illud temporale cum quo coniungitur, poteſt vendi quòd ſi venditur, ius patronatus tranſit cum eo gratis: Calices verò & paramenta ſunt annexa ſpiritualibus tanquam fini, vnde materia vendi poteſt, vna enim Eccleſia poteſt alteri vendere calices, & paramenta, dummodo non plus vendant ea, ex eo quòd ſunt benedicta, vel conſecrata, Laycis autem non poſſunt vendi poſt conſecrationem, niſi prius conflentur, vel deſtruatur forma ita vt amplius non remaneant conſecrata. Et ſimiliter intellige de ſepultura, nam ſi in ea nunquam fuit aliquis ſepultus, poteſt vendi, quia nondum factus eſt locus ille religioſus, niſi ſit in loco ſacro vt in Eccleſia vel cymiterio, vel niſi Epiſcopi authoritate fuerit conſtructa, ſecus ſi in ea fuit aliquis ſepultus. Poſset tamen vendi locus vbi fuit quondam Eccleſia, vel cymiterium, pro neceſſitate pauperum, vel Eccleſiæ, corporibus mortuorum prius ad alium locum delatis, quia intelligitur vendi ſola materia, & non aliquod ſpirituale, ſicu

ſupra

supra dictum est. Ex institutione autem Ecclesiæ, vicedominatus vel castaldionatus uicaria iconomatus, & aduocatia dicuntur spiritualibus annexa quæ vendere dicitur symoniacum, quia prohibitum. Nota tamen quòd, quia sacerdotes, & alij ministrantes debent de Altari viuere, seruandæ sunt consuetudines Ecclesiæ, in oblationibus quæ fiunt promissis, pro anniuersarijs, pro officijs, & sepulturis mortuorum, nõ tamen debent sacerdotes antequam talia spiritualia exhibeant, exigere huiusmodi consuetudines, ita ꝙ aliter nolit exhibere spiritualia, nisi prius soluatur sed gratis debent prius spiritualia exhibere, deinde consuetudines exigere. Quas etiam, si qui nolunt exhibere, possunt superiores eos cogere ad soluendum.

De monasterijs.

C*Irca monasteria etiam nota quod moniales non possunt aliquid petere pro ingressu alicuius puellæ absque periculo symoniæ, nisi monasterium sit adeò tenue, ꝙ non possit puellam ingresuram cũ alijs substentare. Tunc enim potest alimenta petere, sed facere pactum ante ingressum monasterij est periculosum. Nota autem, quo ad pœnam peccati, ꝙ qui fuerit ordinatus symoniacè, vel à symoniaco scienter, est ipso iure suspensus: nec potest ministrare, Qui autem recipit beneficium symoniacè, tenetur illud restituere cũ fructibus, nec potest repetere pecuniam datam pro hac causa, quia turpiter dedit, Pecunia enim symoniaca*

niaca debet dari Ecclesię, in cuius iniuriam data est, vel eroganda est pauperibus & egenis.

De decimis.

I*Nterroga etiam in hoc loco de decimis. Vbi nota, q̃ præceptum de decimis soluendis, partim est diuinum, partim est positum. De iure diuino, & naturali est, subuenire ministris Ecclesiæ, qui nobis dant spiritualia, quia nemo militat suis stipendijs vnquam. Soluere autem decimam partem, vel quartam, vel septimã hoc est de iure positiuo, quilibet ergo tenetur soluere decimas, vbi est consuetudo. Vbi autem non est consuetudo, nullus videt̃ teneri, quia præsumitur, quod Ecclesia donet subditis. Debet tamen quilibet esse paratus reddere eas, si Ecclesia peteret, quia ipsa petere potest, nec contraria consuetudo abrogat hoc ius, cùm sit diuinum, benefacit tamen Ecclesia, vbi non est consuetudo non petere, ne ex hoc scandalum oriatur.*

De Vsura.

T*Ertio interroga de Vsura. Vbi nota, quod vsura est vitium, quo quis mutuando, ratione mutui aliquid accipit, vel sperat vltra sortem, dicente saluatore. (Mutuum date nihil inde sperantes.) Mutuum enim dare est de consilio nisi in casu extremæ necessitatis: sed nil inde sperare, est præceptum Dei, & est contra-*

rium iuri naturali nam eadem res bis. vel id quòd non est venderetur. Oportet autem in quolibet casu de vsura considerare tria. Primum si est ibi mutuum, quod tunc est, quando transfertur dominum id est quā do ille qui mutuo accipit stat toti periculo rei mutuatæ, secundum est; si ille qui mutuat, accipit aliquid vltra sortem aliquid dico, quod, vel est pecunia estimari potest, vt est obsequium, vel fauor temporalis. Tertium si hoc facit ratione mutui, quia si acciperet vltra sortem aliquid, nôn ratione mutui, sed ratione interesse, vel alterius causæ, non esset vsura. Si enim aliquis mutuando incurrit damnum, debitum est, vt ipsum damnum emergens ex tali mutuo, recompensetur ab eo cui mutuatur, cum ipse sit causa illius damni. Non debet tamen recompensare damnum lucri cessantis idest quod incurrit ex eo quòd de pecunia non lucratur, cum multipliciter à lucro posset impediri, nisi fortè secundum opinionem aliquorum (quę non mihi pisplicet) ille qui mutuat vellet tunc exercere pecuniam suam in aliqua arte licita, quæ semper vel quasi semper lucratur, vel ex ea aliquam possessionem emere, ita quod apparet manifestum damnum mutuanti emergere ex tali mutua. Tunc ergo damnum illud, quod ex hoc emergit recompensare, non est vsura, non tamen oportet illud ex æquo recompensare, quia adhuc non habet lucrum in manibus, & potest plus, vel minus lucrari, & considerandum erit damnum secundum mensuram periculi, vel dubij non lucrandi, ad iudicium

dicium boni viri, hoc tamen non est multum dilatandum, nec prædicandum, ne aperiatur via voragini vsurarum. Circa animalia verò fiunt diuersi contractus. Aliquando fit cum rustico contractus locationis, ita quod dominus dat animalia rustico, pro certa quantitate pecuniæ, vel grani, vel alterius rei annuatim. Aliquando fit contractus societatis, vt quando dat aliquis oues pastori, & ambo stant æqualiter periculo, & lucro, vel secundum conuentionem inter eos factam pro tertia parte, uel quarta. Aliquando est contractus mixtus, idest locationis, & societatis simul, vt putà, locat quis boues rustico pro certa quantitate frumenti, & apponit pactum de damno, & lucro, rei locatæ, omnes isti casus sunt liciti ex natura sua. Verum posset in eis aliqua fraus, vel iniusticia inueniri, per aggrauationem vnius partis. Difficile est tamen dare regulam generalem, qua cognoscantur omnes huiusmodi casus, an sint liciti, vel illiciti, propter diuersitatem locorum, & animalium, & pascuorum, & temporum, & consuetudinum. Oportet enim, quòd partes ita equiparentur, quòd re vera nulla ipsarum sit nimis grauata, hoc autem erit determinandum à prudentibus, secundum loca, & tempora & consuetudines, & alias circunstantias. Aliquando autem animalia traduntur in custodiam & tunc constituitur certum salarium custodienti, uel certum lucrum, quod de animalibus prouenit. Et hoc quoque est licitum, dummodo salarium æquiparetur labori, & dominus stet periculo, scilicet animalium,

quod

quod non accidit ex culpa custodientis. Aliquando vero traduntur per modum mutui, vt quando traduntur æstimata certo pretio, & tunc si dominus vult ea esse firma in tali pretio, lucrum & damnum remanet penes eum, qui recipit ea. Aliter non erit casus licitus, est enim idem, ac si mutuassent ei tantum pecuniæ.

De emptione, & venditione.

QVarto interrogabis de emptione & venditione. Circa quas debes scire ꝙ ad iusticiam commutatiuam duo requirũtur, scilicet, debitum & æqualitas. Aequalitas autem inter vendentem, & ementem debet considerari secundum pretium statutum à lege, vel à consuetudine, vel à iudicio prudentium, quòd tamen pretium non est punctuale, quia paruus excessus, & paruus defectus non tollit iustitiam, paruum enim pro nihilo reputatur. In venditione autem, ad terminum semper considera, vtrum res tantum valeat. considerato tempore, & alijs circunstantijs. Si enim pluris quis vendit eam notabiliter quam valeat, tenetur ad restitutionem, & breuiter, semper stat in hoc, quòd ratione illius dilationis, non possunt res vendi pluris quam valeant. Sed tamen nota, ꝙ rebus communiter quinque pretia statuuntur, scilicet, primum deficiens, secundum mediocre, tertium summum, quod est quasi punctuale, quòd licitè excedi non potest, quartum excedens, id est quod excedit

terminum, quintum & vltimum super excedens, id est, illud quod superexcedit notabiliter pretium summum, Ille ergo qui vendit, potest licitè vendere ei, qui pecuniam dat statim, & rem suam, pro pretio mediocri, vel deficienti, ei autem qui non statim dat pecunias potest eam ad terminum vendere pro pretio summo & quasi punctuali quod autem est in termino qui excedit non debet, nec licitè potest secundum iudicium prudentium hominum. Non autem potest alicui vendere pro alijs prætijs, id est excedenti vel superexcedenti, Porro ille qui emit, non potest emere licitè pro pretio deficienti, etiam si statim dat pecunias, quia hoc est contra iusticiam, & æqualitatem. Si autem ex eo quòd aliquis non statim dat pecunias, mercator incurrit aliquod damnum vt iam tactum est supra. cùm de vsura loqueretur non debet ei vendere, sed si omnino ille instat, & rogat, vt ei talem rem vendat, potest ad iudicium boni viri damni compensationem mercator accipere loquendo de damno eo modo, quo dictum est supra.

De restitutione.

QVinto interroga de restitutione. Circa quam nota, quòd vnusquisque tenetur restituere non solum id quod accepit iniustè à proximo suo, sed etiã debet satisfacere ei, de quocunque damno illato, siue spirituali, siue tẽporali, quia restituere nihil aliud est quã iterato statuere alterum in ius possessionis suæ. Verùm,

qui retrahunt aliquos à religione, uel à bona uita, tenentur facere quod possunt, vt eos restituant in gradum pristinū, si possunt, & tenentur religioni etiam satisfacere, quia tamen hæc materia est difficilis, in tali casu oportet maturo cōsilio vti. Qui etiā occidūt aliquē, vel mutilant mēbrum alicui, tenentur domui eius, & ipsi de dāno, vel damnis inde sequētibus, ad iudicium boni viri, & nota q̄ nō solum tenentur, qui rem alienam accipiunt, vel damnum inferunt, sed aliquando, & alij qui nihil rapuerunt, pro vt in his versibus continetur, qui infra scribuntur, scilicet.

Iussio, consilium, consensus, palpo recursus participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Circa quos nota, quòd semper, qui est causa sufficiens damni alterius tenetur ad restitutionem. Qui ergo iubet fieri furtum, vel damnum, qui consilium dat, si sine tali consilio non fuisset, factum furtum similiter si consensit, ita quòd si non consensisset, factum non fuisset, similiter dic de palpone, & adulatore, & excitatore, qui excitat ad furtum. Et similiter de receptore latronum, vel furti, ita quòd per illam receptionem, impeditur restitutio omnes enim isti tenentur insolidum restituere, si ille qui accipit, non restituit. Participans autē, id est, qui participat de re accepta, tantum tenetur restituere, quantum accepit: Participans verò, qui associat latrones, ita

quòd sine eo non fieret furtum, insolidum. Et simul quando multi faciunt vnum corpus, & similiter accedunt ad furtum, quilibet tenetur insolidum, si tamen vnus soluit pro omnibus, liberantur omnes ab eo, qui fuit damnificatus, tamen illi, qui soluit, alij tenentur restituere partem suam. Qui autem tacet, cùm videt furari, vel qui non obstat, vel qui non manifestat, si non est officialis, qui ad hoc teneatur, videtur non teneri ad restitutionem quamuis peccet. Si autem est officialis, vel tenetur ad hoc faciendum, vt est bargellus, & vt sunt Potestates, vel Vicarij, & commissarij & domini ciuitatum tenentur in solidum. Et nota quod qui tenetur restituere, statim ad hoc tenetur, nisi petat dilationem ab eo cui debet, quia nullus debet, etiam per instans tenere rem alterius eo inuito, nec stare in peccato per instans, & si non vult dilationem præstare tenetur etiam cedere bonis, reseruata extrema necessitate, quia nullus potest de alieno viuere, nisi in extrema necessitate. Aliqui tamen misercorditer hoc moderantur dicentes, quod aliquando, etiam non tenetur quis cedere bonis, seruata solum extrema necessitate putà si creditor esset diues valde, & non egens, tunc enim posset debitor cum sua commoditate restituere, quia ex alia parte creditor, cum sit diues, & non egens quodãmodo tenetur ex charitate minuere debitori, ea quæ ipse creditor de bonis creditoris habet in manibus, cum sit in necessitate constitutus, & hæc materia, vel æquitas mihi placet, si fiat cum multa prudentia. Nota etiã,

quòd

quòd si quis scienter emit rem furatam. vel per vsuras, seu alias iniuste extortam tenetur eam restituere, & imputet sibi, quia emit quod emere non debebat. Si autem ignoranter, & dominus rei eam repetat, tenetur eam etiam restituere domino, & contra illum qui vendidit, agere debet.

De ludo.

SI quis autem ludendo vicit, in quatuor casibus tenetur restituere, Primò, si cum his lusit, qui non habēt nisi aliena, vt sunt mulieres vxorate, si nihil habent vltra dotem, filij familias, religiosi, clerici, non habentes alia bona præter beneficia. Similiter, & serui, & huiusmodi, non tamen restituendum est illis, sed suis superioribus, vel Ecclesiis. Secundo si lucratus est furtiuè falsificando taxillos, vel cartas, aut per aliquam aliam deceptionem. Tertiò, si quis trahit alterum ad ludendū, qui nolebat ludere, si lucratur cū eo, tenetur restituere, & non intelligitur solū detractionē per coactionē, sed etiā de exhortatione, quando per nimiā importunitatē trahit ipsum, qui aliàs nolebat ludere. Quarto si leges municipales obligarent ad restitutionem ludentes, nisi iam essent abrogatæ per contrariam consuetudinem. Extra istos casus, non tenetur quis restituere ex necessitate, sed de consilio, tale lucrum erogandum est pauperibus, licèt quidam dicant, quòd ex necessitate etiam quilibet, qui vicet tenetur pauperibus erogare, primum est verius. hoc

autem tutius. Vnde hortandi sunt, qui sic malè acquisierunt, vt omnino tale acquisitum pauperibus erogant. quod si nolunt, dicentes, se non esse obligatos, nõ est eis neganda absolutio. Porrò qui faciunt chartas, & taxillos, non debent absolui nisi desistant ab hoc opere, & à talium venditione.

De inuentis.

EA autem quæ inueniuntur, si apparet, quòd nunquam fuerunt possessa ab aliquo, vt lapides pretiosi in locis vbi oriuntur vel si habeantur pro derelicto, non tenetur, qui inuenit restituere, aliter verò tenetur verum si sunt minima, vel parui valoris, melius est ea erogare pauperibus.

De bello.

DE his autem, quæ in bello acquiruntur, nota, quòd in bello iusto, q̃ fit ab eo, qui vel auctoritate eius, qui potest & ex iusta causa, & recta intentione, quicqnid bellans, iuste capit ab hoste, & ab eius auxiliatoribus, qui sponte sequuntur eum, facit suum, & suorum militum. Vnde tota præda debet diuidi vnicuiq; secundum proportionem suam, nec de damnis illatis in bello, tenentur, qui iustè bellant, si aliter bellum fieri non potuit. Si autem inferunt damna personis, quibus non debent, vel agris, vel villis, à quibus poterant abstinere, tenentur ad restitutionem.

Vnde

Vnde non possunt spoliare clericos, vel religiosos, vel peregrinos transeuntes, nec mercatores, nec animalia rusticorum, nec segentes accipere, nec damnificare eos, qui non sunt in culpa, maximè quando bellum potest fieri commodè sine his damnis, aliter tenentur ad restitutionem. Iniustè autem bellantes, tenentur non solum de damnis illatis hostibus sed etiã de his, quæ inferunt hostes subditis eorum qui non consenserunt, quòd bellum fieret iniustum. Excusantur tamen subditi iniustè bellantes, quando credunt bellum esse iustum, vel quando dubitant an sit iustum, vel iniustum, obedientia enim excusat eos, vsque quo ad perfectam cognitionem veniant, quod bellum est iustum. Non tamen in dubio excusantur, & amici cæteri non obligati seruire illi domino qui mouet bellum iniustum, quia eos obedientia non excusat, cùm non sint subditi, vel obligati, vnde non debent committere se discrimini, & iuuare aliquem in præiudicium alterius.

De turpi lucro.

N*ota etiam, quòd si quis lucratur turpiter, id est, ex turpi causa, vt est ex meretricio, non tenentur ad restitutionem, quamuis sit consulendum, quòd eroget illud pauperibus. Verum si quis promiserit meretrici, vel puero pecuniam, vel aliquid huiusmodi, ita ꝙ propter talẽ promissionem consenserit, & peccatũ expleuerit, non tñ tenet̃ de necessitate reddere, quod promisit, sicut nec illi tenentur reddere, & re-*

stituere ei, qui dedit turpiter: quia in turpi causa melior est conditio possidentis.

De iudicibus.

I*Nterrogandi sunt etiam diligenter iudices, aduocati procuratores, & notarij, & testes in iudicio vocati, si ex crassa ingnorantia, vel magna negligentia, vel malitia damnificauerunt clientulos, vel etiam è conuerso, si defenderunt causas iniustas, vel si cùm possent eas terminare, prolongauerunt nimis, vel falsificauerunt instrumenta, vel appellauerunt iniquè à sententia iusta, vel accusauerunt aliquem iniustè, seu testati sunt falsum, quia tenentur in his, & similibus casibus ad restitutionem. Et breuiter secundum conditiones hominum, & artes interrogabis quemlibet, si damnificauit proximum, & in quo damnificauit eum. Et scito, quod melius ipsi, si volunt rectè confiteri, scient dicere damna, quæ proximis intulerunt, & de ipsis iudicare in particulari, quam nos. Ideò nõ opus est nos nunc verba distendere, per singulas artes discurrendo.*

DE OCTAVO PRAECEPTO, scilicet de falso testimonio.

O*Ctauum præceptum est. (Non falsum testimonium dicens contra proximum tuum.) Circa quòd primò interrogabis de his, quæ fiunt in iudicio. A iudi-*

ce quidem, si iustè iudicauit, si iudiciario ordine processit, si timore, vel amore, à iustitia recessit. Et similiter interroga aduocatos, procuratores, & notarios, si quid iniustè egerunt. Nota autem, quòd si aliquis à iudice interrogatus ordine iudiciario, ita quòd præcesserit infamia, & habeantur testes, & cætera, quæ requiruntur ad iudiciarium ordinem, tenetur respondere veritatem, etiam si non daretur ei iuramentum de veritate dicenda, vnde peccat mortaliter, si non dicit veritatem, secus si non interrogaretur cum debitis circunstantijs. Tunc enim quàmuis non debeat dicere mendacium, potest tamen absque peccato absconder veritatem.

De iudicio temerario.

D*E iudicio etiam temerario est sciendum, quòd quãdo aliquis non habens manifesta indicia de peccato mortali, iudicat, idest firmiter in corde suo diffinit proximum suum esse in peccato mortali, vel peccasse mortaliter, tunc ipse mortaliter, peccat, quia vsurpat sibi iudicium Dei, cum conceptu proximi sui. Si autem iudicat de veniali non peccat nisi venialiter, si verò habet manifestas euidentias, non peccat præsertim mortaliter. Nec mortaliter peccat, quando non habens eas, non iudicat, sed solum suspicionem habet, in quo casu aliquando nec uenialiter peccat, quia suspiciones euitare non possumus.*

De

De mendatio.

DE mendacio verò, hoc eſt ſciendum, quòd mendacium non ſemper eſt peccatum mortale, ſed in aliquo caſu, vt potè quando eſt pernicioſum, videlicet contra fidem, vel honorem Dei, vel ſalutem proximi, vel etiam eſt in damnum proximi temporale notabile. Prædicator autem, ſi ſcienter prædicat mendacium, mortaliter peccat, quia eſt in loco, in quo tenet perſonam ſummæ veritatis. Mendacium autem iocoſum, vel officioſum, ſi ei non adhibeatur iuramentum eſt peccatum veniale, & nota, ꝙ non ſolum dicitur mendacium verbo, ſed etiam facto per ſimulationem, & hipocryſim, in quibus oportet reſpicere finem, id eſt, quo fine hoc fit. Si enim finis eſt contra charitatem Dei, vel proximi, talis ſimulatio; vel hipocryſis eſt peccatum mortale, vt ſi in gloria hominum ponat finem ſuum, vel ex hoc quærit dignitatem eccleſiaſticam, maximè cum cura animarum, vel quærit inferre aliquod damnum proximo, aliter erit veniale.

De peccatis linguæ.

NOta etiam circa peccata linguæ, quòd oportet ſemper duo conſiderare. Primò affectum, ſeu intentionem dicentis, quæ ſi ſit contra charitatem Dei, vel proximi, ſemper eſt peccatum mortale, ſi autem non intendit aliquid, quod ſit cōtra charitatē Dei vel pro

ximi

ximi secus est. Scdò est cõsiderandũ, si ex uerbis illis sequitur scandalum, uel aliquid, quod notabiliter sit contra Deum uel proximum, quia sic est peccatum mortale, talis loquacitas propter indiscretionem loquentis. Verbi gratia in detractione, si quis detrahendo, id est, dicendo peccata proximi occulta, uel bona diminuendo, quocunq; modo, uel per uerba, uel per signa, & nutus, uel per taciturnitatem. Si ex hoc intendit dinigrare famam alterius, propter inuidiam uel aliquod huiusmodi, peccat mortaliter. Si autem non intendebat hoc, sed tamen hoc ex loquacitate sua sequitur, non uidetur excusari à peccato mortali, & tenetur restituere famam, quam si nõ potest restituere, tenetur aliquo modo satisfacere. Et nota, quòd non minus peccat qui audit, quàm qui dicit, imò aliquando plus, maximè cùm audit ex odio, uel audiendo præbet occasionem dicendi. Si autem audit non libenter, sed tamen ex quodam respectu humano tacet, non peccat mortaliter nisi fortè uideat, quòd ex hoc sequitur magna Dei iniuria, uel magnum proximi damnum, cui respondendo ipse posset remediare. & maximè, si sit prælatus, uel pater dicentis, qui tenetur reprehendere subditum suum, & nullo modo habet audire. Si quis autem dicat, uel audiat defectus proximi sui, ex quibus, non sequitur denigratio famæ notabiliter non intendens etiam denigrare famam eius non peccat mortaliter, nec dicens, nec audiens. Et quod dixi de detractione, intellige etiam de contumelia, per quam proximus in honoratur in præ-

sentia,

ſentia & ſimiliter de ſuſurratione, per quam tollitur amicitia, & ſimiliter de irriſione, qua contemnitur proximus, qui eſt diligendus, &c. & ſimiliter de maledictione, quam vulgares vocant blasphemiam, quando dicitur, veniat tibi tale quid, vt mors. vel aliquod aliud malum. In omnibus enim oportet conſiderare effectum, & intentionem interiorem dicentis, quæ ſi non eſt ad malum finem intenta, oportet poſtea conſiderare, ſi ex tali loquacitate ſequitur per diſcretionem loquentis ſcandalum, vel proximo damnũ notabile. In adulatione etiã cõſidera finem adulantis vel intentionem, vel effectum, vel bonum, vel malum. vel effectum talis adulationis. Vt putà, ſi ex adulatione aliquis efficiatur ſuperbus, vel peior, vel audacior ad malum, poterit adulatio eſſe peccatum mortale, maximè ſi hoc intendebat adulator, vel veriſimiliter credebat, vel etiam dubitabat, quòd ſequeretur. Interroga etiam ſi reuelauit quis ea, quæ habebat ſub ſigillo confeſſionis, vel ſub ſigillo fidei, quia peccauit mortaliter. Hæc ſunt ergo, quæ mihi videntur interroganda à pęnitente, & licèt multa alia poſſent ſubiungi, tamen iſta communiter occurrunt, & per iſta eadem poteris ſaltem de alijs dubitare. Nunc igitur ſubiungendũ eſt qualiter peccator eſt abſoluendus & dimittendus.

INCIPIT TERTIA PARS de modo absoluendi, & iniungendi pœnitentiam.

Postquam peccator fuerit diligenter examinatus, debet confessor ex his, quæ audiuit ab eo, considerare, si est aliquis casus, à quo ipse non possit absoluere, & si quidem est excommunicatus aliqua excommunicatione, à qua non potest absoluere eum, debet eum (vt in principio dixi) ad superiorem mittere pro absolutione, vel ab eo accipere licentiam, & autoritatem absoluendi, antequam absoluatur à peccatis. Si autem habet aliquod peccatum graue, cuius absolutio de iure, vel consuetudine pertinent ad summum Pontificem, vel ad Episcopum, vel ad alium superiorem, potest ipsum absoluere à peccatis, à quibus non est ei prohibitum absoluere, & remittere ipsum ad superiorem, vt de alijs ab eo absoluatur, vel prius eum ad superiorem remittere, vt ab eo prius absoluatur, ita tamen, quòd ipse debet audire omnia peccata, id est. tam ea à quibus potest, quam ea à quibus non potest absoluere, vt Medicus, cognoscat totam infirmitatē ægroti, melius tamen esset, quòd quæreret auctoritatem superioris, vt vna fieret tantum absolutio. Debet deinde confessor examinare, si est excommunicatus pro damno facto, & si potest satisfacere, quia si potest, non debet eum absoluere, nisi satisfaciat. Si autem emendam præstare non potest, debet præstare

idoneam

idoneam cautionem, id est pignoratitiam fideiussionẽ, vel saltem iuratoriã, ꝙ scilicet satisfaciet, si venerit ad pinguiorem fortunam. Si autẽ habet aliqua restituere, debet ante absolutionem ipsum ad hoc inducere, secundum ea, quæ superius determinata sunt de restitutione, & si non potest restituere, ad impossibile nemo tenetur, debet tamen habere propositum restituendi, si venerit ad pinguiorem fortunam. Si autem potest restituere absolutè, sed tamen nollet diminuere statum suum, non est absoluendus, nisi restituat, vel dilationẽ habeat à creditore, vel donationem, tamen donatio cùm sit libera datio, oportet ꝙ non sit facta ex timore, vel verecondia, uel violentia, & hoc relinquitur prudentiæ, & discretioni cõfessorum, vel etiã pœnitentis. Si enim ex circunstantijs apparet manifeste, ꝙ creditur liberè donat, potest stare debitor cum bona conscientia. Si autem habet dubitationem, debet potius conscientiam bonam, & quietam possidere, quàm pecunias. Postquam igitur peccator fuerit dispositus ad satisfactionem, est ei pœnitentia discreta iniungenda, ita quòd magis peccatoribus, qui non multam ostendunt contritionem, iniungenda est parua pœnitentia, ne multa ligna modico igni superposita, ipsum extinguant, maximè, quando dubitatur, quòd nec magnam nec mediocrem facerent pœnitentiam, quamuis promitterent facere. Denuntiandum tamen est ei, quàm magnam pœnitentiam meretur, & hortandus est, vt per seipsum Deo melius satisfaciat. Similiter illis, qui ostendunt excellentem contritionem

tritionem, est iniungenda parua pœnitentia, quia con tritio excedit omnem exteriorem satisfactionem, me diocriter autem contritis, iniungenda est pœnitentia mediocris, prout videbitur discretioni confessoris. In omnibus autem hoc serua, quia pœnitentiæ non solum sunt satisfactiones, sed etiam medicinæ animæ. quòd iniungas talem pœnitentiam, quę sit animæ medicina, & non eius ruina. Vnde sacerdos semper deberet iniungere pœnitentiam per contrarium, vt putà superbo, actum humilitatis, auaro, Eleemosinam, accidioso, laborem, & sic de alijs. Et si dicit peccator, quòd non potest facere illam, vel illam pœ nitentiam, debet Sacerdos eum inducere, ut faciat eam, allegando grauitatem peccatorum. Quod si non potest, etiam si deberet solum dare ei vnum Pater noster, non dimittat eum desperatũ. Deinde, si est excom municatus debet ab excommunicatione prius ipsum absoluere, vt sæpe dictum est, in qua quidem absolutione quatuor requiruntur. Primum est iuramentum, vt scilicet, iuret stare mandatis Ecclesiæ, seu parere mandatis ipsius absoluentis, qui tenet personam Ecclesiæ. Verùm, de pueris est dubitatio, an iurare debeant, mihi videtur, quòd opinio quæ dicit, quòd solum debet exigi iuramentum pro horrendis criminibus, seu maioribus, non autem pro minoribus, sit magis rationabilis, hoc tamen relinquitur discretioni Episcopi, & confessoris. Secundum est satisfactio, de qua dictum est, vel cautio, si non potest satisfacere. Tertium est oratio, debet enim peccator

cator

cator denundare ſcapulas, vel ſcapulam vnam, & ſacerdos cum virgis percutiet, dicendo Pſalmū (Miſerere mei &c.) vel alium Pſalmum pœnitentialem. Quo dicto, ſubiungat (Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, &c. Pater noſter, &c. Et ne nos inducas. Sed libera. &c. Verſus, Saluum fac ſeruum tuum. Reſpon. Deus meus ſperantes in te. Verſ. Nihil proficiat inimicus in eo. Reſp. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Verſ. Eſto ei domine turris fortitudinis. Reſp. A facie inimici. Ver. Domine exaudi orationem meam. Reſp. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Deus cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere, ſuſcipe deprecationem noſtram, ut quem, uel quam, excommunicationis ſententiæ cathena ligat, miſeratio tuæ pietatis abſoluat. Per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.) Deinde fiat abſolutio, cuius forma tali eſt. (Auctoritate omnipotentis Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & Eccleſię ſanctæ ſuę, & noſtra, uel auctoritate mihi commiſſa, abſoluo te à tali ſententia, uel ab excommunicatione, quam incurriſti propter talem & talem cauſam, & totiens, quotiens eam incurriſti, & reſtituo te ſanctis ſacramētis Eccleſiæ Dei & communioni, & vnitati fidelium. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.) Et dicendo hæc omnia, ſemper verberet eum. Quarto debet ei iniungere mandata rationabilia, & maximè quòd contra illum canonem, in quem incidit, nunquā veniat, vt incendiario, quòd nunquam incendat, &

ſimilia

similia. Et nota, quòd quamuis prædicta omnia sint obseruanda, non tamen sunt de substantia absolutionis huiusmodi, quæ potest fieri simplici verbo, verbi gratia. (Ego absoluo te, benedico, vel volo, quòd tu sis absolutus.) Non habet enim hæc absolutio determinatam formam, sicut absolutio a peccatis. Vnde propter aliquã rationabilẽ causam præfata solemnia prætermitti possunt, & maximè verberatio, & hoc precipuè circa mulieres, quia in eis, vel omnino est dimittenda, vel super vestimenta facienda, deinde subiungenda est absolutio à peccatis, & quia excommunicatio minor facit, quod homo non sit particeps sacramentorum, debet prius absolui ab excommunicatione minori, si ea ligatus est, maximè propter participationem cum excommunicatis maiori, & quia facilè incurrit homo in excommunicationem mi rem, potest etiam esse quòd penitens sit excommunicatus maiori nesciens ad maiorem cautelã, consuetũ est in omni absolutione à peccatis præmitti absolutio ab excõicatione, et sit tota absolutio cũ cõditione hoc modo. (Si teneris aliquo vinculo excommunicationis, à quo possum te absoluere, ego absoluo te, & restituo te sanctis sacramẽtis Ecclesiæ Dei, cõmunitati, & vnitati fideliũ. Misereatur tui &c. Filius Dei per suam misericordiã te absoluat, & auctoritate ipsius qua fungor, ego absoluo te ab omnibus peccatis tuis, mihi modo cõfessis, pariter et oblitis, in noĩe Patris, et Filij & spiritus sancti. Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita Beatæ Mariæ Virginis, & omnium

Sanctorum, & quicquid boni feceris, & intendis facere, & mala quæ patienter sustines, & sustinebis, sint tibi in remissionem peccatorum tuorum, & in augmẽtum gratiæ, & in præmium vitæ æternæ, in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti Amen.) Illud *autem quod est de substantia huius formæ, est hoc solum, videlicet, (Ego absoluo te) cætera vero sunt dispositiones, vt (Misereatur tui &c.) & virtutes quædam, vt scilicet pœnitentia peccatori iniuncta, habeat maiorem vim, & robur ad expiandũ ipsa peccata. Si quis autẽ plenariam indulgentiam à summo Pontifice impetratam vult habere, seu plenariè absolui à peccatis suis in vita, quando est sanus, sic faciens absolutionem. (Auctoritate Domini nostri Iesu Christi, & beatorũ Apostolorum Petri & Pauli, & Domini nostri Papæ, mihi in hac parte concessa, & quantum debeo & possum, ego absoluo te ab omnibus peccatis, de quibus verè, orè, confessus, & corde contritus fuisti in speciali, & in generali, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen. Eadem auctoritate do, & concedo tibi omnium peccatorum tuorũ, atque pęnarũ pro his debitarũ indulgentiam. & remissionẽ, quantũ claues Ecclesiæ se extendunt, & quantũ beneplacitũ extiterit in oculis diuinæ maiestatis, secundũ ꝗ Summi Pontifices consueuerunt specialiter impartiri. quę quidẽ plenaria indulgentia sit tibi in augmentũ virtutis, & gratiæ, & in acquisitionẽ vitæ æternæ, in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti. Amen.) Si verò hanc gratiã habuerit solum*

lum pro mortis articulo ante illa verba. (Quæ quidē plenaria indulgentia &c.) interponatur hæc, videlicet, (Si de hoc infirmitate decedas, vel si hac vice morieris, aut similia.) aliter tibi gratia facta, integra remaneat & salua quandocunque in mortis articulo fueris constitutus, deinde subiungat illæ verba. (Quæ quidem plenaria.) Facta autem absolutione, exhortandus est peccator ad perseuerantiam, & animandus ad tollerantiam tentationum, & demum dimittendus est, & domino Deo commendādus, qui est gloriosus, & benedictus in secula seculorum. Amen.

ADDITIO.

Breuis instructio per modum interrogatorij illorum, quæ scire debent promouendi ad maiores, & minores ordines, nec non in quibus instructi esse debēt admittendi ad cōfessiones audiendas, nec audiendas, nec tamen existiment hæc legentes, se adeò instructos esse quin adhuc maiori indigeant eruditione sed potius, hæc veluti quædā elementa accipiant, q̄ si ignorent, nullo pacto ingerāt se ad cōfessiones audiēdas; ne si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadant.

INTERROGATIONES

promouendorum ad sacros ornes: ad Confessiones & ad curam Animarū.

Int. Quot sunt genera sacramentorum?

Resp. Duo scilicet veteris legis, & nouæ legis.

Int. Quid est sacramentum in communi?

Resp. Est sacræ rei signum.

Int. Quid est sacramentum nouæ legis?

R. Visibile signum, inuisibilis gratiæ, cuius imaginem gerit, & causa existit, vt in Baptismo, Ablutio exterior est signum ablutionis interioris, & causa.

Int. Quæ differentia est inter sacramenta veteris legis, & nouæ legis?

Resp. Sacramenta veteris legis solum significabant gratiam, sacramenta verò nouæ legis non solum significant gratiam, sed etiam, causant, & conferunt eam.

Int. Ex quibus constat vnumquodq; sacramentum?

R. Ex materia, forma, & intentione ministri.

Int. Quæ est materia & forma in vno quoque Sacramento?

Resp. Materia est elemetum sensibile, seu actus exteriores in aliquibus.

Materia est elementum sensibile vt in Baptismo, Aqua: in pœnitentia actus pœnitentis forma verò sunt verba determinata, vt in Baptismo. Ego te baptizo In nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti Amen. vnde dicebat Augustinus accedit verbum elemento, & fit sacramentum.

Int. Quot, & quæ causæ concurrunt in sacramentis?

Resp. Sex. efficiens, & est solus deus, Materialis, & est elementum sensibile. Formalis, & sunt verba determinata. Finalis ipsa gratia, vel character. Merito-

ria

ria Passio Christi. Instrumentalis, Minister, siue bonus, siue malus, dummodo habeat intentionem.

Int. Licet ne addere, vel diminuere aliquid ex ijs quæ pertinent ad formam sacramentorum, & si fieret perficeretur ne sacramentum?

Resp. Quo ad primum, dico quòd non: quo ad secundum, si addens vel diminuens intenderet inducere alium ritum diuersum ab Eccl. non conficeret sacramentum similiter etiam non conficeretur sacramentum si additio, vel diminutio esset tanta, quòd corrumperet sensum verborum ipsius formæ.

Int. Quid est effectus sacramentorum?

Resp. Gratia, & character.

Int. Vnde habent sacramenta suam efficatiam?

Resp. A Paßione Christi, per quam Deus meritoriè & satisfactoriè operatus est nostram salutem & sanctificationem.

Int. Quot, & quæ sunt sacramenta?

Resp. Septem. Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pænitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Int. Quare sunt septem?

Resp. Quia per hæc sacramenta acquirimus vitam spiritualem, ad quam septem requiruntur, sicut in vita corporali. Primò enim requiritur natiuitas, & hanc consequimur per Baptismum. Secundò, consolidatio, & corroboratio, & augumentum, & hæc præstat nobis confirmatio. Tertio, cibus, qui est ipsa Eucharistia. Quartò, Medicina in infirmitate, quam habemus per pæniten-

tiam. Quintò, remedium contra reliquias infirmitatis, quòd confertur per extremam vnctionem. Sextò requiritur, aliquis, qui possit hæc nobis ministrare, & hic constituitur per sacramentum ordinis. Septimò, oportet quòd sancta ministraturus sanctè nascatur, non autem ex nefario coitu, & hoc fit per matrimonium, quod non solum est officium naturæ, sed etiã sacramentum.

Interroga. Quæ differentia est inter hoc sacramenta?

Resp. Primò differunt in hoc quòd quædam sunt necessaria ad salutem absolutè, vt Baptismus, quædam necessaria ex præcepto Ecclesiæ, vt Eucharistia semel in anno, & confirmatio volenti accipere primam tonsuram; quædam sunt necessaria ex suppositione, vt pœnitentia est necessaria, subposito quòd aliquis sit in peccato mortali; quædam sunt necessaria, respectu Ecclesiæ, ut ordo, quia per ipsum creantur ministri Ecclesiæ, quædam sunt necessaria, quia commodius consequimur finem, nam confirmatio perficit Baptismũ, extrema vnctio pœnitentiam, matrimonium verò per propagationem conseruat multitudinem in Ecclesia.

Secundò, Differunt in hoc quòd quædam sunt irreiterabilia, scilicet tria, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quædam sunt iterabilia, & laudabiliter frequentabilia, scilicet duo, Eucharistia, & Pœnitentia, quædam iterebilia, sed non frequentabilia, duo, scilicet, extrema vnctio, & matrimonium.

Tertiò, Differunt in hoc, quòd tria imprimunt characterem indelibilem, scilicet, Baptismus, Confirmatio, & Ordo,

Ordo, & propter hoc non possunt iterari: alia verò quatuor non imprimunt.

Quartò, differunt in hoc, quòd quædam solum sunt sacramenta in vsu, & applicatione, idest, dum conferuntur, nam Chrysma consecratum ab Episcopo non est sacramentum confirmationis, sed solum cum Episcopus vngendo profert formam. Eucharistia verò, non solum dum consecratur, aut sumitur, sed etiam, conseruata in tabernaculo, aut vase est sacramentum.

Quintò, Differunt respectu materiæ, & formæ, quæ est diuersa in vno quoque sacramento.

Int. Quis instituit sacramenta?

Resp. Solus Deus, licet Christus in quantum homo habuerit potestatē ministerij principalis, seu excellētiæ.

Int. Malus minister conficit ne sacramentum?

Resp. Siue bonus, siue malus, siue infidelis, degradatus, excommunicatus, vel suspensus sit minister, dummodo habeat intentionem faciendi hoc quod facit sancta Mater Ecclesia conficit sacramentum licèt peccet. hoc tamen intellige, dummodo sit minister.

Int. Quot considerantur, & reperiuntur in vno quoque sacramento?

Resp. Tria sacramentum, res, siue effectus, res & sacramentum, vt in Baptismo. Sacramentum, est illa ablutio exterior cum forma. Res, est gratia. Res & sacramentum est Character.

Int. Quid est Character?

Resp. Character est spiritualis potestas, per quam homo efficitur capax ad recipiendum, & mini-

strandum sacramentum. In Baptismo enim homo accipit potestatem recipiendi alia sacramenta, quæ omnia presupponunt Characterem baptismalem. In Confirmatione vero homo perficitur & accipit, potestatem confitendi nomen Christi ex officio. In ordine, ordinatus accipit potestatem ministrandi sacramenta.

De Baptismo.

Int. Quid est Baptismus?

Resp. Est ablutio corporis exterior facta, sub forma præscripta verborum.

Int. In Baptismo, quid est illud quòd est sacramentum tantum, & res tantum, & res, & sacramentum?

Resp. Sacramentum tantum, est ablutio exterior facta sub præscripta forma verborum, res tantum, est interior hominis iustificatio. res, & sacramentum, est character indebilis.

Int. Quando fuit institutus Baptismus?

Resp. Quatenus est sacramentum, fuit institutus in Baptismate Christi, quò ad necessitatem vtendi, fuit institutus post passionem Christi.

Inter. quæ est materia Baptismi?

Resp.. Aqua naturalis, & quicquid retinet speciē Aquę naturalis, vt brodiū aqua ex luto expressa, lixiuium, aquæ balneorum sulfureorū, qui tamē posset habere aquam simplicem naturalem peccaret vtendo prædictis licèt esset verè Baptismus: q nō esset si vtereť aqs artificialibus, ut est aqua rosacea, & aquæ lābicatę.

Int.

Int. Quæ est forma Baptismi?

Resp. Ego te baptizo. In nomine Patris, & Filij & spiritus sancti. Amen. licèt ego non sit de essentia.

Int. Quot modis fit Baptismus?

Resp. Tribus, vel per immersionem, quæ debet esse trina, vel Vna secundum consuetudinem, vel per effusionẽ, vt fit nostris temporibus, effundendo aquam super caput infantis cum prolatione verborum, vel per aspersionem, vt solet fieri, quando est maxima multitudo baptizandorum.

Int. Quotuplex est Baptismus?

Resp. Triplex, aquæ, quo ordinarie vtitur Ecclesia. sanguinis, quo baptizãtur martyres, sine baptismo aquę morientes. flamminis, quo baptizantur qui per spiritum sanctum mouentur ad credendum, & cupiunt baptizari, quorum bona voluntas supplet vicem baptismi, si desit facultas recipiendi actualiter.

Int. Qui est minister huius sacramenti?

Resp. Proprius sacerdos, & in casu necessitatis quilibet seruando ritum Ecclesiæ potest baptizare, quod tamen à digniori persona fieri debet, præferendus est ergo, Primo sacerdos, postea Diaconus, 3. subdiaconus, 4. Clericus, 5. Masculus, postremo Fœminæ.

Int. Ad quid tenetur patrinus, & quot patrini possunt assumi?

Resp. Ex Concilio Tridentino, vnus tantum, qui in casu necessitatis tenet Baptizatũ instruere in rudimẽtis fidei, & bonis moribus, si hoc ab alijs nõ viderit fieri.

Int.

Int. Quid operatur leuatio pueri de fonte baptismatis?

Resp. Inducit cognationem spiritualem inter Baptizatũ, & Baptizantem, & Patrinum, & Patrem, & Matrem baptizati.

Ita quòd inter illos nõ potest contrahi matrimonium.

Int. Quæ præcedunt Baptismum?

Resp. Chatechismus & exorcismus, & ideo si puer fuit domi baptizatus, cum defertur ad Ecclesiam non debent hæc ommitti.

Int. De quibus instruendus est populus, vt in casu necessitatis ritè possit baptizare?

Resp. Tradenda est eis forma, vt suprà, infundẽdo aquã, uel immergendo puerum ter proferunt hæc uerba, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti Amen.

Int. Qui sunt effectus Baptismi?

Resp. Primò tolluntur omnia peccata, & omnis pęna peccati. Secundò infunditur non solum gratia, sed omnes virtutes. Tertiò imprimitur character. Quartò aperitur regnũ cœlorum & hæc omnia dũmodo quis nõ accedat fictè, attamen recedente fictione consequuntur effectus Baptismi.

Int. Quibus denegatur Baptismus?

Resp. Adultis existẽtibus in peccato mortali vel proposito peccati mortalis licèt enim nõ teneãtur confiteri, nec sint pro eis iniungendę pœnitentiæ, debent tamen dolere de pręteritis, et habere propositũ abstinendi de futuris, similiter non sunt baptizandi pueri paruuli infidelium, et ideorum inuitis parentibus, nec sunt ba-

ptizandi

ptizandi pueri in materno utero adhuc existẽtes, qui tamen si caput emisserint, & instet periculũ possunt baptizari & nõ, sunt rebaptizandi, qđ si aliã partem emisserint possũt baptizari. Sed postea si pfecte nascã tur iterum sunt baptizandi sub conditione. Furiosi & amentes, à natiuitate sunt baptizandi sicut pueri: qđ si no sunt à natiuitate; debẽt baptizari quando habẽt dillucidia interualla, uel etiam dum sunt furiosi, dũmo do ante petierint, vel habuerint desiderium baptismi.

De sacramento confirmationis.

Int. Quid est Confirmatio?

Resp. Est sacramentum, quo homo quasi quandam perfectam vitæ ætatem, & robur suscipit.

Int: Quæ est materia huius sacramenti?

Resp. Est oleũ balsamo permistũ, ab Episcopo consecratũ.

Int. Quæ est forma huius sacramenti?

Resp. Cõsigno te signo crucis, et ꝯfirmo te chrismate salutis: In nomine Patris, & Filij, & spiritus sãcti Amẽ.

Int. Quis est minister huius sacramenti?

Resp. Solus Episcopus.

Int. Quibus est conferendum hoc sacramentum?

Resp. Debet conferri omnibus baptizatis, & potest conferri omni ætatis tempore.

Int. Nunquid non baptizatus potest confirmari?

Resp. Non, nam character confirmationis præsupponit characterem baptismalem imò nihil recipit, & post baptismum esset iterum confirmandus.

Int.

Int. Quis est effectus huius sacramenti?

Resp. Gratia gratũ faciens, & confirmans, & character.

Int. Quare hoc sacramentum confertur, in fronte?

Resp. Vt in manifesto se ostendant Christianos esse & ne nomen Christi ob timorem, vel erubescentiam omittant confiteri.

Int. Per hoc sacramentum inter quos contrahitur spiritualis cognatio impediens matrimonium contrahendum, & dirimens contractum?

Resp. Inter confirmantem & confirmatum, illusque Patrem & Matrem, ac tenetem.

De Sacramento Eucharistiæ.

Int. Quid est Eucharistia?

Resp. Est sacramentum in quo continetur verè & realiter corpus & sanguis vnà cum anima & diuinitate D.N. Iesu Christi.

Int. Quæ est materia conueniens huius sacramenti?

Resp. Panis triticens & azimus (esset tamen sacramẽtum, si eßet fermentatus, licèt peccarent Latini sic facientes) & vinum modica modica aqua permistum, aqua tamen non est de necessitate sacramenti.

Int. Quæ est forma huius sacramenti?

Resp. Forma cõsecrationis panis est ista, Hoc est enim corpus meũ, licèt illud enim omissũ, nõ impediat pfectionẽ sacramẽti. Forma cõsecrationis vini est ista. Hic est enim calix sanguinis mei noui, & eterni testamẽti, misterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur

tur in remiſsionem peccatorum.

Int. Quando inſtituit Chriſtus hoc ſacramentum?

Reſp. In vltima cœna.

Int. Quis eſt miniſter huius ſacramenti?

Reſp. Solus ſacerdos.

Int. Quæ præparatio requiritur ad dignè percipiendum hoc ſacramentum?

Reſp. Ex Concilio Tridentino, ſic habetur, Eccleſiaſtica conſuetudo declarat, eam probationem eſſe neceſſariam, vt nullus ſibi conſcius mortalis peccati, quantũuis ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa ſacramẽtali confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat; quod à Chriſtianis omnibus, ẽt ab ijs ſacerdotibus, qbus ex officio incubuerit celebrare; hæc ſancta ſynodus ꝑpetuò ſeruãdũ eſſe decreuit, modo nõ deſit illis copia cõfeſſoris, ꝙ ſi neceſſitate vrgẽte ſacerdos abſq; ꝑuia cõfeſſione, celebrauerit, q̃ primũ cõfiteat̃.

Int. Quot modis ſumitur hoc ſacramentum?

Reſp. Tribus. Quidam ſumunt ſolum ſacramentaliter, vt peccatores. Quidam ſpiritualiter tantum, qui voto, & propoſito illum panem cœleſtem edentes fide viua, quæ per dilectionem operatur, fructum eius & vtilitatem ſentiunt. Quidam ſacramentaliter & ſpiritualitrr, & hi ſunt, qui purgata prius conſcientia ad communionem accedunt.

Int. Quæ impediunt perceptioneu huius ſacramenti?

R. Peccatum mortale, & pollutio nocturna quam præceſſit, uel cauſauit peccatum mortale, & actualis defectus rationis, vel diſcretionis, in articulo tamen

mortis

mortis essent communicandi si antequam vsum rationis amitterent, illud desiderauerunt dummodo non sit periculum vomitus, expuitionis, vel huiusmodi.

In. Quomodo agnoscuntur pueri habere discretionem?

R. Non tantum respici debet numerus annorum sed an sciant discernere inter panem sacramentalem, & materialem, an ostendant desiderium & signum deuotionis erga hoc sacramentum.

In. Qui sunt effectus huius sacramenti?

R. Conuersio panis & vini in corpus & sanguinem Christi; ita quod totus Christus sub qualibet specie continet, & in qualibet parte. Coniunctio hominis ad Christum remissio peccati mortalis obliti, si tamen adhibita fuit debita diligentia. Remissio peccati venialis, & vt est sacrificium remittit pœnas peccatorum, & prodest non solū sumentibus: sed & ijs pro qbus offertur, dūmodo sint in gratia tam viuis, quàm defunctis.

Dst Sacramento extrema vnctionis.

Int. Quid est extrema vnctio?

R. Est sacramentū, cuius materia est oleum in hunc usum consecratum, sub præscripta forma verborum conferens infirmo remedium contra peccati reliquias, & si expedierit, etiā alleuiationē infirmitatis corporalis.

Int. A quo fuit institutum?

R. A Christo sicut & cætera Sacramenta ab Apostolis autem præsertim à Iacobo fuit promulgatum.

Int.

Int. Quæ est materia huius sacramenti?

R. Oleum oliuæ, ab Episcopo consecratum.

In. Quæ est forma?

R. Per istam sanctam vnctionem & pijssimam suam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid peccasti per visum &c.

In. Quis est minister huius sacramenti?

R. Proprius Parochus, vnde nec diaconus nec laycus potest hoc sacramentum conferre. Alius tamẽ sacerdos sub sperati habitionis potest conferre, vel ex licentia parochi Religiosus verò cõferens hoc sacramẽtũ absq; licẽtia parochi expressa, est Excõmunicatus.

Int. Quibus est conferendum hoc sacramentum?

Resp. Non debet dari nisi adultis, & infirmis in articulo mortis constitutis, dummodo articulus mortis sit ex infirmitate, Ideò non datur occidendis, vel euntibus ad bellum, licèt detur ijs, qui præsenectute defficiũt sine actuali infirmitate, & etiã phereneticis, & amentibus si petierint. aliàs non, & maximè quando crederetur, quòd irreuerentiam exhiberent huic sacramento, etiam quòd petierint, vel petant; debet etiam dari illis, qui ex infirmitate emisserunt iam vsum rationis, quamuis actualiter non petierint, dummodo sint tales personæ de quibus constat quòd bene vixerint, & quòd si haberent tum vsum rationis peterent; Debet etiam dari illis, de quibus dubitatur an sint mortui, tamen sub conditione si sunt viui, sed si moriuntur ante completionem vnctionis, nõ est vlterius procedendum. Potest etiam iterum dari in

ri in eadem infirmitate, si infirmus sit in periculo mortis, & postmodum releueretur, & post aliquot dies iterum sit in articulo mortis iterum potest vngi, maximè quando infirmitas est diuturna, vt paralysus & febrin hectica.

Int. Vbi fit hæc vnctio?

Resp. In quinq; sensibus, quia sunt radices peccandi videlicet oculis, auribus, labijs, manibus, pedibus, & quibusdam etiam in renibus, tamen communiter, seruandus est ritus libri sacramentalium.

Int. Qui sunt effectus huius sacramenti?

Resp. Ex Concilio Tridentino. Tollit peccata, si quæ adhuc sunt expianda; Reliquias peccati abstergit; Animam ægroti alleuiat & confirmat: Magnam in eo diuinæ misericordiæ excitando fiduciam, qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda ad labores leuius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, sanitatem corporis, si expedierit confert infirmo.

Int. Quomodo agẽdũ est, cũ infirmo, q̃ ꝓximus sit morti?

Resp. Danda est illi extrema vnctio commẽdatio animæ. Exhortandus est vt in fide perseueret. Passio Christi in memoriam reducenda, ne desperet pro peccatis cõmissis, suadeatur propositum melioris vitæ, protestationes faciat, se tenere fidem catholicam.

Int. Qui debent carere Ecclesiastica sepultura?

Resp. Mortuus sine Baptismo, vel in torneamentis vbi erat periculum mortis; Qui non confessus est nec communicauit semel in anno; Monachus inuentus

tus proprietarius; Blasphemus Dei; Notorius peccator; si non ostenderit signum contritionis; Interdictus nominatim; Manifestus vsurarius, nisi restituat, vel prestet cautionem; Hereticus; Quilibet excommunicatus maiore excommunicatione, cui interdictus est ingressus Ecclesiæ; Qui sacerdotem filijs suis tutorem instituit; Raptor, nisi restituat.

De sacramento ordinis.

Int. Quid est ordo?

R. Est signaculum quoddam exterius, per ꝙ spiritualis potestas confertur ordinato.

Int. Quæ est materia huius sacramenti?

R. Instrumentum quod tangendum porrigit Episcopus ordinato.

Int. Quæ est forma?

R. Verba q̃ profert Episcopus porrigendo instrumẽtum.

In. Quis est minister huius sacramenti?

R. Episcopus.

Int. Quis est effectus huius sacramenti?

R. Augumentum gratiæ, ad dignè administrandum ordinem susceptum, Spiritus Sanctus, & Character.

Int. Quando imprimitur Character?

R. Quando tangitur instrumentum porrectum ab Episcopo proferente verba.

Int. Qua intentione suscipiendi sunt ordines.

R. Non Quæstus, aut lucri causa, non honorũ cupiditate et ambitione, nõ beneficiorũ causa, sed ut alicui certo

Ecclesiæ ministerio addicti, in sanctitate & iustitia Deo seruiant.

In. Quæ potestas confertur per sacramentum ordinis?

R. Duplex; potestas super corpus Christi verum id est nõ solum consecrandi Eucharistiam, verum etiam ad eã accipiendum, hominum animos præparandi, & complectendi cætera, quæ ad Eucharistiam quouismodo referri poßunt. Altera potestas est, super corpus Christi misticum. i. gubernandi populum Christianum, ad æternam celestemque beatitudinem dirigendo, ligando, & soluendo à peccatis, vnde prima dicitur potestas ordinis, altera verò iurisdictionis.

In. Debet ne laycus ꝓpones suscipere hoc sacrm̃, transire immediatè à statu laycali ad ministeriũ Ecclesiasticũ?

R. Non, sed prius conferenda est illi prima tonsura.

Int. Quid est prima tonsura?

R. Est præparatio, siue dispositio, & aditus ad sacros ordines suscipiendos.

Int. Quare qui primã tonsurã susceperũt, Clerici uocant?

Res. Hoc nomen clericus deriuatur à græco Cleros, quòd latinè sortem significat, siue hęreditatem, Ideo addicti cultui diuino vocantur clerici, vel quia in sortem & hæreditatem Domini vocati sunt, vel quia Dominus sors, & hæreditas illorum esse debet.

Int. Quæ differentia est inter statum clericorum & statum laycorum?

Res. Primò Clericus solum cultui diuino se totum addicit, non implicans se negotijs secularibus, quorũ administratio ad laycos pertinet. Secundò quo ad forum:

Clerici.

Clerici.n.ecclesiastico,layci verò seculari iuditio subditi sunt. Tertiò maioribus priuilegijs decuratur status clericorum, q̃ laycorũ præsertim immunitatibus.

Int. Quòd est officium clerici?

R. Deputatur ad Chorum, vbi non habet speciale officiũ, sed communem psallendi cum cæteris.

Int. Cur tondentur qui clerici fieri volunt?

R. Tonsura quæ fit in parte superiori, significat mentem Clericorum debere esse liberam ad contemplationem diuinorum; Quæ fit super aures significat, vt præcidant vitia cordis & operis, ne impediantur, ab audiẽdo & intelligendo verbũ Dei; Quæ uerò fit in posteriori parte significat sensus Clericorum nõ debere esse implicatos in rebus terrenis, quæ p capillos designant.

Int. Quare tonsura fit per modum coronæ?

R. Corona significat regiam dignitatem, quam habent, q se, & alios per virtutes gubernare debent. Secundò Corona figura circundans, significat perfectionem, ad quam tendere debent, qui se Deo dedicarunt.

Int. Quare superpeliceo induuntur?

R. Quia denotat puritatem & innocentiam, cui inseruire debent deputati cultui diuino, iuxta illud psalmi, innocentes & recti adhęserunt mihi.

Int. Qua scientia præditus esse debent, qui primam tonsuram suscipere vult?

R. Ex Concilio Tridentino, debet scire legere & scribere, & rudimenta fidei, quæ quilibet Christianus scire tenetur.

Int. Quæ sunt illa, quæ quilibet Christianus scire tenetur?

tenetur?

R. Signum Crucis, oratio Dominica, articuli fidei. septẽ sacramenta, septem opera misericordiæ corporalia, & spiritualia; præcepta Ecclesiæ.

Int. Quibus non est conferenda prima tonsura?

R. Ex Concilio Tridentino, prima tonsura non initient, qui sacramentum confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & scribere nesciant, & de quibus probabilis coniectura non sit, eos non secularis iudicij fugiendi fraude, sed, vt deo fidelem cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse.

Int. Quæ ętas requiritur in suscipiente primam tonsurã?

R. Septem annorum completorum.

In. Prima tonsura est ne ordo?

R. Non, sed dispositio ad ordines; sicut nouiciatus in religione ad professionem.

Int. Qui sunt repellendi à susceptione ordinum?

R. Quicunque in aliquam irregularitatem inciderunt.

Int. Quid est irregularitas?

R. Nihil aliud est, nisi quædam macula, seu impedimentum, ꝑ quod quis repellitur ab ordinum susceptione.

Int. Qui ergo sunt irregulares?

R. Illiterati, Illegitimi, spurij, infames, corpore notabiliter viciati, bigami, idest qui duas habuit vxores, vel qui cognouit corruptã ab alio, hæretici, Apostatę, serui, Pueri, Furiosi, Amentes, Excommunicati. Celebrantes in loco interdicto; celebrantes cum sint suspensi, exercentes actum ordinis, quem non habent;

Promoti

Promoti per saltum id est suscipientes ordinem superiorem ante susceptionem inferioris; Ordinati Episcopo notoriè denuntiato excommunicato. Schysmatico, hæretico, deposito, suspensa, interdicto, degradato, vel qui renuntiauit loco & dignitati; ordinati ab alieno Episcopo sine licẽtia proprij sunt suspensi, quã diu Episcopo proprio videbitur. Suscipientes eadem die quatuor minores cum vno ex maioribus vel duos maiores simul, iterantes scienter sacramenta imprimentia characterem, infideles, procurantes aborsum, vel ad id adiuuantes dummodo fœtus sit animatus, suffocantes infantem in lectulo, Homicidiæ, Mutilantes sibi, vel alteri membrum, siue hoc fiat ex ira, vindicta, iustitia, siue casu, vel dum datur opera rei illicitæ, cooperantes homicidio, mutilationi, vel accellerationi mortis.

Int. Quomodo tollitur irregularitas.

R. Tribus modis. Primò per Baptismum qui tollit omnẽ irregularitatem excepta bigamia, & illegitimatione. Secundò per professionem quæ tollit omnes, quæ non sunt ex propria culpa, & alijs præbet maiorem facilitatem ad dispensandum. Tertiò per dispẽsationem Papæ qui omnes tollere potest, vel per dispensationem Episcopi, qui in aliquibus potest dispensare, et ex Cõcilio Tridentino, Episcopi dispensare possunt in omnibus irregularitatibus & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus, & excepta ea, quę oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentiosum, & in quibuscunque casibus occul-

tis, etiã sedi Apostolicæ reseruatis, delinquentes quos cunq; sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientię, gratis absoluere, imposita pœnitentia salutari, idẽ & in hæresis crimine, in eodem foro conscientiæ eis tãtum, non eorum Vicarijs permissum est.

Int. Quod sunt ordines?

R. Septem, quatuor minores, scilicet Ostiarius, Lector, Exorzista, et Acollitus, & tres maiores, scilicet subdiaconus, Diaconus, & presbiter.

Int. Quæ differentia est inter minores: & maiores.

R. Multiplex. Primo maiores habent annexum votum castitatis, & impediunt matrimoniũ contrahendũ, et dirimunt contractum, minores autẽ non. Secundo maioribus initiati, possunt tãgere sacra vasa, nõ autẽ minoribus initiati. Tertio minores posunt suscipi quolibet die festo, & omnes quatuor eadẽ die, maiores verò nisi adsit dispẽsatio Papę nõ pñt suscipi, nisi sex tpibus à iure statutis, scilicet quatuor tpibus anni, et sabbato quadragesimę, ꝙ dr sitiẽtes, & Sabbato Sancto.

De Ostiarijs,

Int. Quod est officium ostiariorum?

R. Aperire, & claudere Ianuas Ecclesiæ, custodire, quæ ibi clauduntur. Excludere infideles & indignos, scilicet publicè excommunicatos, & notorios percussores clericorum, & admittere fideles.

Int. Cur hoc officium committitur habentibus ordine, cũ

per

per simplices laycos etiam sæpe exerceatur?

R.*Ostiarij hoc ex officio proprio agunt, layci verò, & si sæpe exerceant ea, quę pertinent ad minores ordines, non tamen hoc agunt ex officio.*

Int.*Quibus ceremonijs ordinatur Ostiarius? & quando imprimitur character huius ordinis?*

R.*Per traditionem clauium (sunt enim claues materia & instrumentum huius ordinis) ab Episcopo, hanc formam proferente, sic agite tanquam rationem Deo reddituri pro rebus quæ clauibus istis recluduntur, Et tunc in ordinato imprimitur Character.*

In.*Quæ scientia requirit̃ in suscipiẽte quatuor minores?*

R.*Ex Concilio Tridentino, saltem latinam linguam intelligant, & ultra hanc scientiam, habere debent testimonium suæ bonitatis à Parocho, & Magistro scolæ.*

In.*Cuius ætatis esse debent?*

Res.*Promouendi ad tres primos minores Saltẽ debent cõplesse septẽ annos Ad Acolytatum verò duodecim.*

De lectoribus.

Int.*quod est officium Lectoris?*

R.*Legere intelligibiliter, & distinctè Prophetias in Ecclesia.*

In.*Quibus ceremonijs confertur iste ordo? & quando imprimitur character?*

Res.*Per traditionem libri Prophetiarum (est enim instrumentum & materia huius ordinis liber prophetiarum) ab Episcopo proferente hanc formam verborum. Accipe, & esto verbi Dei relator, habiturus; si fide-*

si fideliter impleueris officiũ; partem cum his qui uerbũ Dei benè ministrauerũt, & tũc imprimit̃ caracter.

De exorcista.

Int. Quot est officium exorcistæ?

R. Adiurare, siue coniurare demones, eos expellendo ab hominibus obsessis, Exorcista enim latine significat Adiurator, siue coniurator, ab Exorcizo verbo, quòd significat Adiuro, siue coniuro.

Int. Quibus ceremonijs confertur iste ordo, & quando imprimitur character?

R. Per traditionem libri exorcismorum (est.n. instrumẽtum & materia huius ordinis, liber exorcismorum) ab Episcopo, proferente hanc verborum forma Accipite, & habete potestatem ponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue cathecumenos, & tũc imprimitur character.

De acolytis.

Int. Quod est officium acolyti?

R. Accendere luminaria in Ecclesia, & præire cum illis ministros altaris, præparare vinum & aquam in vrceolis, astare sacerdoti celebranti.

Int. Quibus ceremonijs confertur iste ordo?

Res. Per traditionem candelabri, cum candela, et urceoli ab Episcopo, siue eius iussu, ab Archidiacono.

Int. Quando imprimitur character?

R. In traditione vrceoli, proferente Episcopo, Accipere vrceolum ad offerendum vinum & aquam pro Eucharistia.

Int. Quando traduntur diuersa instrumenta ab Episcopo ei, qui est ordinandus, quod est instrumentum, & materia illius ordinis, per cuius traditionem cum prolatione formæ imprimitur character?

R. est illud instrumentum, quod magis directæ deseruit consecrationi Eucharistiæ. Ideò vrceolus est materia & instrumentũ Acolyti, & tũc imprimitur caracter.

De sobdiaconis.

Int. quod est officium subdiaconi?

R. Legere Epistolam in Ecclesia, Ideo ab episcopo traditur liber Epistolarum, subministrare diaconi necessaria Sacrificio missæ.

Int. Quibus ceremonijs confertur iste ordo, & quando imprimitur caracter?

R. Per traditionẽ calicis vacui cũ patena (hoc est. n. instrumẽtũ & materia huius ordinis) ab Episcopo proferẽte formã verborũ, & tũc imprimitur character.

De diaconis.

Int. Quod est officium Diaconi.

R. Lege Euangelium, ministrare sacerdoti celebranti, cõcionari, si ei imponatur à sacerdote, ferre Eucharistiã in Vase Sacro, nõ tamen tangere, licèt in casu necessitatis iubente Episcopo, aut sacerdote possent mini-

ministrare Eucharistiã, & vbi est cõsuetudo cõicandi sub vtraq; speciæ, ministrare sanguinem cum calice.

Int. Quibus ceremonijs confertur iste ordo, & quando imprimitur character?

R. Per traditionẽ libri Euãgeliorũ (qui est materia & instrumẽtũ huius ordinis) ab Episcopo dicẽte. Accipe potestatẽ legẽdi Euãgeliũ in Ecclesia Sãta Dei, tã pro viuis, quã pro defunctis, & tũc imprimit̃ character.

De præsbiteris.

Int. Quod est officium presbiteri?

R. Offerre sacrificiũ, tam pro viuis, quã pro defunctis, cõsecrare, ligare & absoluere à peccatis. Ideò dicit̃ habere duplicẽ potestatẽ id est super corpus Christi verũ, cõsecrando illud, & super corpus Christi mysticũ idest supra fideles ligãdo & soluendo illos à peccatis.

Int. Ergo quilibet postquam factus est sacerdos potest absoluere à peccatis?

R. Non, sed requiritnr (postquam habuit potestatem sibi collatam in ordinatione ab Episcopo, dicente accipe potestatem soluendi & ligandi, vel similia verba) quod habeat iurisdictionem ordinariam, vel delegatam supra penitentes.

Int. Quibus ceremonijs confertur iste ordo & quando imprimitur character?

R. per traditionem calicis, & patenæ præparati cum pane & vino (hoc est enim instrumentum & materia huius ordinis) ab Episcopo præferente formam. Accipe

cipe potestatem offerendi sacrificium, tam pro viuis, quã pro defunctis, & tunc imprimitur character.

Int. Quæ scientia requiritur in promouendo ad presbyteratum?

R. Ex concilio Tridentino, vt sit aptus ad docendũ populũ, ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutẽ, & quæ pertinent circa administrationem sacramentorum.

Scitu necessaria omnibus Christianis.

Int. Quod sunt articuli fidei?

R. Duodecim, qui continentur in Symbolo Apostolorũ, scilicet, Credo in Deum patrem, &c.

Int. Quod sunt præcepta Dei?

R. Decem. Vnum cole Deum. Nec dicas vana per ipsum. Sabbata sanctifices. Habeas in honore parentes. Non sis occisor. Fur. Mœchus testis iniquus. Alterius nuptam. Nec rem cupiens alienam.

Int. Quæ differentia est inter hæc præcepta?

R. Tria prima ordinant nos ad Deum, septem verè reliquia ordinant nos ad proximum; Præterea, quædam sunt affirmatiua, quædam negatiua.

Int. Quæ differentia est inter præcepta affirmatiua, & negatiua?

R. Precepta affirmatiua obligant nos semper, sed non ad semper, idest, nõ omni tẽpore, sed determinato, Negatiua aũt, obligant & semper, & ad semper idest omni tempore, ita ꝙ nunquam licet illis contrafacere.

Int. Quomodo peccatur cõtra vnumquodq; preceptum?

R. contra primum peccatur per hæresim. Blasphemiam, Superstitionem, vanam obseruationem somniorum, Incantationes, Sortilegia, Breuia, superbiam, Accidiam & similia.

Contra Secundum peccatur, per vanam assumptionem Diuininominis, turpem & transgressionem votorum, ac promissionem.

Contra tertiũ per amissionẽ missæ in die festo laborando & exercẽdo opera seruilia. Faciendo mercatũ litigãdo ciuiliter, iudicando ad pœnã vel mortem, præstando iuramentum iudiciale, nisi fiat pro pace, aut alia vrgenti necessitate amittendo ieiunia.

Contra quartum spernendo per irreuerentiam, aut inobedientiam, quoscunq; superiores, siue temporales, siue spirituales, contrafaciendo legibus, Edictis, & statutis, Non succurendo parentibus in eorum necessitatibus.

Contra quintum peccatur, per occisionem Mutilationẽ Iniustam verberationem Odium, Inuidiam &c.

Contra Sextum, per quamcunq; iniustam acceptionem, furtum, vsuram, rapinam, lusum; iniustam exationẽ, & participationem in prædictis quocunq; modo, ut iubendo, Consulendo, &c. non solum rerum temporalium, sed etiam honoris, & famæ.

Contra Septimum peccatur per fornicationem. Adulterium, stuprum, Sacrilegium incestum, mollitiẽ, tactus oscula, & aspecta turpes. ac colloquia praua & per quemcunq; alium actum carnalem siue luxuriam.

riam.

Contra octauum peccatur, per falsum testimonium murmurationem, detractionem, susurrationem, falsam doctrinam, & consilium.

Contra Nonum peccatur, per quodcunque inhonestũ desiderium.

Contra decimum peccatur, per auaritiam, & quodcunque desiderium damni proximi, tam fortunæ, quàm corporis, famæ & animæ.

Int. Quot sunt præcepta legis naturæ?

R. Duo, Quod tibi vis fieri, tu ipse alijs facito, & quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

Int. Quot sunt præcepta Ecclesiæ?

R. Quinque Seruare ieiunia. Audire missam in die festo, communicare & confiteri semel in anno.

Non contrahere matrimonium temporibus prohibitis ab Ecclesia.

Int. Quot sunt vitia, siue peccata mortalia? & virtutes oppositæ?

R. Septem.

Superbia. Oppositum. Humilitas.

Auaritia.	*Liberalitas.*
Luxuria.	*Castitas.*
Inuidia.	*Charitas,*
Gula	*Sobrietas.*
Ira.	*Mansuetudo.*
Accidia.	*Sollicitudo*

Dicuntur

Dicuntur capitalia, quia ex ipsis oriuntur alia vitia, non autem quòd semper peccat mortaliter, qui in illa labitur, imò est difficilimum iudicare quando peccetur mortaliter.

Int. Quod sunt virtutes Theologicæ?

R. tres: fides, Spes, Charitas: & dicunt Theologicæ, Quia habent Deum pro fine.

Int. Quod sunt virtutes Cardinales?

R. Quatuor, Iustitia, Prudẽtia, Fortitudo; et Tẽperãtia.

Int. Quod sunt dona spiritus Sancti.

R. Sapientia, Pietas, Intellectus, consilium. Scientia, Fortitudo, & Timor Domini.

Int. Quod sunt peccata in spiritum sanctum.

R. Sex, Præsumptio de misercordia Dei, vel de impunitate peccati, desperatio, Impugnatio veritatis agnitæ, inuidentia fraternæ gratiæ. Obstinatio, Finalis impœnitentia.

Int. Quod sunt opera misercordiæ, tam corporalia quàm spiritualia?

R. Septẽ corporalia sunt, pascere esurientem, potare sitientẽ, vestire nudũ, hospitari peregrinos, visitare infirmos, redimere in carcere positos, & sepelire mortuos. Septẽ quoq; sunt spiritualia cõsulere dubitantẽ, docere ignorantẽ; corrigere errantẽ, cõsolari afflictũ, parcere offendenti, ferre iniurias, orare pro omnibus.

Int. Quot modis participatur in peccato alieno?

R. Nouem, his versibus contentis.

Iussio,

Iussio, consilium, Consensus, Lausq; recursus.
Participans, mutus, non obstans. non manifestans.
Int. Quot sunt potentiæ animæ?
R. Tres. Intellectus, Memoria, Voluntas.
Int. Quod sunt sensus corporis?
R. Quinq; visus, odoratus, gustus, tactus, & auditus.

De Sacramento Matrimonij.

Int. Quid est Matrimonium?
R. Est legitima maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.
Int. Quot sunt impedimenta, quæ impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt contractum?
R. Duodecim, his versibus contenta.
Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen.
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, vel si coire nequibis.
Error enim est putanti ducere vnam personam, & datur alia, Conditio idest putanti ducere liberam, & datur serua; secus est si deformis, vel pauper, hæ.n. conditiones nõ obstãt. Votũ.i. votũ solẽne, & est illud quod emittitur per professionem, vel susceptione, ordinis sacri. Cognatio, quæ est triplex spiritualis, q̃ cõtrahit ex baptismo & cõfirmatione, & ex Cõcilio Tridẽtino solũ habet locũ inter baptizantẽ, & baptizatũ illius q̃ patrẽ & Matrẽ, ac tenentẽ. similiter dic de cognatione legali, quæ cõtrahit ꝑ adoptionem alicuius in filiũ seu in filiã. Naturalis quę impedit matrimoniũ, vsq; ad quartũ gradũ inclusiue, inter cõ-
sangui-

sanguineos, & consanguineas. Crimen. quod est quadruplex, primum est homicidiũ procuratũ ab altero coniugum: tunc enim inter homicidiã & coniugem remanentem, non potest esse matrimoniũ: Secundum est homicidiũ, mixtũ adulterio. Tertiũ est adulterium, cum promissione ducendi adulterantẽ, post mortem coniungis. Quartũ est adulteriũ mixtũ contractui secundi matrimonij per verba de præsenti, stante adhuc primo matrimonio, Disparitas cultus idest inter baptizatũ & infidelẽ nõ potest esse matrimoniũ, Vis, idest uiolentia causans timorẽ vel mortis, uel stupri, vel verbũ. Ordo, idest subdiaconatus Diaconatus, & presbiteratus. Ligamẽ idest, qui iam contraxit cum vna per verba de presenti, non põt contrahere cum alia, & licèt consumauerit secũdũ matrimoniũ & nõ primum tenet primum. Honestas, idest personæ quæ sunt Consanguineæ, in primo gradu non possunt contrahere matrimoniũ cum illa. cum qua aliquis ex ipsis cõtraxit sponsalia.. Affinitas, idest parentela, quę contrahitur ex carnali copula fornicationis, impedit matrimoniũ primo, & secundo gradu, Si coire ne quibis idest impotentia coeundi, siue ex natura siue ex maleficio perpetuo, quod quidem impedimentum cõfessor debet remittere ad prælatos Ecclesiæ. Ex concilio Tridentino additum fuit aliud, scilicet matrimonium clandestinè contractum, quòd pariter non tenet.

Int. Quæ sunt solemnitates adhoc, vt matrimonium non dicatur clandestinè contractum?

R.

R. *Debēt fieri tres denuntiationes à parocho in Ecclesia parochiali, tribus diebus festiuis continuis. Secundò si nullū opponatur impedimentū, procedatur in facie Ecclesiæ, vbi parochus uiro & muliere interrogatis, & eorū mutuo cōsensu intellecto dicat similia uerba ego uos cōiugo in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti. Amen. Tertiò antequā contrahāt, saltem tribus diebus, confiteantur peccata sua et communicēt. Si uerò hæc omittantur: peccatur, nisi dispenset Episcopus; est tamen matrimonium, dummodo intersit, parochus, cum duobus uel tribus testibus, si secus fiat, non tenet.*

Int. *Quæ sunt tempora quibus prohibenter solennitates nuptiarum?*

R. *Ex Concilio Tridentino, ab Aduentu D. Nostri Iesu Christi, vsq; in diem Epiphaniæ, et à feria quarta cinerem, vsque in octauam paschatis, inclusiuè.*

Int. *Quæ & quot sunt impedimenta, quæ impediunt matrimoniū contrahendum, sed nō dirimunt contractū?*

Resp. *Duodecim his versibus contenta.*

Incestus, votum simplex, Sponsalia tempus,
Alterius sponsę raptus, nec non Catechismus:
Infantem proprium ad fontem: vel Chrysma dolose.
Portans, Presbiteri, aut vxoris cæde cruentus.
Pœnituit publicè, vel subiacet interdicto,
Coniugioque sciens sacra cum virgine vinctus
Coniugio abstineat ni sit iam fortè ligatus.

In istis casibus qui vult contrahere matrimonium petat dispensationem ab Episcopo, si verò iam con-

traxit tenet matrimonium, ſed petat diſpenſationem petendi debitum.

INTERROGATIONES pro admittendis ad audiendas Confeſſiones.

Int. Quid eſt pœnitentia?

R. Eſt abſolutio pęnitentis facta à Sacerdote iurisdictionem habente, ſub certa verborum forma cum debita intentione prolata ex inſtitutione diuina, ſignificatiua, & effectiua obſolutionis animæ à peccatis.

Int. Quot ſunt partes pœnitentiæ?

Reſp. Tres, contritio, confeſſio, & ſatisfactio.

Int. Quid eſt contritio?

Reſp. Eſt dolor perfectus, pro peccatis voluntariè aſſumptus, cum propoſito cōfitendi, ſatisfaciendi, & abſtinendi de futuro.

Int. Quæ differētia eſt inter contritionē, & attritionem?

Reſp. Contritio eſt dolor perfectus, per quem nobis diſplicet peccatum ſupra omne odibile, cum propoſito vitandi ſupra omne vitabile. Attritio verò eſt dolor imperfectus.

Int. Quot ſunt conditiones contritiones?

R. Duæ, dolor de præteritis & propoſitum confitendi ſatisfaciendi, & abſtinendi de futuro.

Int. Nunquid cuilibet dicenti, ſe dolore de peccatis eſt impendendum beneficium abſolutionis?

Reſp. Eſt dummodo adſit, non ſolum aliqualis dolor de

præteritis,sed etiam propositum satisfaciendi,& ab-stinendi de futuro.

De confessione.

Int.Quid est confessio?

R.Est integra peccatorum cum suis circunstantijs manifestatio,coram legitimo sacerdote,cum spe veniæ.

Int.Quot sunt conditioni confessionis?

R.Sexdecim,his verbis contentæ.

Sit simplex,humilis,confessio,pura,fidelis,
Atq; frequens,nuda, discreta, libens, verecunda Integra,secreta,lachrymabilis,accellerata,
Fortis,& accusans,& sit parere parata,

Int.Qui significant istæ conditiones?

R.Simplex idest sine duplicitate, ac arte, humilis id est cum cognitione,subiectione,verb.humilibus genibus flexis,& capite discooperto.Pura idest sine admistione impertinentium, confitendo solum necessaria,recta intentione,fidelis idest sine mendacio dicendo certa pro certis, & dubia pro dubijs, frequens idest semel in anno,& quotiens conscientia dictat esse vtile, & expedire, ad euitanda peccata,in articulo necessitatis, vel periculi, ex quo solet sequi mors, vt est bellum, nauigatio maritima, & quoties est dubium de habendo idoneum confessorem, vel qui possit absoluere,& quotiens vult communicare si est sibi conscius peccati mortalis. Nuda, idest sine inuolucris, excusationibus,& obscuritate verborum. Discreta,

ideſt eligendo idoneum confeſſorem, vtendo verbis honeſtis, dicendo peccata, ſimul & diuiſim pro ut cõuenit. Libens, ideſt non metu pœnæ diuinæ, vel Eccleſiaſticæ, aut infamiæ, nec reſpectu alicuius commodi temporalis, ſed vt reconcilietur cum Deo. Verecunda, ideſt ſine iactantia, erubeſcendo in ſemetipſo, coram Deo, & confeſſore. Integra, ideſt tenetur confiteri omnia peccata mortalia, & quæ dubitat mortalia & quæ dictat conſcientia eſſe confitenda, & circunſtantias aggrauantes peccatum in infinitum, vel mutantes ſpeciem peccati, & animum non confitẽdi, vel non abſtinendi, & oblita, vel omiſſa in alijs confeſſionibus. Venialia autem non tenetur confiteri, vtile tamen & pium eſt. Secreta, ideſt coram ſolo ſacerdote, non per literas, nuncios, aut teſtes. Lachrymabilis, ideſt cum dolore cordis intrinſeco. Accelerata, ideſt poſt commiſſum peccatum, quàm totius habere animum confitendi, & quoties inſtat neceſsitas confitendi, id fiat celeriter. Fortis, ideſt ſuperans omnem timorem, & pudorem, retrahentem ab integra confeſſione omnium peccatorum. Accuſans, ideſt ſibi ipſi, & non alijs imputando, nec confitendo aliena peccata. Parere parata, ideſt paratus ad debitam ſatisfactionem, pro peccatis, vel in purgatorio, vel hic à confeſſore rationabiliter imponendam.

Int. Iſtæ conditiones ſunt ne omnes neceſſariæ abſolutè?

Resp. Non, ſed ſolum quinque, Integra, Verecunda, Doloroſa, Accuſans, & Secreta.

Int. Quot ſunt caſus, quibus confeſsio ſit inualida, & eſt iteranda?

Reſp. Septem ſecundum tutiorem opinionem, quatuor ex parte confitentis, & tres ex parte confeſſoris.

Primus, ſi deſit omnino dolor de præteritis vel animus abſtinendi, uel ſatisfaciendi.

Secundus, ſi confeſsio non fuit integra, vel ex malitia, aut verecundia, aut ex craſſa negligentia, vel ignorantia.

Tertius, ſi non pergit pœnitentiam, & eius eſt oblitus.

Quartus, ſi pœnitens exiſtens excommunicatus, prius abſolutus fuit à peccatis, quam ab excommunicatiõe.

Quintus, ſi confeſſor noluit, ideſt non habuit voluntatẽ & intentionem abſoluendi, vel pœnitens mutat confeſſorem, nondum percepta abſolutione à priore.

Sextus, ſi confeſſor neſciuit, ideſt fuit omnino ignorans, eiusq; ignorantiæ non ſuppleuit ſcientia pœnitentis.

Septimus, ſi confeſſor non potuit, vel quia non erat ſacerdos, vel quia non habuit iuriſdictionem ſuper pœnitentem, vel erat publicè ſuſpenſus, excommunicatus: aut interdictus.

De ſatisfactione.

Int. Quid eſt ſatisfactio?

Reſp. Eſt delictorum compenſatio à delinquentis voluntate profecta, arbitrio ſacerdotis, Dei vicem gerentis conſtituta, & à Chriſti paſsione meritum ſatisfa-

satisfactionis accipiens.

Int. Quæ sunt iniungenda pro satisfactione?

R. Oratio Eleemosina, tam corporalis, quam spiritualis, & ieiuniũ, sub quo continentur quæcunq; afflictiones corporales, vt peregrinationes, disciplinæ, & huiusmodi.

Int. Quæ consideranda sunt iniungenda satisfactione?

Resp. Primò: grauitas, qualitas, & quantitas, peccatorum.

Secundò; status peccatoris, an sit sui vel alieni iuris, ne iniungatur pœnitentia in præiudicium tertij.

Tertiò; dispositio penitentis, temporalis, corporalis, & spiritualis. Nã male disposito, uel bene contrito parua est iniungenda pœnitentia.

Quartò: occasio peccati, iniungendo talem pœnitentiam: per quam non solum satisfaciat pro præteritis, sed etiam afferatur remedium pro futuro: vt blasphemanti propter ludum iniungatur pœnitentia ne ludat.

Quintò: canones penitentiales, licèt pœnitentiæ sint arbitrariæ.

Int. Quanta penitentia secundum canones iniungebatur pro quolibet peccato mòrtali?

Resp. Septennis.

Int. In quibus casibus non est iniungenda satisfactio?

Resp. Duobus. Primò, si constat pœnitentem satisfecisse. Secundò, si penitens est impotens, vt sunt infirmi, tunc enim solum debet eis indicari, & adiuuandi sunt Ec-

clesiæ suffragiis.

Quando autem pęnitens nullam omnino pęnitentiã vult acceptare, offeres se satisfacturum in purgatorio confessor potius quàm dimittere eum desperatum, & sine pęnitentia, saltem iniungat vnum Pater noster.

Int. Potest ne alius adimplere pęnitẽtiã alteri iniunctã?

Resp. Potest, tribus concurrentibus.

Primò, quod ambo sint in charitate.

Secnndò, quòd adsit causa rationabilis, uel articulus necessitatis.

Tertiò, Confessoris licentia, quæ tamen non requiritur in constitutis in articulo mortis.

DE ABSOLVTIONE, quæ est forma sacramenti pœnitentiæ.

Int. Quæ est forma absolutionis?

Resp. Ego te absoluo. Reliqua autem quæ præmittuntur & subsequuntur sunt solũ ad bene esse, & de consuetudine, imò si quis ętiam omitteret, Ego, vel diceret, nos absoluimus vos, teneret absolutio, licèt peccaret sic faciens.

Int. Cui est deneganda, absolutio?

Resp. Primò, non dolenti de præterito.

Secundò, non habenti propositum abstinendi de futuro.

Tertio, non habenti propositum satisfaciendi putà restituendi aut eijciendi concubinam.

Quartò, nolẽti relinquere expressam occasionẽ peccati.

Quintò, excõmunicato, prius enim debet pcedere absolutio ab excõmunicatione, quàm absolutio à peccatis.

Int. Casus reseruati impediunt ne absolutionem?

Resp. Si huiusmodi casus non habeant excommunicationem annexam non impediunt absolutionem à cæteris peccatis. Ideo potest confessor prius mittere penitentem ad eum, cui casus est reseruatus, vel potest absoluere ab ijs quorũ habet authoritatem, & postea mittere penitentem pro absolutione à casu reseruato.

De ministro Sacramenti penitentiæ.

Int. Quis est minister huius sacramenti?

Resp. Proprius sacerdos.

Int. Quis est proprius sacerdos?

Res. Papa est proprius sacerdos omnium christianorum.

Episcopus suorum diœcesanorum.

Parochus suorum parochianorum.

Et delegati ab istis ad audiendas confessiones, fiunt proprij sacerdotes.

Int. Qui sunt casus, qnibus non teneor confiteri proprio sacerdoti?

Resp. Sex. Primò, necessitas mortis: tunc enim quilibet sacerdos fit proprius, & omnibus potest absoluere, sicut Papa: penitens tamen si cõualescat, & tunc erat ligatus aliqua censura, tenetur se præsentare quàm cito superiori, alioquin in easdem censuras, & casus relabitur. Hoc priuilegium non habet necessitas communionis, & missæ; tunc enim non habenti proprium

sacerdotem sufficit contritio.

Secundò, Libertas. vel quia nulli est subiectus, ut Papa, uel qa est uagus; vel qa solũ cõfitet̃ peccata venialia.

Tertiò, facultas eligendi confessorem concessa, vel à iure; vel per iubileum, aut confessionalia.

Quartò, licentia explicitè concessa, vel implicitè.

Quintò, Quando proprius sacerdos est reuelator confessionum, vel sollicitator ad malum.

Sextò, Cõsuetudo habendi curã animarũ p̃scripta operatur, ut habẽs hmõi curã possit eorũ audire cõfessiones, eisq́; dare licẽtiã cõfitendi alteri, secus est de cõsuetudine eligendi confessorem quæ præscribi non potest.

Int. Quod sunt conditiones proprij sacerdotis?

Resp. Quĩq;. Ptãs, Bonitas Prudẽtia, Sciẽtia, et Sigillũ.

Int. Quæ, & quotuplex potestas reqritur in confessores?

Resp. Duplex. Altera est ordinis, idest ꝙ sit sacerdos. Altera iurisdictionis, idest quòd penitens sit ei subditus.

Int. Quotuplex est iurisdictio?

R. Duplex: uel ordinaria, qualis est illa Papę, Episcopi, & parochi, vel delegata, qualis est illa Religiosorũ, & eorũ q deputati sũt ad audiẽdas ꝯfessiões à p̃dictis.

In. Quæ differentia est inter iurisdictionem ordinariam, & delegatam?

R. Qui habet potestatẽ ordinariã, potest dare licentiam subditis confitendi alteri, & deputare sacerdotes ad audiendas confessiones suorũ subditorum, dummodo sint ab ordinario, examinati, & approbati.

Int. Deputatus à superiore ad audiendas confessiones potest ne à reseruatis absoluere.

R. Non,

R. Nõ, nisi expressè cõcedat. Præterea cui cõcedit absolutio à reseruatis, nõ cõcedit absolutio ab excõicatione, et cẽsuris, & è cõuerso, reqrit. n. specialis cõcessio.

Int. Quæ bonitas requiritur in confessore?

R. Quòd non sit in peccato mortali: alioquin peccaret mortaliter.

Int. Quæ prudentia requiritur in confessore?

R. Vt sit prudẽs in acceptãdo pœnitẽtẽ alacriter, seruãdo rephẽsiones in fine cõfessionis. Permittat pœnitẽtẽ prius dicere peccata, quorũ habet memoriã, interrogãdo postea ea q̃ omisit. Nõ sit molestus in inuestigando, nimis exactè numerũ. Caueat ne doceat pœnitẽtẽ peccata, q̃ nescit. Cognita specie peccati pōt omittere īuestigationẽ modi, quo cõmissum fuit peccatũ. Vtatĩ Vocabulis honestis. Sit prudẽs in inducẽdo pœnitentẽ ad cõtritionẽ: in excidẽdo occasiones peccati. In iniũgẽdo pœnitentiã principaliter intendat satisfactionem pro præteritis, & secundariò remedium pro futuris.

Int. Quæ scientia requiritur in confessore?

R. Scire tenetur discernere inter peccatum mortale, & veniale.

Int. Quomodo discernitur peccatum mortale à veniali?

Resp. Primò, omne peccatum cui in scripturis promittĩ priuatio regni cœlestis, illud est peccatum mortale.

Secundò, Si est notabiliter contra charitatem Dei, & proximi est mortale.

Tertiò, Si est contra præcepta Dei, vel Ecclesia, est mortale, secus est, si est præter, tunc enim erit veniale.

Quartò, Erit mortale si est contra vota, vel constitutiones

nes iuratas, vel obligantes ad mortale, similiter si est contra conscientiam dictantem esse mortale.

Quinto, Si est contemptus.

Sextò, Si ponit finis in creatura, qđ cognoscit, cùm qs potius est paratus peccare, q̃ relinquere talē creaturā.

De Excommunicatione.

Int. Quid est excommunicatio?

Res. Est separatio à cōione fidelium, tpali, vel spirituali.

Int. Quotuplex est excommunicatio?

Resp. Duplex, maior & minor.

Int. Quæ differentia est inter maiorem, & minorem?

Resp. Maior priuat participatione actiua, & passiua sacramentorū, & conuersatione fideliū; Minor verò solum priuat, passiua participatione sacramentorum, & pasiua electione ad dignitates, & beneficia.

Int. Quomodo incurritur in excommunicationē minorē.

Res. Participādo cū excōmunicato maiori excōicatione, in quinq; casibus à iure ꝓhibitis, hoc versu contentis.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os, idest locutio Orare, idest simul interesse orationi, missæ, & diuinis officijs. Vale, idest salutare, & scribere. Communio, idest participatio in sacramentis. Mensa, idest simul comedere, & bibere.

Int. Tenemur ne semꝑ vitare eū, quē scimus excōicatū?

Resp. Non sed solum in duobus casibus.

Primò. Oportet qđ sit publicè et nominatim excōicatus.

Secundò, Quòd sit notorius percussor clerici.

In. Excipiunt ne aliq casus, i qbus posim participare cū excom-

excommunicato aliquo istorum modorum? (licèt denuntiato. vel notorio.)

R. Quot sunt, quinque hoc versu contenti.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vtile, idest meæ, vel suę utilitatis causa. Lex, idest matrimonij, vxor enim potest participare cum marito excommunicato, sed non è conuerso. Humile, idest subditi cū superioribus, vt filius pōt participare cū patre excōmunicato, & seruus cū Domino, sed nō è cōuerso.

Res ignorata. idest ignoratio facti.

Necesse, idest meæ, vel suæ necessitatis causa.

Int. Qui potest absoluere ab excommunicatione minori.

R. Quicunq; sacerdos habens potestatem audiendi confessionis, potest ab illa absoluere.

Int. Quomodo incurritur in excommunicationē maiorē?

R. Contrafaciendo præcepto, cui est annexa excōmunicatio, in hæc verba: Sit excōmunicatus aut. Sub pœna excōmunicationis, latæ sentētiæ, vel. Ipso facto, siue, ipso iure, aut Subiaceat Excommunicationi.

Si verò vtatur verbis futuri temporis, vel comminatorijs. vt sub pœna excommunicationis, vel excommunicetur delinquens contrafaciens, non incurrit excōmunicationem peccat tamen mortaliter.

Int. Quotuplex est excommunicatio maior?

R. Duplex. quędā sunt à iure. & sunt illæ q̄ sunt registratæ in corpore iuris, in extrauagātibus Pōtificū, & in qbuscūq; cōcilijs, q̄ quidē obligant in ꝑpetuū. Quædā sunt ab homine, & iste sunt illæ, quas ferunt iudices, obligant autem solum viuente iudice. quo moriente,

vel

vel exeunte de officio spirant. Si quis tamen interim illis fuit irretitus, indignet absolutione.

Int. Quis potest absoluere ab excõmunicatione maiori?

R. Ab ijs quæ sunt à iure, aliquando solus Papa aliquando solus Episcopus. Si verò nulli prædictorum, nec alicui alteri sint reseruatæ, secundum doctores, quilibet sacerdos habens potestatem audiendi confessiones potest absoluere.. Alia verò, quæ sunt ab homine solus ille, qui tollit, vel ipso ferẽte superior, potest absoluere.

Int. Qui sunt effectus excommunicationis maioris?

Resp. Duodecim. Priuatio actiuæ, & passiuæ participationis sacramẽtorũ. Bonorũ, q̃ fiunt in Ecclesia & orationũ. Regni cælestis. (Et hoc si excõmunicatio est iusta, vel etiã iniusta, & malè contemnitur.) Exclusio ab actu cuiuscunque ordinis, Alioquin exercendo fit irregularis. Priuatio actiuæ & passiuæ collationis dignitatum, etiã laycorum, nec nõ beneficiorum. Exclusio ab ingressu religionis, nisi prius absoluatur. Priuatio exequutionis quorũcũq; officiorũ. Vti nõ põt iurisdictione, quã habet. Priuat̃ spirituali potestate. Suspẽdit̃ ab omni actu legali, vt aduocare, procurare, iudicare, instrumenta facere & similia. Postremò caret Ecclesiastica sepultura, et si quis p̃ annũ p̃seueraret, non curãdo de absolutione ab excõmunicatione posset procedi contra eũ, tanquã contra suspectũ de hæresi.

Int. Quæ est forma solemniter absoluendi ab excommunicatione maiori in atrocibus criminibus?

Resp. Primò, Præstet iuramentum parendi Ecclesiæ, & sibi ab eo imponendis.

Secundò.

Secūdò. Nudatos eius humeros (nisi sit mulier) virga pcutiēdo dicit vnus ex septē psalmis penitētialibus, cum gloria patri &c. Kyrye eleison, Christe eleison, Kyrye elei. & quatuor versiculis, scilicet. Saluū fac seruū tuū. Deus meus sperātē in te. Nihil proficiat inimicus in eo. Et filius iniquitatis nō apponat nocere ei. Esto ei domine turris fortitudinis. A facie inimici. Domine exaudi orationē meā. Et clamor meus ad te ve. cū oratione. Deus cui proprium est misereri. mutando delictorum, in excommunicationis, & iniuncta prius debita satisfactione, absoluat dicens. Ego te absoluo à uinculo excommunicationis quam propter talem causam incurristi, & restituo te communioni fidelium, postea mandet ei, quod mandaturus est.

De restitutione.

Int. Quot sunt consideranda in qualibet restitutione?

Resp. Octo, his versibus contenta.

Quis, quid, vbi, quantum, cui, quando, quomodo, quouè.
Ordine restituas, sic pie lector habe.

Quis, idest non solum rapiens, sed quicunque fuit causa efficax damni. Quid, idest rem alienam, nō solum ablatam, verum etiam id quod bona fide possidebam, damna, interesse, & fructus perceptos, nec nō honorem, & famam, & si res consumpta est, restituendū erit æquiualens. Vbi, idest si restitutio facienda consurgit ex actione iniusta, debet fieri in tali loco, quod dominus remaneat indemnis. Si verò consurgit ex re aliena,

quam possidebant bona fide, fiat restitutio vbi res habet. Quantum, idest æquale, & si quantitatis est incerta, restituatur arbitrio boni viri. Cui, idest regulariter fiat domino rei, nisi rationabilis causa obstet. Si verò restitutio debet fieri, ex eo quod dare, & accipere est probibitum, vt in simonia, detur Ecclesiæ, vel pauperibus. Vbi, verò sola acceptio est probibita, restituatur damnum paßum, vt in vsura. Quando, idest quo ad animũ debet esse promptus quàmcito restituere, quoad executionem verò quàmcito adest opportunitas. Quomodo, idest per se, vel per personam fide dignam & occulta, occultè restituendo, & publica publicè. Quo ordine. Vbi potest omnibus satisfieri nullus ordo est in restitutionibus, si verò non potest omnibus satisfieri, prius restituẽdæ sunt res alienæ, quæ adhuc extant in sua specie, postea certa, deinde incerta.

Int. Quid significat restituere insolidum?

Resp. Integrè, hoc est totam rem.

Int. Quot sunt casus in quibus non solum fur, sed etiam alij tenentur restituere insolidum?

Resp. Neuem his versibus contenti.

Iussio, consilium, consensus, lausq; recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.
Et isti tenentur restituere insolidum, dummodo fuerint causa efficax damni.

De vsura.

Int. Quid est vsura?

Resp.

Res. Est lucrũ ex mutuo intentũ, & quicqd accedit sorti.

Int. Licet nè mutuare quinque pro centenario?

Resp. Non, dicit enim scriptura. Mutuum date, nihil inde sperantes, licèt tamen in mutuo aliquid accipere, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis.

Int. Licet nè mulieri mutuare pecuniam suæ dotis, accipiendo aliquid pro centenario?

Resp. Non potest tamen accipere aliquid pro centenario ab eo, qui tenebatur eam dotare, & est in mora soluendi dotem, vt sustenentur onera matrimonij.

Int. Licet nè accipere à mercatore, vel ab eo cum quo cõtraho societatem quinque pro centenario, saluo capitali?

Resp. Non.

FINIS.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L
Omnes sunt quaterniones.

TAVRINI
Apud hæredes Nicolai Beuilaquæ.
M D LXXVIII.